

δὲν ἐπραγματοποιήθησαν—οὐχὶ πάντως ὑπαιτιότητι τῆς Ε.Κ.Ι.Μ.—κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος, ἐλπίζεται ὅμως ὅτι θὰ πραγματοποιηθοῦν κατὰ τὸ παρόν.

Δ'. Τῇ εἰσηγήσει τοῦ ἐταίρου κ. Στυλιανοῦ Φιοράκη καὶ κατόπιν συνεννοήσεως μετὰ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κρήτης ἀπεφασίσθη καὶ ἤρχισεν ἡ ταξινόμησις τοῦ Ἀρχείου τῆς Δημογεροντίας Ἡρακλείου, ὥστε νὰ καταστῇ εὐχερῆς ἡ χρῆσις του ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν τῆς τοπικῆς ἱστορίας τοῦ 19ου αἰῶνος. Ἡ ταξινόμησις αὕτη ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ Δ. Σ. εἰς τὴν ἐπιμελήτριαν τοῦ Μουσείου κ. Σωσὸ Πλάτωνος ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἐταίρου κ. Σπυρίδωνος Πλατάκη.

Ε'. Κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἐξελέγη τακτικὸν μέλος τῆς Ἑταιρίας ὁ κ. Ξενοφῶν Λήμνιος, ἀντεπιστέλλον δὲ ὁ ἰταλὸς νεοελληνιστῆς κ. Mario Vitti.

Ἐν Ἡρακλείῳ τῇ 31ῃ Ἰανουαρίου 1960.

Ὁ Πρόεδρος
Γ. Α. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Ὁ Γραμματεὺς
Α. Γ. ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΣ

Η ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΕΝ ΚΡΗΤῃ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1959

Καὶ κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ζωηρά, παρὰ τὰς ὄχι μικρὰς ἀντιξοότητας, ὑπῆρξεν ἡ ἀρχαιολογικὴ κίνησις εἰς σχεδὸν ἅπαντας τοὺς τομεῖς. Ἡ νῆσος Κρήτη ἐξακολουθεῖ νὰ ἀποδίδῃ ἐκάστοτε νέους ἀρχαιολογικοὺς θησαυροὺς διὰ τῶν ὁποίων συμπληροῦνται αἱ μοναδικαὶ εἰς τὸ εἶδος τῶν μουσειακῶν συλλογαί. Ἡ δὲ μελέτη τῶν νέων στοιχείων διεφώτισε νέας σελίδας τῆς παναρχαίας ἱστορίας τῆς μεγαλονήσου. Τὰ μέσα τὰ ὅποια διατίθενται ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι πενιχρά καὶ ἡ ὅλη ὀργάνωσις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας δὲν ἔπαυσε νὰ εἶναι στοιχειώδης καὶ ἀνεπαρκῆς διὰ τὴν διάσωσιν, διαφύλαξιν καὶ ἐπεξεργασίαν τοῦ τόσο πλουσιοῦ ὕλικου. Ἡ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἀναμενομένη ἀναδιοργάνωσις δὲν ἐπραγματοποιήθη καὶ ἀτυχῶς δὲν ὑπάρχουν ἐνδείξεις ὅτι θὰ πραγματοποιηθῇ συντόμως, παρὰ τὰς ἐκάστοτε ὑπὸ τῶν ἰθυόντων παρεχομένης ἐπαγγελίας. Ἐνθαρρυντικὸν μόνον εἶναι ὅτι ἀναγνωρίζῃ τις τὰς καλὰς προθέσεις τῶν διαχειριζομένων τὰ βασικὰ ἀρχαιολογικὰ θέματα. Ἐπίσης ἀγαθὰς ἐλπίδας παρέχει ἡ ὅλον ἐπαυξανομένη δρᾶσις τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας, ἡ ὁποία νῦν χορηγεῖ τὰ περισσότερα χρηματικὰ μέσα διὰ τὴν προαγωγήν τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐν Ἑλλάδι ἐρευνῶν. Ἡ γενικεῖσις ὅμως τῆς μηχανικῆς καλλιεργείας τῆς γῆς ἐν Κρήτῃ καὶ ἀλλαγῆς κατέστησε μᾶλλον ἐνεργὸν τὴν ἀνάγκην τῆς διαθεσεως περισσοτέρων ὕλικῶν μέσων καὶ πνευματικῶν κεφαλαίων, ἵνα κατορθωθῇ ἡ διάσωσις τῶν ὁσμῆραι εἰς μεγαλύτερον ἀριθμὸν ἀποκαλυπτομένων ἀρχαιολογικῶν θησαυρῶν. Τὴν κινήτοισιν μεγαλυτέρων δυνάμεων, ἐξ ἄλλου, ἐπιβάλλει καὶ ἡ ἀνάγκη διασώσεως καὶ συντηρήσεως τῶν ἤδη ἀποκεκαλυμμένων μνημείων, μάλιστα τῶν κειμένων ἐντός τῆς ἀκτίως τῶν οἰκιστικῶν κέντρων, τῶν ὁποίων ἡ ἀνάπτυξις κατέστη ραγδαίωσιν. Εἶναι παράλογον νὰ πιστεύῃ τις ὅτι μὲ τὸν νέον ρυθμὸν τῆς ἀναπτύξεως τῆς ζωῆς εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιρρέσῃ τὰ μέσα καὶ ὁ κρατικὸς μηχανισμὸς, ὅστις καὶ πρὸ τριακονταετίας ἀπεδεικνύετο ἐντελῶς ἀνεπαρκῆς. Καὶ εἶναι χρέος μας νὰ ἐπισημάνωμεν καὶ ἐντεῦθεν τὸν κίνδυνον ὅστις σφῶς ἀπειλεῖ τοὺς ἀρχαιολογικοὺς θησαυροὺς τῆς χώρας μας καὶ νὰ ζητήσωμεν τὸν συντονισμὸν τῶν προσπαθειῶν διὰ τὴν ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτεραν βελτίωσιν τῆς καταστάσεως.

Εἰς τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου συνετελέσθη σημαντικὴ πρόοδος. Ἡ βορεία πτέρυξ ἐξ ὅκτῳ μουσειακῶν αἰθουσῶν καὶ τεσσάρων εὐρυχώρων ἀποθηκῶν, τῶν ὁποίων ὁ χώρος διπλασιάζεται δι' ἡμιορόφων, ἐτελείωσε καὶ ἐτέθη εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ἀρχαιολ. Ὑπηρεσίας, δὲν κατέστη ὁμοῦ εἰσέτι δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθῇ, διότι δὲν παρηγγέλθησαν ἐγκαίρως αἱ νέαι, ὁμοίω- τυποι πρὸς τὰς ἤδη χρησιμοποιουμένας, μεταλλικαὶ κρυσταλλόφρακτοι προ- θῆκαι. Αἱ νέαι αἰθουσαι εἶναι φωτεινότεραι τῶν λοιπῶν, διότι ἐβελτιώθη τὸ σύστημα τῶν φωταγωγῶν, εἶναι ὁμοῦ κατασκευασμένοι κατὰ τὸ αὐτὸ σύστημα καὶ κατὰ προέκτασιν τῶν λοιπῶν, ὥστε νὰ μὴ διαταράσσεται ἡ κατ' ἐνιαίαν πορείαν ἐπίσκεψις τῶν ἐκθεμάτων, ἐκτιθεμένων ἐξελικτικῶς. Οὕτω τὸ κύριον τμήμα τῆς τουριστικῆς ἐκθέσεως θὰ περιλάβῃ συνολικῶς εἴκοσι καὶ μίαν αἰθούσας, τὸ δὲ τῶν ἐπιστημονικῶν συλλογῶν ἐννέα. Ἡ σημαντικὴ αὕτη ἐπαύ- ξησις τοῦ μουσειακοῦ χώρου θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀνευτερίαν ἐγκαταστάσασιν τῶν συλλογῶν, συνοδευομένων ὑπὸ πολλῶν βοηθητικῶν διὰ τὸν ἐπισκέπτην καὶ τὸν ἐπιστήμονα μέσων, καὶ τὴν ἐπίδειξιν μεγάλου πλήθους ἀντικειμένων, ἰδίᾳ ἐκ τῶν προσφάτων ἀνασκαφῶν, διὰ τὰ ὅποια προηγουμένως δὲν ὑπῆρχε χώρος. Ἐξ ἄλλου ἐξησφαλίσθη καὶ ἡ δυνατότης τῆς μελλοντικῆς ἐπαυξήσεως τῶν συλλογῶν τούτων δι' ἰκανὰ ἔτη. Εἰς τὸν περίβολον τοῦ Μουσείου ὠκοδομήθη καὶ ἄλλη εὐρύχωρος ἀποθήκη καὶ τὸ ὅλον σύστημα τῶν ἀποθηκῶν ὠργανώθη κατὰ τρόπον ἐπιτρέποντα τὴν σύνδεσιν τῶν χώρων ἀποθηκείσεως καὶ τὴν εὐχερῆ προσκόμισιν καὶ ἀποθήκευσιν τῶν ἀρχαιοτήτων. Ἐλύθη οὕτω τὸ λίαν ὀξύ πρόβλημα τῶν ἀποθηκείσεων τῶν μὴ ἐκτιθεμένων ἀρχαιοτήτων, καθιστα- μένης τοῦ λοιποῦ δυνατῆς τῆς ἐφαρμογῆς ἐνὸς συστήματος διὰ τοῦ ὁποίου οἱ ἐρευνηταὶ θὰ δύνανται νὰ ἐργάζωνται μὲ πλήρη ἄνεσιν ἐπὶ τοῦ ὕλικου τῶν ἀποθηκῶν, ὅπερ οὐσιαστικῶς ἦτο ἀπροσπέλαστον ἢ δυσχερῶς προσπελάσιμον μέχρι σήμερον.

Διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου ὑπολείπεται νῦν ἡ συμ- πλήρωσις τοῦ παραρτήματος τοῦ ἐπιγραφικοῦ Μουσείου ἐπὶ τοῦ κατέναντι χώρου τοῦ προμαχώρος Ἀγ. Φραγκίσκου (Ἀλκαζάρ), ἡ κατασκευὴ τῆς ἀμφι- θεατρικῆς αἰθούσης κατὰ τὸ κέντρον τῆς ἤδη κατασκευασθείσης περιφερικῆς στοᾶς καὶ ἡ σύνδεσις τοῦ συνόλου διὰ γεφύρας μὲ τὴν περιοχὴν τοῦ κυρίως Μουσείου· ἐπίσης ἡ διαρρύθμισις τοῦ ὅλου περιβάλλου τοῦ Μουσείου καὶ ἡ φύτευσις του.

Διὰ τὸ ἔργον ἐπανεκθέσεως τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου ἐκ τοῦ λογαριασμοῦ Δημοσίων Ἐπενδύσεων διετεθῆ τὸ ποσὸν τῶν δραχμῶν 160 χιλιάδων, 360 δὲ ἐπὶ πλέον χιλιάδες, προοριζόμεναι διὰ τὴν προμήθειαν τῶν νέων προθηκῶν, δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθῶν, διότι ἡ σχε- τικὴ δημοπρασία δὲν ἐπραγματοποιήθη Ἐξετέθησαν πολλὰ ἐκ τῶν νέων εὐρη- μάτων κεραμεικῆς, μικροπλαστικῆς καὶ χαλκουργίας καὶ συνεπληρώθη ἡ ἐκθε- σις τῶν παλαιότερων εὐρημάτων. Διὰ τῆς κατασκευῆς ἰκανοῦ ἀριθμοῦ δρυί- νων κρυσταλλοφράκτων προθηκῶν κατέστη δυνατὸν νὰ βελτιωθῇ ἡ ἐκθεσις πολλῶν μικροτεχνημάτων. Σημαντικὸν ἔργον ὑπῆρξεν ἡ ταξινομήσις κατὰ τύπον τῶν παμπληθῶν μινωικῶν σφραγισμάτων, ὡς ἐπίσης τῶν νομισμάτων ἑλληνορ- ρωμαϊκῶν χρόνων, γενομένη διὰ τῆς ἀρχαιολόγου Ἀναστασίας Λογιάδου- Πλάτωνος. Λίαν βοηθητικὴ διὰ τούτους ἐργαζομένους ἐπιστήμονας εἶναι ἐξ ἄλλου ἡ γενομένη διὰ τῆς ἐπιστήμονος Αἰκ. Μαυριγιαννάκη ἐργασία τῆς ταξινομή- σεως εἰς εἰδικὰ ἔρμαρια μὲ συρτάρια τῶν ἑκατοντάδων πινακίδων τῆς μινωι- κῆς γραφῆς τῶν τριῶν συστημάτων. Ἡ ἐκθεσις τῶν μικροτεχνημάτων τῆς

πηλοπλαστικής και μικροχαλουργίας έβελτιώθη σημαντικῶς με τὴν ἀντικατάστασιν τῶν ξυλίνων βάρθρων καὶ στηριγμάτων δι' ἄλλων ἐκ πλαστικῆς διαφανοῦς ὕλης. Ἡ ζωγραφικὴ ἀποκατάστασις τῶν ἀγγείων, εἰδωλίων, σαρκοφάγων κλπ., γενομένη διὰ τῶν καλλιτεχνῶν Θωμᾶ Φανουράκη καὶ Κωνστ. Πετράκη, συνεχίσθη συστηματικώτερον οὕτως ὥστε ἡ παρουσίαις τῶν συλλογῶν νὰ γίνῃ αἰσθητῶς καλυτέρα.

Σημαντικὸν ἔργον ἐγένετο εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῶν μινωικῶν τοιχογραφιῶν, πάντοτε τῇ βοηθείᾳ τῶν εἰδικῶν τεχνιτῶν τοῦ Ἰνστιτούτου Ἀποκαταστάσεως τῆς Ρώμης καὶ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἱταλικῆς Σχολῆς (Πάολα Φιορεντίνο καὶ Ἀλῆ Καραβέλλα) ὁ ἀρχιτεχνίτης τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου Ζαχ. Κανάκης ἐξετέλεσεν ἐπίσης συστηματικὸν καθαρισμὸν ὠρισμένων τοιχογραφιῶν. Εἰς τὴν ὅλην ἔργασίαν συνέβαλεν καὶ ὁ ἐκτ. τεχνίτης Ἀναστάσιος Καροῦσος. Τὰς ἀποκατασταθεῖσας διὰ τοῦ νέου συστήματος τῶν κινητῶν τεμαχίων τοιχογραφίας συνεπλήρωσεν ἀκολουθῶς ζωγραφικῶς ὁ καλλιτέχνης Θωμᾶς Φανουράκης. Οὕτω συνεπληρώθη ἡ πέρυσιν ἀποκατασταθεῖσα τοιχογραφία τῆς γονατιζούσης ἐν κήπῳ μορφῆς ἐξ Ἀγ. Τριάδος. Εἰς νέαν ὅλως μορφὴν ἀπεκατεστάθη ἡ εἰς χειρίστην κατάστασιν τέως εὐρισκομένη τοιχογραφία τῆς ἐπὶ βωμοῦ καθημένης θεότητος ἐξ Ἀγ. Τριάδος. Αἰσθητῶς ἐβελτιώθη ἡ μικρὰ τοιχογραφία τῶν ἐλάφων καὶ τελετουργουσῶν μορφῶν, ἡ ἐκ τοῦ αὐτοῦ χώρου προερχομένη. Τὸν καθαρισμὸν τῆς σημαντικῆς τοιχογραφίας τῆς πομπῆς τῶν σπονδοφορούντων ἐξ Ἀγ. Τριάδος ἐξετέλεσεν ἀριστοτεχνικῶς ὁ ἀρχιτεχνίτης Ζαχαρίας Κανάκης. Ἐγένετο ἐπίσης προπαρασκευὴ δι' ἀνασύνθεσιν εἰς τὴν τελικὴν μορφὴν τῆς γνωστῆς τοιχογραφίας τῶν αἰλούρων τῆς Ἐπαύλεως Ἀγ. Τριάδος, ἀνευρεθέντων πολλῶν ἄλλων τεμαχίων.

Εἰς τὰ ἔργαστήρια τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου ἐγένετο ἀποκατάστασις πλήθους ἀντικειμένων τῆς ἐκθέσεως, τῶν ὁποίων ἐβελτιώθη ἡ ἐμφάνισις, συνεκολλήθησαν νὰ νέα εὐρήματα τῶν ἀνασκαφῶν καὶ τῶν γενομένων ἐργασιῶν περισυλλογῆς καὶ πολλὰ τῶν ἀποθηκῶν. Πρὸς τοῦτο εἰργάσθησαν οἱ τεχνίται Ἰ. Μεραμβελιωτάκης, Κωνστ. Βιτωράκης, Ἀναστ. Καροῦσος καὶ Ἰωάν. Τακάκης (οἱ τρεῖς τελευταῖοι ἐκτάκτως). Ἐξηκολούθησε κυρίως ἡ συγκόλλησις πρωτομινωικῶν ἀγγείων ἐκ τῶν θολωτῶν τάφων Λεβήνος, τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων τοῦ θολωτοῦ τάφου Ροτασίου, τῶν ἀνασκαφῶν Χόνδρου Βιάννου καὶ Ἀχλαδιῶν Σητείας. Συνεκροτήθη ἐπίσης σημαντικὴ σειρὰ πίθων καὶ σαρκοφάγων ἐκ τῶν προανακτορικῶν μινωικῶν χρόνων τάφων τῶν Γαλανῶν Χαρακιῶν Βιάννου, λαμπρὰ σειρά ἀγγείων καὶ σαρκοφάγων τῶν ΥΜΙΙΙ λαξευτῶν τάφων Μυρσίνης, τοῦ προανακτορικοῦ μινωικοῦ θολωτοῦ τάφου Γαλανῶν Χαρακιῶν Μυρσίνης, αἱ σημαντικαὶ σαρκοφάγοι τῆς περιοχῆς Γιοφυρακιῶν κλπ. Ἀπεκατεστάθησαν καθαρισθεῖσαι καὶ συγκολληθεῖσαι αἱ νέα σημαντικαὶ ἀρχαῖκαὶ ἐγχάρακτοι στήλαι τῆς περιοχῆς Πριναῖ. Πλήθος χαλκῶν ἀντικειμένων ἐκ τῶν παλαιῶν ἀνασκαφῶν ὑπέστη νέαν τεχνικὴν ἐπεξεργασίαν μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἠλεκτρολυτικῶν μεθόδων καὶ τῆς μονίμου συγκολλήσεως.

Παραλλήλως διὰ τῶν τεχνιτῶν οἱ ὅποιοι ἐργάζονται διὰ λογαριασμὸν τῶν ξένων ἀρχαιολ. Σχολῶν ἀπεκατεστάθη σημαντικὸς ἀριθμὸς ἀγγείων τῶν τελευταίων ἀνασκαφῶν Φαιστοῦ, θολωτοῦ τάφου Καμηλάρη παρὰ τὴν Ἀγ. Τριάδα, τῆς παρὰ τὴν Μητρόπολιν Γόρτυνος μινωικῆς ἀγροικίας, ὅπου συνεπληρώθησαν καὶ ἄλλοι πίθοι τῇ συμβολῇ καὶ ἡμετέρων τεχνιτῶν καὶ ἐτοποθετήθησαν εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν θέσιν, ὡς καὶ τῶν ἀνασκαφῶν Κνωσοῦ.

Δέον ἐνταῦθα νὰ σημειωθῇ ὅτι, παρὰ τὴν καταβαλλομένην ἐντατικὴν

προσπάθειαν καὶ τὴν συνεργασίαν τῶν ξένων Σχολῶν εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀποκαταστάσεως, ἀποδεικνύεται ὅτι τὰ διατιθέμενα μέσα κοί προσωπικὸν τεχνιτῶν εἶναι τελείως ἀνεπαρκῆ διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ συνόλου τῶν κατ' ἔτος ἀνευρισκομένων εὐρημάτων. Οὕτω ἐπαυξάνεται βαθμηδὸν τὸ ὅποιον ἀσυγκόλλητον καὶ ἐν πολλοῖς ἀκαθάρτιστον ἀποτίθεται εἰς τὰς ἀποθήκας, με ἀποτέλεσμα νὰ γίνεταί ἡ σύγχυσις μεγαλυτέρα καὶ ἡ τελικὴ δημοσίευσίς τῶν εὐρημάτων δυσκολωτέρα.

Εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς ἐπαυξήσεως τῶν βοηθητικῶν μέσων τῆς τουριστικῆς ἐκθέσεως δέον νὰ μνημονευθῆ ἐναυθὰ ἡ γινομένη ἐπιμελεστάτη ἐργασία ἰχνογραφῆσεως τῶν μινωικῶν σφραγιδολίθων καὶ σφραγισμάτων πρὸς δημοσίευσιν εἰς τὸ προετοιμαζόμενον Corpus μερίμνη τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Μαιπζ, ἐκτελουμένη κατὰ τρόπον ἀριστοτεχνικὸν ὑπὸ τῶν Piet de Jong καὶ Θωμᾶ Φανουράκη, ἐργασία ἣτις θέλει χρησιμοποιοῦν καὶ διὰ τὴν ἐκθεσιν τοῦ Μουσείου. Ὁ τελευταῖος ζωγράφος ἐξετέλεσεν ἀριστοτεχνικῶς καὶ τὰ σχέδια τῶν νέων ἀνακαλυφθεισῶν στηλῶν Πριναῖ.

Συνεχίσθη περαιτέρω ἡ ταξινόμησις τῶν ἐπιστημονικῶν συλλογῶν εἰς τὸ διὰ ταύτας εἰδικῶς προοριζόμενον τμήμα τοῦ Μουσείου, κυρίως διὰ τοῦ Ἐπιμελητοῦ Στυλ. Ἀλεξίου, ὅστις καὶ σημαντικῶς συνέβαλε καὶ εἰς τὴν πρόσδον πασῶν τῶν λοιπῶν μουσειακῶν ἐργασιῶν. Ἦδη ἡ ταξινόμησις πλησιάζει εἰς τὸ τελειωτικὸν στάδιον, τὸ ὅποιον θὰ πραγματοποιηθῆ εὐθὺς μετὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν τριῶν νέων αἰθουσῶν τῆς ἤδη ὀποπερατωθείσης νέας πτέρυγος. Μὲ ταχύτερον ρυθμὸν συνεχίσθη ἐπίσης ἡ καταγραφή τῶν ἀκαταγράφων τοῦ Μουσείου, ἀνερχομένων εἰς πολλὰς χιλιάδας. Τὸ ἐπίπονον τοῦτο ἔργον ἐγένετο διὰ τοῦ Ἐπιμελητοῦ, ἐπικουρουμένου καὶ ὑπὸ τινῶν πτυχιούχων τοῦ Πανεπιστημίου (Παναγιωτάκη, Σακελλαράκη, Σαπουνᾶ, Δουλιγερᾶκη, Μαυριγιαννάκη). Πρὸς ἀποστολὴν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας προετοιμάσθησαν ἀντίγραφα τῶν περισοτέρων καταλόγων τοῦ Μουσείου ἀπὸ τοῦ ἔτους 1940 καὶ ἐφεξῆς.

Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν νέων ἀποθηκῶν ἤρχισεν ἡ τοποθέτησις θηκῶν - ἐταξερῶν τύπου Dexion ἐκ συναρμολογουμένων ἐλασμάτων καὶ πλαισίων, ἵνα γίνῃ ἡ τελειωτικὴ ταξινόμησις τῶν ἀποθηκῶν. Ἀτυχῶς τὰ ἐκ τῆς τηρήσεως τῶν διατάξεων τοῦ Δημοσίου Λογιστικοῦ προκύψαντα προσκόμματα δὲν ἐπέτρεψαν τὴν εἰς σημαντικὸν βαθμὸν προαγωγὴν τοῦ σπουδαίου τούτου ἔργου. Προπαρσκευάσθη ὁμως περαιτέρω ἡ μεταφορὰ καὶ ταξινόμησις τῶν ἐν ἀποθηκῆσιν ἀρχαιοτήτων εἰς τὰς νέας ἀποθήκας.

Ἐπραγματοποιήθη ἡ νέα ταξινόμησις τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Μουσείου μετὰ ἐξονυχιστικὸν ἔλεγχον εἰς τὰς νέας θήκας-ἐταξέρας τύπου Dexion, αἵτινες εἶχον ἤδη τοποθετηθῆ κατὰ τὸ τέλος τοῦ προηγουμένου ἔτους.

Ἐκυκλοφόρησεν ἡ νέα, τρίτη κατὰ σειρᾶν, ἔκδοσις τοῦ Ὁδηγοῦ τοῦ Μουσείου εἰς τὴν Ἀγγλικήν.

Τὸ Ἱστορικὸν Μοῦσεῖον Κρήτης, τὸ στεγαζόμενον, ὡς γνωστὸν, εἰς τὸ Μέγαρον Καλοκαιρινοῦ καὶ τελῶν ὑπὸ τὴν διαχείρισιν τῆς ἐν Ἡρακλείῳ Ἐταιρείας τῶν Κρητικῶν Ἱστορικῶν Μελετῶν, ἐπλούτισε τὰς συλλογὰς του, ὡς ἐκτενέστερον διαλαμβάνει ἡ σχετικὴ ἐκθεσις τῶν πεπραγμένων τῆς ὡς ἄνω Ἐταιρείας, δημοσιευομένη ἀνωτέρω.

Ὅχι μεγάλη πρόοδος συνετελέσθη εἰς τὰ λοιπὰ Μοῦσεῖα καὶ Συλλογὰς τῆς νήσου Κρήτης· ἔλλειπει προσωπικοῦ καὶ μέσων παραμένον μᾶλλον εἰς στάσιμον κατάστασιν καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐκθέσεως εἰς μᾶλλον μειονεκτικὴν μοῖραν. Ἐλήφθησαν μέτρα διὰ τὴν εἰς προσηχῆς μέλλον βελτίωσιν τῆς κατα-

στάσεώς των. Πολλά νέα εθρήματα ἐπλούτισαν τὰς συλλογὰς τοῦ Μουσείου Χανίων (ἰδίᾳ ἐκ τῶν τάφων Μαζαλῆ Χανίων καὶ ἐκ Λισσοῦ), Ρεθυμνης (χριστιανικῶν Βασιλικῶν Βυζύρι Ἀμαρίου καὶ Βιρὰν Ἐπισκοπῆς), Ἀγ. Νικολάου καὶ Ἱεραπέτρας (διὰ περισυλλογῆς ἐπιγραφῶν καὶ γλυπτῶν).

Ἔργα ἀποκαταστάσεως εἰς ἀρχαιολογικοὺς χώρους ἐγένοντο κατὰ κύριον λόγον εἰς τὴν Κνωσόν, μικροτέρας δὲ κλίμακος εἰς τὸ ἀνάκτορον τῆς Φαιστοῦ. Εἰς τὸ Ἀνάκτορον τῆς Κνωσοῦ συνεπληρώθη ἡ ἀποκατάστασις τῶν χρωμάτων εἰς ὀλόκληρον τὴν Δυτικὴν πτέρυγα, ἀκολουθηθέντος τοῦ αὐτοῦ συστήματος μιμήσεως τῶν ξυλίνων δοκῶν, περιθρωμάτων, παραστάδων κλπ. καὶ ἀνανεώσεως τῶν χρωματισμῶν τῶν κιόνων. Ἐλήφθη φροντίς ὅπως τὰ ἐν ὑπαίθρῳ χρώματα γίνουσι στερεώτερα καὶ ἀντέχοντα εἰς τὴν ἐπήρειαν τῶν καιρικῶν μεταβολῶν. Ὡς πρὸς τὴν διὰ στεγάστρων προστασίαν τμημάτων τοῦ Ἀνακτοροῦ ἐγένετο μόνον ριζικὴ ἐπισκευὴ τοῦ ἕξ ἑτερόντου ὑπάρχοντος εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ἱεροῦ τῶν Διπλῶν Πελέκων, παθόντος ἐκ τῶν λίαν βιαιῶν, κατὰ τὸ θέρος ἐπισυμβάντων νοτίων ἀνέμων. Εἰς τὸ μέγα κλιμακοστάσιον δὲν ἐτοποθετήθη τὸ ἐκ διαφανοῦς πλαστικῆς ὕλης στέγαστρον, διότι τὸ ἕξ Ἱταλίας ἀφιχθὲν ὕλικόν εἶχε ὑποπράσινον, μὴ προσαρμοζόμενον εἰς τὸ σύνολον, χρῶμα. Ἐπροτιμήθη νὸ τοποθετηθῆναι τοῦτο εἰς τὴν Νοτιανατολικὴν Οἰκίαν, ἧς οὕτω ἐπροστατεύθη καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν. Τὸ στέγαστρον τοῦτο ἐγένετο βάσει τῆς κτηθείσης πείρας κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ λίαν ἐκτεταμένου στεγαστροῦ εἰς τὴν μινωικὴν ἀγροικίαν Γόρτυνος, καὶ ἡ ἀρχιτέκτων τῆς Ἱταλικῆς Σχολῆς, ἀδεία τοῦ Διευθυντοῦ αὐτῆς κ. Leví, παρέσχε τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτῆς ἀρωγὴν διὰ τὴν καλὴν τοποθέτησιν τοῦτου. Οὕτω ἐπραγματοποιήθη ἐν Κνωσῷ ἡ πρώτη ἐφαρμογὴ στεγαστροῦ τοῦ νέου συστήματος, διαφώτου, λίαν ἐλαφοῦ καὶ ἐπὶ λεπτῶν σωληνωτῶν στηριγμάτων μικρᾶς διατομῆς στηριζομένου, καὶ ἐλάχιστα παραβλάπτοντος τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἀρχαιολογικοῦ χώρου. Τὸ τοποθετηθὲν ὕλικόν εἶναι λίαν ἀνθεκτικὸν ἔναντι τῶν βιαιῶν ἀνέμων, οἵτινες κυριολεκτικῶς σαρώουσι τὴν κοιλάδα τοῦ Καιράτου ποταμοῦ.

Ἡ κυρία ἐργασία ἀποκαταστάσεων ἐγένετο κατὰ τὴν Βασιλικὴν Ὀδόν, συνδέουσιν τὸ Μέγα Ἀνάκτορον πρὸς τὸ Μικρόν. Ἀπεκομίσθησαν οἱ μεγάλοι ὄγκοι τῶν χωμάτων τῶν προσφάτων κατὰ τὴν Ὀδὸν ἀνασκαφῶν, ἀπεκαλύφθησαν καὶ ἐστερεώθησαν ἅπαντα τὰ πλακόστρωτα, ἐγένετο ἀποχέτευσις τῶν ὀμβρίων ὑδάτων, διεπλατύνθη εἰς ἴσον πλάτος ὀλόκληρος ἡ ὁδὸς καὶ ἀντεστηρίχθησαν δι' ἰσχυρῶν ἀντερειαματικῶν τοίχων κατ' ἀμφοτέρας τὰς πλευράς τὰ ὑψηλὰ χρώματα, τὰ ὁποῖα συνεχῶς κατέπιπτον ἐπιχώνοντα ταύτην. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ὡς ἄνω μακρᾶς καὶ ἐπιπόνου ἐργασίας εἶναι ὅτι ἡ ἐξόχως ἐντυπωτικὴ αὕτη ὁδός, ἡ παλαιότερα ἐν Εὐρώπῃ, κατέστη ὄρατὴ εἰς τὸ σύνολόν της καὶ ἐξησφαλίσθη σχεδὸν ἀπὸ τῆς φθορᾶς. Κατὰ τὴν διαπλάτυνσιν ἀπεκαλύφθησαν καὶ ἄλλα λείψανα, ἀνήκοντα εἰς διαφόρους περιόδους, διὰ τὰ ὁποῖα ἐλήφθη ἰδιαιτέρα φροντίς στερεώσεως καὶ ὑποστηρίξεώς των ὠρισμένα ἐνδιαφέροντα λείψανα ἐλληνορωμαϊκῶν οἰκιῶν διετηρήθησαν ὑποστηριχθέντα δι' ἰδιαιτέρας κρηπίδος. Ἐλήφθη ἐπίσης φροντίς ὅπως ἀπὸ τῆς Ὀδοῦ γίνουσι προσβαταὶ αἱ ἐκατέρωθεν ἀνασκαφεῖσαι προσφάτως οἰκίαι.

Διὰ τὴν στερέωσιν τῶν κατὰ τὴν Βασιλικὴν Ὀδὸν οἰκιῶν ἐγένοντο εἰδικὰ ἔργα ὑποθεμελίωσεως τῶν τοίχων, κατασκευῆς περίξ ἀντερειαματικῶν τοίχων, παρεμποδιζόντων τὴν πτώσιν τῶν χωμάτων, στερεώσεως τῶν λίθων τῶν τοίχων, καθαρισμοῦ καὶ ἐξασφαλίσεως τοῦ σημαντικοῦ ἀρχαίου

οχετοῦ κλπ. Κατὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην ἀνεκαλύφθησαν καὶ σημαντικὰ εὐρήματα, περὶ ὧν κατωτέρω. Ἡ κυριώτερα ἐργασία ἐγένετο διὰ τὴν στερεώσιν, ἀποκατάστασιν καὶ ἐξασφάλισιν τῆς Οἰκίας τῶν Τοιχογραφιῶν καὶ τῶν περὶ ταύτην λειψάνων. Τὰ ἀρχαία κτήρια κατὰ τὸν χώρον τοῦτον ἦσαν λίαν συγκεχυμένα, διότι ἀπὸ τῆς ἀνασκαφῆς τῶν (1922) οὐδεμία σχεδὸν ἐργασία εἶχε γίνῃ ἐπ' αὐτῶν. Παραλλήλως ἐλήφθη φροντίς ὅπως διυσαφηθοῦν πολλὰ σημεῖα, τὰ ὅποια εἶχον παραμείνει ἀσαφῆ, καὶ ὅπως παραμείνουν ὁρατὰ τὰ λείψανα τῶν παλαιότερων περιόδων. Τοῖχοι, πλακοστρώματα, παραστάδες, κατώφλια ἐστερεώθησαν καὶ ἀπεκατεστάθησαν τὰ μετατοπισθέντα ἐπανήλθον εἰς τὴν θέσιν των. Τὸ σχέδιον τῆς οἰκίας διυσαφήθη πλήρως καὶ ὠρισμένα ἀνασκαφικὰ λάθη ἐπληρωθῆσαν. Αἱ περίξ οἰκίαι, ἐν μέρει μόνον ὑπὸ τοῦ Ἑβανς ἀνασκαφῆσαι, ἐκαθαρίσθησαν καὶ ἐστερεώθησαν. Πολλὰ νέα στοιχεῖα ἤλθον εἰς φῶς περὶ τῶν ὁποίων γίνεται κατωτέρω λόγος. Ὑψηλοὶ ἀντερειατικοὶ τοῖχοι κατεσκευάσθησαν περὶ τὸν χώρον πρὸς συγκράτησιν τῶν χωμάτων. Μεγάλοι σωροὶ ὀστράκων μετετοπίσθησαν διὰ τὴν περαιτέρω ἀποκατάστασιν τοῦ ὅλου χώρου. Τέλος κατεσκευάσθη δὸς προσπελάσεως, συνδέουσα τὸν χώρον μὲ τὴν Βασιλικὴν Ὀδόν.

Ἐργασίαι στερεώσεως καὶ ἀποκαταστάσεως ἐγένοντο ἐπίσης κατὰ τὴν Βορείαν Οἰκίαν, ἣ ὅποια εἶχε σχεδὸν καταστῆ ἀθέατος λόγῳ τῆς πυκνῆς βλαστήσεως καὶ τῶν ὄγκων τῶν χωμάτων, δι' ὧν ἐπεκαλύφθη. Ἐγένετο ἐκρίζωσις τῶν μεγάλων δένδρων, κυρίως συκῶν, τὰ ὅποια εἶχον ἀποκλείσει τὰς διαβάσεις καὶ εἶχον ἐκτοπίσει τοὺς μεγάλους πελεκητοὺς λίθους τῆς τοιχοποιίας. Ἐστερεώθησαν πάντες οἱ τοῖχοι, ἀπεκατεστάθησαν οἱ καταπεσόντες τετραγωνικοὶ πεσοοί, ἐγένετο διάνοιξις θυρῶν, ἀποκάλυψις πλακοστρώτων καὶ τοίχων, ἀντεστηρίχθησαν τὰ περίξ χώματα καὶ ὁ χώρος, κατόπιν συμφωνίας μὲ τοὺς περίξ ἰδιοκτῆτας, ὠρθογωνίσθη καὶ περιεφράχθη. Ἡ οἰκία ἀπεδείχθη ὅτι ἐκτείνεται πρὸς πάσας τὰς πλευράς, ἔχει δὲ ἀνάγκην περαιτέρω ἀνασκαφῆς. Ἐπὶ πλέον διεπλατύνθη, ἰσοπεδώθη καὶ ἐπροστατεύθη διὰ ξηρολιθικῶν τοίχων ἢ πρόσβασις ἀπὸ τὸ Ἀνάκτορον.

Τέλος ἤρχισεν ἡ ἀποκατάστασις τῶν Οἰκιῶν τῆς Δυτικῆς αὐλῆς, καθαρισθέντος τοῦ χώρου καὶ στερεωθέντων τῶν τοίχων. Ἡ ἐργασία πρόκειται νὰ συνεχισθῇ.

Εἰς τὸ Ἀνάκτορον τῆς Φαιστοῦ ἐγένοντο μόνον δευτερεύουσαι ἐργασίαι στερεώσεως. Ἐγένετο ὁμως μὲ ἐπιμέλειαν μετακίνησις τοῦ πλακοστρώτου τοῦ κυρίου διαδρόμου εἰσόδου, ἵνα γίνῃ ἔρευνα ὑπὸ τοῦτον. Μετὰ τὴν ἔρευναν ἐκρίθη ἀναγκαῖον ὅπως ἀποκατασταθῇ διάβασις, ἵνα παραμείνῃ θεατὸς ὁ διάδρομος τοῦ παλαιότερου Ἀνακτόρου.

Εἰς τὴν προσφάτως ἀποκαλυφθεῖσαν μινωικὴν ἀγροικίαν παρὰ τὴν Μητροπόλιν Γόρτυνος (θέσις Καννιά) μετὰ προηγουμένην στερεώσιν τῶν τοίχων καὶ ἐπανατοποθέτησιν τῶν ἀνασυγκροτηθέντων πεντήκτων ἐπὶ πύθων εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν θέσιν κατεσκευάσθη μὲ σχέδια καὶ ἐπιμέλειαν τῆς ἀρχιτέκτονος τῆς Ἰταλικῆς Σχολῆς Erica Fiandra στέγαστρον ἐκτεταμένον ἐκ πλαστικῆς ἡμιδιαφανοῦς, ὕλης τύπου Edilux χρώματος ὑποπρασίνου σπηριζομένου ἐπὶ στύλων ἐκ σιδηρῶν σωλῆνων μικρᾶς διατομῆς. Τὸ στέγαστρον τοῦτο ἐξησφάλισε τὸ πρότυπον διὰ τὴν κατασκευὴν καὶ ἄλλων στεγαστρῶν. Ὁ χώρος ἀκολούθως περιεφράχθη ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς Ἀρχαιολ. Ὑπηρεσίας δαπάνῃ τοῦ Ταμείου Ἀρχαιολ. Ἀπολλοτριώσεων μὲ πλαῖσια ἐκ πλεκτοῦ δικτυωτοῦ.

Ἔργασια συστηματικῆς περιφράξεως ἐν μέρει διὰ πλαισίων δικτυωτοῦ πλεκτοῦ σύρματος, ἐν μέρει δι' ἀκανθωτοῦ σύρματος ἐπὶ σιδηρῶν πασάλων, ἐγένετο εἰς τὸν Ἀρχαιολογικὸν χώρον τῶν μινωικῶν οἰκιῶν Τυλίσου, ὅπου ἐλήφθη φροντίς διὰ τὴν εὐθυγράμμισιν τῶν ὀρίων καὶ διὰ τὴν κατασκευὴν εισόδου.

Στερώσεις μωσαϊκῶν ἐγένετο εἰς τὴν παλαιохριστιανικὴν Βασιλικὴν Χερσοννήσου (Καστρί), ὅπου καὶ δι' εἰδικοῦ θαλαμωτοῦ στεγάστρου ἐπροστατεύθησαν οἱ ἀποκαλυφθέντες σημαντικοὶ τάφοι τοῦ νοτίου παστοφορίου.

Σημαντικὰ ὑπῆρξαν τὰ ἔργα τὰ ὅποια ἐξετελέσθησαν διὰ τὴν προστασίαν τῶν μεσαιωνικῶν μνημείων τῆς νήσου. Ἰδιαιτέρως δέον νὰ ἐξαρθῇ τὸ γεγονός τῆς ἐνάρξεως τῆς τουριστικῆς ἀξιοποιήσεως τῶν ἐνετικῶν τειχῶν τῆς πόλεως Ἡρακλείου, συνδυαζομένης μὲ τὴν ἀποκατάστασιν καὶ ἀνάδειξιν τούτων ὡς μνημείων. Ὁ Ἑλληνικὸς Ὄργανισμὸς Τουρισμοῦ ἀνεργασε τοῦτο εἰς τὸν πίνακα τῶν ἐκ τοῦ λογαριασμοῦ Δημοσίων Ἐπενδύσεων χρηματοδοτουμένων ἔργων μὲ τὸ ποσὸν τῶν δέκα ἑκατομμυρίων διὰ μίαν πενταετίαν, ἀλλὰ προβλέπεται ὅτι ἡ συνολικὴ δαπάνη ἀξιοποιήσεως θὰ ὑπερβῇ τὰ πενήκοντα ἑκατομμύρια δραχμῶν. Ἦδη διὰ τοῦ τεχνικοῦ γραφείου Πετυχάκη—Τζομπανάκη ἐγένετο πλήρης ἀποτύπωσις τοῦ περιβάλλου τῶν τειχῶν, μετὰ τῶν πυλῶν καὶ στοῶν των. Ἀνετέθη δὲ εἰς τὸν ἀρχιτέκτονα Πάτροκλον Καραντινὸν ἡ ἐκπόνησις τῶν προσχεδίων ἀξιοποιήσεως. Διὰ τὴν ἀμεινον ἔναρξιν τῶν ἔργων ἐξητήθη ἡ ἐκτέλεσις τῆς γεφυρώσεως τοῦ ῥήγματος παρὰ τὴν πύλην Βηθλεὲμ κατὰ τὸν Ἀγ. Ἀνδρέαν καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους εἶχον ἤδη ἐκπονηθῆ τὰ σχετικὰ σχέδια. Διὰ προπαρασκευαστικὴν ἐργασίαν διετετέθη ἕν ἑκατομμύριον δραχμῶν εἰς ἐκτέλεσιν διὰ τοῦ Ἐφόρου Ἀρχαιοτήτων Ν. Πλάτωνος ἀπολογιστικῶς ἔργων κατὰ τὴν κρίσιν αὐτοῦ, μέχρι δὲ τοῦ τέλους τοῦ ἔτους εἶχε δαπανηθῇ τὸ ἡμισίον τοῦ ποσοῦ τούτου καὶ ἐπραγματοποιήθησαν τὰ ἀκόλουθα: Τὰ προπετάσματα καὶ οἱ προμαχῶνες ἀπηλλάγησαν κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος καὶ ὅπου ἦτο δυνατόν ἀπὸ τὰ ἐπικαλύπτοντα σαπρόφυτα. Ἐκλείσθησαν πολλὰ ῥήγματα τῶν προπετασμάτων, μάλιστα τὸ μέγα κατὰ τὸν προμαχῶνα Βιτούρη. Ἐπανωκοδομήθη τὸ καταπεσὸν ἄνω τμήμα τοῦ προπετάσματος τοῦ προμαχῶνος Μαρτινέγκο, ὅστις ἰσοπεδώθη καὶ ἤρχισεν ἀξιοποιούμενος μὲ τὴν μερικὴν ἀποκατάστασιν, τῶν κατὰ τὸ ὄτια χαμηλῶν πλατειῶν τῶν Piazze Basse. Κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπεκατεστάθη ὁ ἐπιπρομαχῶν (Cavaliere) Μαρτινέγκο, ὅπου ὁ τάφος τοῦ παγκοσμίου φήμης συγγραφέως Νικ. Καζαντζάκη, συμπληρωθειῶν τῶν πλευρῶν του, κατασκευασθέντων κατὰ πρόετασιν τούτων τῶν θωρακίων του καὶ ἰσοπεδωθείσης τῆς κορυφῆς του ἤρχισε δὲ κατασκευαζομένη καὶ ἡ κλιμακωτὴ πρόσβασις. Ἡ πρόσοψις τῆς Πύλης τοῦ Παντοκράτορος ἀπεκατεστάθη εἰς τὴν παλαιὰν αὐτῆς μορφήν. Διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν τειχῶν ἀπὸ τὰ ἐπ' αὐτῶν προκτίσματα ἤρχισαν λαμβανόμενα ὀρισμένα μέτρα, κατηδαφίσθη δὲ μέρος ἐκ τῶν δευτερευουσῶν ἐγκαταστάσεων. Αἱ ἐργασίαι συνεχίζονται.

Εἰς τὸ Φρούριον τοῦ Λιμένος, ἐπιβλέποντος τοῦ ἐπιμελητοῦ Στυλ. Ἀλεξίου, συνεχίσθησαν τὰ ἔργα ἀποκαταστάσεως εἰς μικρὰν κλίμακα ὁ πύργος τοῦ φάρου ἀπηλλάγη τελείως τῶν ἐπικατασκευῶν, ὠρισμένα οἰκήματα τῶν ναυτοπροσκόπων καὶ τοῦ φαρυλάκος κατηδαφίσθησαν, ἐκαθαρίσθη ἡ νοτιά καὶ ἀνατολικὴ ζώνη τῶν ἐνετικῶν οἰκημάτων ἐπὶ τοῦ ἄνω ἰσοπέδου, ὠρισμέναι κανονιοθυρίδες ἀπεκατεστάθησαν.

Εἰς τὸν δουκικὸν ναὸν τοῦ Ἁγ. Μάρκου ἐξετελέσθησαν τὰ ἔργα ἀποκαταστάσεως τρίτης φάσεως, τῇ ἐποπτεῖα τοῦ Ἐφόρου Ἀρχαιοτήτων Νικ. Πλάτωνος καὶ τῇ τεχνικῇ ἐπιβλέψει τοῦ μηχανικοῦ Ἀλεξ. Μανιδάκη: Ἐγένοντο τὰ ἐσωτερικὰ ἐπιχρίσματα, ὑδροχρωματισμοί, καὶ χρώματα τῶν δοκῶν τῆς στέγης καὶ τῶν ξύλων τῆς ὀροφῆς· εἰς τὸ τοξωτὸν ἀνοιγμα τοῦ νοτίου τοίχου κατεσκευάσθη τρίλοβον παράθυρον· διεμορφώθησαν οἱ κοσμηταὶ τῶν τοξοστοιχιῶν· διεστρώθη τὸ ἔδαφος μετὰ τὴν ἀπαραίτητον προπαρασκευὴν διὰ μαρμαρίνων πλακῶν, λοξῶς τοποθετημένων καὶ μὲ περιβάλλοντα πλαίσια συμφῶνως πρὸς τὴν παλαιὰν διάταξιν· κατεσκευάσθησαν αἱ ἀποχετεύσεις μετὰ τῶν φρεατίων τῶν διεστρώθη ἢ μικρὰ νοτία αὐτῆ καὶ διεμορφώθη ἡ βορεία· ἐτοποθετήθησαν αἱ ὑδρορροαὶ τῶν στεγῶν· ἐτοποθετήθησαν ἡμιδιαφανῆ ὑελώματα εἰς τὰ ὑελοστάσια τῶν πολυαριθμῶν παραθύρων τέλος ἐγένετο ἡ ἠλεκτρικὴ ἐγκατάστασις πλὴν τῆς τοποθετήσεως τῶν φωτιστικῶν σωμάτων.

Εἰς τὸ Ρέθυμνον ἡ Ἐνετικὴ Λέσχη, ἔνθα στεγάζεται τὸ Μουσεῖον, ἀπηλλάγη τέλος τῶν κατὰ τὴν βορείαν πλευρὰν νεωτερικῶν προσκτισμάτων, ἵνα δὲ προστατευθῇ ἡ νοτία πλευρὰ ἀπὸ πᾶσαν ἐπικάλυψιν ἐξηγοράσθη ἡ ἀνεγειρομένη νεωτερικὴ οἰκοδομή. Μελετᾶται ἡ ἐξαγορὰ τῶν οἰκημάτων ἀνατολικῶς καὶ περαιτέρω νοτίως, ἵνα λυθῇ τὸ θέμα τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ Μουσείου.

Ἐπιβλέπωντος τοῦ Ἐπιμελητοῦ Μύρωνος Μιχαηλίδου ἐγένοντο ἐργασίαι ἀποκαταστάσεως εἰς τὴν Ἱ. Μονὴν Ἀρχαδίου. Ἐγένετο ἀνακεράμωσις τοῦ ναοῦ διὰ παλαιῶν κεραμίδων, μετὰ προστασίας τῶν καμάρων καὶ τῶν τεταρτοσφαιριῶν τῶν δύο Ἱερῶν Βημάτων διὰ σιμεντομανδύου ὀπλισμένου· ἀνακατασκευάσθησαν τὰ καταστραφέντα ἐπιχρίσματα, πλὴν ἐπὶ τῆς κυρίας προσόψεως, καὶ διεστρώθη τὸ δάπεδον τῆς Τρσπέζης. Ἐπίσης εἰς τὸν ἔσωτερικὸν περιβόλον τῆς μονῆς ἐγένοντο ἐπισκευαὶ καὶ διανοίξεις παραθύρων.

Εἰς τὸν Ἁγ. Φραγκίσκον Χανίων διὰ τοῦ Νομομηχανικοῦ Κωνστ. Λασιθιωτάκη συνεχίσθη τὸ ἔργον τῆς ἀποκαταστάσεως, ἐν ὧσιν τῆς στεγάζεως ἐν αὐτῷ τοῦ Μουσείου Χανίων. Λόγω τῆς ἀποδειχθείσης μερικῆς καθιζήσεως τοῦ βορείου τοίχου, ἧτις εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα καὶ τὴν διάνοξιν τῆς καμάρῃ τῆς στέγης, ἐχρειάσθη νὰ κατεσκευασθοῦν δοκοὶ ἀντιστηρίξεως ἐξωτερικῶς. Τοῦτο ἐπέφερε μειονεκτικὴν ἐμφάνισιν τῆς βορείας πλευρᾶς τοῦ ναοῦ, ἀλλὰ πρόκειται νὰ γίνοντο ἔργα ἀποκρύψεως τούτων. Ἐγένετο πλήρης ἐπικάλυψις τῆς καμάρᾶς τοῦ ναοῦ μετὰ προηγουμένην ἔμφραξιν τῶν ρωγμῶν καὶ ἐνίσχυσιν ἐπίσης προπαρασκευῆ διὰ τὴν πλακόστρωσιν τοῦ δαπέδου, διαμόρφωσις τῶν ἀνοιγμάτων τῶν παραθύρων, μερικὴ ἐκτέλεσις τῆς ἠλεκτρικῆς ἐγκαταστάσεως. Ἐγένετο παραλλήλως ἡ γενικὴ διαμόρφωσις τῶν προαυλίων, τὸσον τοῦ βορείου ὅσον καὶ τοῦ νοτίου. Ὑπολείπονται εἰσέτι ἡ μαρμαρόστρωσις τοῦ δαπέδου, ἡ κατασκευὴ τῶν κουφωμάτων καὶ κιγκλιδωμάτων, ἡ διαμόρφωσις τῆς ἀνατολικῆς ὀψεως, ἡ συμπληρωματικὴ ἐργασία διαμορφώσεως τῶν περιβόλων καὶ τῆς ἠλεκτρικῆς ἐγκαταστάσεως.

Τέλος ἔργα συντηρήσεως ἐγένοντο ἐπιβλέψει τοῦ αὐτοῦ Νομομηχανικοῦ εἰς τὸ ἔξωκλήσιον τοῦ Ἁγ. Παύλου Σφακίων, τὸ ὁποῖον ἰσχυρῶς εἶχε πάθει ὡς εὐρισκόμενον παρὰ τὴν ἀκτὴν ἐπροστατεύθη ἡ κρηπίς, ἐγένετο ἀρμολόγησις τῶν τοίχων, στεγανοποίησις τοῦ τρούλου καὶ κατεσκευάσθησαν θύρα καὶ φεγγίται.

Διὰ τοῦ ἀρχιτεχνίτου Ζαχαρία Κανάκη ἐγένοντο ἐργασίαι ἐξασφαλίσεως καὶ προχείρου στερεώσεως τῆς τελευταίως ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολ. Ὑψηρεσίας, δα-

πάνη τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολ. Ἐταιρείας, ἐξαγορασθείσης σημαντικῆς ἐνετικῆς Ἐπαύλεως De Mezzo εἰς Ἰτιάν Σητείας.

Εἰς τὰ καθυρῶς τουριστικά ἔργα ἔγινε σχετικὴ πρόοδος. Τὸ Γραφεῖον Πληροφοριῶν τοῦ Τουρισμοῦ ἐλειτούργησε διὰ πρώτην φορὰν καὶ ἤρχισε ἀναδιοργανοῦν ἀρχεῖα φωτογραφιῶν, χαρτῶν, δελτίων πληροφοριῶν κλπ., ὑπὸ ἀπεύθυνον διευθυντήν. Ἐδόθησαν ἄδειαι ἀσκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματος τοπικοῦ ὁδηγοῦ καὶ εἰς ἄλλους ξεναγούς εἰς τὴν ἀγγλικήν, γαλλικὴν καὶ γερμανικὴν γλῶσσαν.

Ἡ πρὸς Φαιστὸν διακλάδωσις ἠσφαλοστρώθη καὶ τὸ Περίπτερον ἀπέκτησε τέλος ἀφθονον ὕδωρ ἐκ τοῦ διανοιγέντος ἀρτεσιανοῦ φρέατος κατὰ τὴν ΒΔ κλιτύν. Ὁ ξενῶν εὐρίσκειται νῦν εἰς ἱκανοποιητικὴν κατάστασιν καὶ λειτουργεῖ κανονικῶς, συμπληρωθέντος πως τοῦ ἐξοπλισμοῦ του. Εἰς τὸ ἀναπατήριον τοῦ ἀρχαιολ. χώρου Τυλίσου συνεπληρώθη ὁ ἐξοπλισμός, ἐπιτρέπων τὴν ἐκεῖ παραμονὴν μικρῶν ὁμάδων. Σημαντικὸν βῆμα διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Τουρισμοῦ ἐν Κρήτῃ εἶναι ὅτι ἐπροχώρησαν ἱκανοποιητικῶς τὰ ἔργα διαπλατυνσεως καὶ ἀσφαλοστρώσεως τῶν κυρίων ἀρτηριῶν ἀπὸ Ἡρακλείου εἰς Μεσαρὰν καὶ πρὸς Ἀνατολ. Κρήτην.

Λίαν σημαντικὰ ἦσαν τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐπὶ τῆς Κρήτης ἐκτελεσθειῶν ἀνασκαφῶν τόσον τῆς ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας ὅσον καὶ τῶν ξένων Ἀρχαιολ. Σχολῶν, καὶ ἐξαιρετικῶς πλούσιον ὄλικον κατετέθη εἰς τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου κυρίως καὶ κατὰ μικρὸν ποσοστὸν εἰς τὰ λοιπὰ Μουσεῖα καὶ Συλλογὰς.

Α) Ἀνασκαφαὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολ. Ὑπηρεσίας.

Εἰς τὴν Κεντρικὴν Κρήτην ἐγένοντο αἱ ἀκόλουθοι ἀνασκαφικαὶ ἐργασίαι: Διὰ τοῦ Ἐφόρου Ἀρχαιοτήτων Ν. Πλάτωνος ἐγένετο ἀνασκαφὴ δύο μᾶλλον πτωχῶν λαξευτῶν πρωτογεωμετρικῶν τάφων παρὰ τὸ χωρίον Μπαμπάλη περιοχῆς Τεμένους, ΒΑ τῆς Κνωσοῦ. Οἱ τάφοι οὗτοι περιεῖχον ἐλαχίστας ταφὰς καὶ πολὺ ὀλίγα ἀγγεῖα, τὰ πλεῖστα τοῦ τύπου τῶν μικρῶν ψευδοστόμων μὲ γεωμετρικὴν διακόσμησιν· τὸ ἐνδιαφέρον τὸ ὁποῖον παρουσίασεν ὁ τάφος Β εἶναι ὅτι ἀκριβῶς κάτω τοῦ ταφικοῦ στρώματος καὶ ἐντὸς τοῦ μαλακοῦ βράχου ἀνευρέθη σημαντικὸν παλαιοντολογικὸν εὗρημα ἐξ ἑπτὰ ὑπερμεγέθων σπονδύλων ἀγνώστου θηλαστικοῦ. Τὰ λείψανα οὗτου ἐπεχώσθησαν κατὰ χώραν πρὸς μελέτην ὑπὸ εἰδικοῦ. Φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν αὐτὴν περιοχὴν ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι τάφοι καὶ ἀνιχνεύθησαν λείψανα κτηρίων ἀνηκόντων εἰς τοὺς αὐτοὺς χρόνους.

Κατὰ τὴν ἐκρίζωσιν ἐλαιοδένδρων πρὸς φύτευσιν ἀμπέλου εἰς κτήμα τῆς περιοχῆς ΒΑ τῶν Γιοφυρακίων καὶ κάτω τῶν ριζῶν ὑπερμεγέθους δένδρου ἀνευρέθη σημαντικὸς τάφος ΥΜ III β χρόνων, λαξευτὸς εἰς τὸν μαλακὸν βράχον καὶ περιεῖχον ταφὰς ἐντὸς σαρκοφάγων. Παρὰ τὴν διατάραξιν, ἣ ὁποία εἶχε γίνῃ παλαιόθεν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ τάφου, κατορθώθη νὰ περισυλλεγοῦν τρεῖς σαρκοφάγοι, καίτοι ἐν μέρει ἐλλιπεῖς τὸ ἀνώτερον αὐτῶν τμήμα, ἢ μία διασώζουσα τὸ κάλυμμά της καὶ ἕτερον κάλυμμα τετάρτης ἀρνακος, τῆς ὁποίας τμήμα μόνον διεσώθη. Αἱ λάρνακες φέρουν λίαν ἀξιόλογον διακόσμησιν· ἢ μία τούτων πλέγματος ἐκ σχηματικῶν ἀνθέων, ἢ ἄλλη σύμβολα τῶν διπλῶν ἱερῶν κεράτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων διανοιγόμενα φυτικά στελέχη, καὶ κεράτων μετὰ διπλοῦ πελέκεως ἐφ' οὗ ἐπικάθηται πτηνόν, ἢ τρίτη σειρῶν

ἐπαλλήλων ἱερῶν κεράτων μετὰ διπλῶν πελέκεων ἐν τῷ μέσῳ, ἐνῶ σχηματικὸν ἄνθος καὶ σηπία ἐκόσμουσαν τὰς στενάς πλευρὰς· τέλος τὸ κάλυμμα καὶ ἡ κατὰ τὸ ἦμισυ καταστραφεῖσα λάρναξ φέρει διάκοσμον κηλίδων στρογγύλων ἢ φυλλοειδῶν καὶ σχηματικὸν πτηνὸν εἰς τὴν στενὴν πλευράν. Ὅλιγα κτερίσματα, κύαθοι κύπελλα ἐπὶ ποδός, ψευδόστομα, συνώδευσαν τὰς ταφάς. Ἐνδιαφέρον εἶναι καλυκόμορφον ἐκ λευκοῦ λίθου ἄγγειον. Οἱ σκελετοὶ οἱ ἐντὸς τῶν λαρνῶν ἀνευρέθησαν τελείως διατεταραγμένοι. Τὸ σχῆμα τοῦ θαλάμου τοῦ τάφου εἶναι ὀρθογώνιον, ὃ δὲ δρόμος ἀνευρέθη κατὰ τὸ πλεῖστον κεκλεισμένος διὰ φράγματος. Ἡ ὄροφή τοῦ θαλάμου εἶχε τελείως καταρρεῦσει καὶ ἀποκοπῆ. Προφανῶς ὑπάροχον καὶ ἄλλοι τάφοι κατὰ τὴν περιοχὴν, ἀλλ' ἡ ἀνίχνευσίς των μετὰ τὴν δι' ἑσκαφῶν μετακίνησιν τοῦ χώματος εἶναι λίαν δυσχερής. Ὅχι μακρὰν ἀνευρέθησαν λειψανα ταφῶν ἀνατολιζούσης γεωμετρικῆς ἐποχῆς καὶ ἐκεῖθεν περιουτελέγησαν δύο ἐνδιαφέροντα ἄγγεια. Δὲν ἀπουσίαζοι καὶ τὰ λειψανα κτηρίων ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων.

Ὁ αὐτὸς Ἔφορος διενήργησε καὶ τὴν περισυλλογὴν τῶν κατὰ τὴν διάνοιξιν τῆς κοινοτικῆς ὁδοῦ ἀπὸ Πρινιά εἰς Ἄνω Ἀσίτες ὁδοῦ, ὄχι μακρὰν τῆς περιοχῆς ὅπου εὐρίσκονται οἱ λαξευτοὶ εἰς τὸν βράχον μετὰ κογχῶν τάφοι εἰς θέσιν Σιντερόσπηλα, ἔνθα ἀνεκαλυφθήσαν δύο σημαντικαὶ ἐγγράκιοι στήλαι μετὰ παραστάσεις ὀπλιτῶν ἐν πλήρει ὀπλισμῷ Αἰ στήλαι αὐταὶ ἀνήκουσι εἰς τὸ τέλος τοῦ Ζ' π. Χ. αἰῶνος καὶ εἶναι χαρακτηριστὰ μετὰ τὴν αὐτὴν τεχνικὴν μετὰ τὴν ὁποίαν καὶ αἱ ἄλλαι γνωσταὶ ἐκ Πρινιά στήλαι, αἱ ὁποῖαι εὐρέθησαν πρὸ πολλῶν ἐτῶν (1909) τεμαχισμέναι ἢ λίαν ἐφθαρμένα. Εὐθὺς ἀμέσως διενεργήθη εἰς τὸν χώρον ἔνθα ἀνευρέθησαν μικρὰ δοκιμαστικὴ ἀνασκαφή, ἡ ὁποία ἀπεκάλυπεν ἐννέα εἰσέτι στήλας καὶ τινα ἄλλα τεμάχια, ἐν μέρει χρησιμοποιηθεῖσας ὡς οἰκοδομικὸν ὕλικὸν εἰς διαχωριστικὸν τοῖχον μικροῦ οἰκοδομήματος ἐν μέρει ἐστρωμένου ἐντὸς ἐνὸς τῶν δωματίων. Πολὺ πιθανὸν τὸ ὕλικὸν εἶχε περισυλλεγῆ ἐκ παρακειμένων τάφων, διότι ἀνευρέθησαν δύο πυρᾶι νεκρικαὶ εὐθύς ἔξω τοῦ οἰκοδομήματος, ὡς καὶ εἷς τάφος μετὰ πτωχὸν περιεχόμενον. Τὸ οἰκοδόμημα, ἴσως ἀπλοῦν περίφραγμα, ἀνήκει ἴσως εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος, ἂν κρίνῃ τις ἐκ τῆς περισυλλεγείσης κεραμικῆς. Αἱ πλείεσται τῶν στηλῶν παριστοῦν ὀρθίους πολεμιστὰς μετὰ πλήρη ἀμυντικὸν ὀπλισμὸν, δόρυ καὶ ξίφος· αἱ ἀσπίδες διακοσμοῦνται μετὰ ἐπισήματα ἢ μετὰ θέματα ἄλλα διακοσμητικά· ἄλλαι παριστοῦν γυναικείας μορφὰς ὀρθίας ἢ καθημένας καὶ κρατούσας διάφορα ἀντικείμενα. Μία τούτων φέρει κατοποιόκιλλον φόρεμα καὶ κρατεῖ διὰ μὲν τῆς μιᾶς χειρὸς στεφάνην, διὰ δὲ τῆς ἄλλης πτηνόν· ἄλλη κἀθηται ἐπὶ περιτέχνου θρόνου μετὰ ὑποπόδιον, κρατεῖ σκῆπτρον καὶ ἔχει παραπόδας ζῶον· τὸ ἄνω μέρος δυστυχῶς εἶναι ἑλλιπές· ἄλλη τέλος μορφῆ εἶναι πολοφόρος. Μία τῶν στηλῶν ἦτο ἴσως γραπτὴ διότι σώζει ἐγγραφικὸν πλαισίον, ἀλλ' ὄχι παράστασιν. Ἄλλη εἶχε, φαίνεται, τὴν παράστασιν εἰς τὸ ἐγκοίλον βάθος, μετὰ ἀναθυρώσεις κύκλω ἰσχυρῶς ἐξεχούσας καὶ διακοσμουμένας ὑπὸ σπειρῶν. Τὸ εἶρημα εἶναι ἐξόχως σημαντικόν, διότι αἱ στήλαι ἐμφανίζουσι λίαν σπανίαν τεχνικὴν καὶ ἀποτελοῦν ἀξιόλογα δείγματα τῆς ἀρχαϊκῆς κρητικῆς τέχνης.

Συνεχίσθη διὰ τοῦ Ἐφόρου Ν. Πλάτωνος διαπάνη τῆς ἐν Ἀθήναις Ἄρχειολογικῆς Ἐταιρείας ἡ ἀποκάλυψις τοῦ μετανακτορικῶν μινωικῶν χρόνων (ΥΜΠΙ) συνοικισμοῦ εἰς τὸ Κεφάλι Χόνδρου Βιάννου μετὰ ἀξιόλογα ἀποτελέσματα. Μετὰ τὸν πλήρη καθαρισμὸν τῶν διαμερισμάτων τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1957 ἀνασκαφειῶν οἰκιῶν καὶ τὴν διασάφησιν πλείστων ὄσων νέων στοιχείων, ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὴν ἐπικοινωνίαν τῶν δωματίων, τὴν μορφήν τῶν πλασκο-

στρώτων, τήν ὑπαρξιν θρανίων, παραστάδων κατωφλίων, τήν χρησιμοποίησιν ἐσιῶν κλπ., ἐξηρουνήθησαν τὰ κατώτερα στρώματα πολλῶν δωμάτων, ἀνακαλυφθείσης Ικανῆς κεραμεικῆς, ὑφαντικῶν βαρῶν σφαιρικοῦ ἢ κυλινδρικοῦ σχήματος. Περισυνελέγησαν καί ἄλλα τεμάχια τοῦ ὄραίου μέ στεφάνην φύλλων λύχνου ἐκ ψαμμολίθου. Διά τῆς κεραμεικῆς ἐπεβεβαιώθη ὅτι ἡ χρονολογία τοῦ συνοικισμοῦ εἶναι ἀπό τῆς ΥΜ ΙΙΙ Αβ μέχρι τῆς ΥΜ ΙΙΓβ περιόδου, καί ὅτι ἐπομένως ἡ χρονική διάρκειά του θά ἦτο 100 - 150 ἐτῶν. Ἐπίσης ἐπεβεβαιώθη ὅτι ὁ συνοικισμός ἐγένετο παρανάλωμα βιαίου πυρός μετά προηγηθεῖσαν σύλησιν ἢ ἔστω ἀφαίρεσιν τῶν σημαντικῶν ἀντικειμένων. Τά σχήματα τῶν ἀγγελίων εἶναι τὰ συνήθη τῆς μινωικῆς κεραμεικῆς κατά τήν ὡς ἄνω περίοδον πλεονάζουν αἱ ὑψίποδες κύλικες καί τὰ χαμηλά ἐπί ποδός κύπελλα. Ψευδόστομοι ἀμφορεῖς, ἀρύταιναι, τριποδικαί χύτραι, πρόχοι καί ἀμφορεῖς εἶναι μεταξύ τῶν συχνῶς συναντιωμένων σχημάτων. Περαιτέρω ἀνεσκάφησαν Ικανά δωμάτια τῆς βορείας καί νοτίας παραφῆς τῶν οἰκημάτων τοῦ διασέλλου, οὕτως ὥστε τὰ ἀνεσκαφένια εἰς τὸν τομέα τοῦτον διαμερίσματα νά φθάσουν τὸν ἀριθμὸν 50. Τὰ ἔτι περαιτέρω πάλαι ὑπάρχοντα δωμάτια παρεσύρθησαν πρὸς τὰς κλιτύς. Μεταξὺ τῶν βορειοτέρων διαμερισμάτων ἔν εὐμέγεθες ἔχει κεντρικὸν κίονα καί κατὰ τήν ἀνατολικήν πλευρὰν κλιμακωτὸν βᾶθρον. Φαίνεται ὅτι ἐκεῖ ἦτο τὸ ἱερόν διότι κατὰ τὸν τομέα τοῦτον εἶχον περισυλλεγῆ ἀντικείμενα χρήσεως θρησκευτικῆς. Εἰς τὸ δωμάτιον τοῦτο ἀνευρέθη Ικανή κεραμεική, ἰδίως κύπελλα καί χύτραι. Ὁ διαχωρισμὸς τῶν οἰκιῶν δὲν εἶναι τόσον εὐκόλος, διότι τὰ διαμερίσματα δὲν διαστέλλονται τόσον σαφῶς ὡς ἀνήκοντα εἰς ὠρισμένας οἰκίας. Πιθανῶς ὁ ἀνατολικὸς καί δυτικὸς τομεὺς τοῦ διασέλλου ἀπετελεῖτο ἐξ ἔνδεκα ἢ δώδεκα οἰκιῶν. Περαιτέρω ἀνεσκάφη ὁ ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ ὑψώματος οἰκοδομικὸς πυρῆν ἐκ 16 - 18 δωμάτων, ἀποτελούντων τρεῖς ἢ τέσσαρας οἰκίας, ὄχι καλῶς διατηρουμένας. Προφανῶς ὁ πυρῆν οὗτος ἐκτείνεται περαιτέρω νοτιώτερον. Εἰς ἔν τῶν δωμάτων μὲ πεσσούς ἢ βᾶθρα κατὰ τὸν βόρειον τοίχον ἀνευρέθησαν κέρατα ταύρου ὁμοῦ μετά ἀγγείων. Εἰς ἄλλο μικρότερον μικρὸς τετραγωνικὸς τορνευτὸς βωμίσκος μὲ δύο κοιλότητας ἐκ παρολίθου. Διάδρομοι δίδουν εἰσόδους εἰς πλείονα δωμάτια καί πρὸς νότιον ἐκτείνονται πλακόστρωτοι, προφανῶς ὑπαίθριοι χώροι, μὲ μικροὺς ἀποχετευτικούς ἀγωγούς. Λόγω τῆς μικρᾶς ἐπιχώσεως τὰ εἰς τὸν τομέα τοῦτον ἀνευρεθέντα σκεύη ἦσαν εἰς πολὺ κακὴν κατάστασιν. Λεῖψανα οἰκιῶν ἀνεσκάφησαν καί ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ὑψώματος, ἀλλ' ὡς διεσπασμένα ἐκ τῆς καλλιεργείας καί τῆς ἀφαιρέσεως λίθων ἐπεχώσθησαν ἐκ νέου. Ἐξηκριβώθη ὅτι ἰσχυρὸν κτήριον καταλαμβάνει τὴν ἰσοπεδωθεῖσαν κορυφὴν τοῦ κατέναντι δυτικοῦ ὑψώματος.

Εἰς θέσιν Ρ ο υ σ σ ε ς τῆς αὐτῆς περιφερείας Χόνδρου ἀνεσκάφη περαιτέρω ἡ προπερύσιν ἀνακαλυφθεῖσα καί ἐν μέρει ἐρευνηθεῖσα οἰκία, ἡ ὁποία διὰ τὴν θέσιν, τὴν μορφήν, τὰ ἐντὸς αὐτῆς ἀνευρεθέντα ἱερά σκεύη καί στρώματα θυσιῶν μετά κυπέλλων ἐθωρορήθη ὡς ἀγροτικὸν ἱερόν. Ἡ περαιτέρω ἔρευνα κατέστη μόνον δυνατὴ διὰ τῆς ἔξαγορᾶς καί κατεδαφίσεως τοῦ νεωτερικοῦ ἐπὶ τοῦ χώρου ἐγκατεστημένου οἰκίσκου. Οὕτω πλὴν τῶν δύο τὸ 1957 ἀποκαλυφθέντων δωμάτων ἀνεσκάφησαν τρία εἰσέτι συνεχόμενα καί συμπληροῦντι ἕνα σχεδὸν ὀρθογώνιον χώρον. Ἐπικοινωνοῦν μετά τῶν πρώτων διὰ δύο θυρῶν μετὰ κατωφλίων καί δι' ἄλλων δύο πρὸς ἄλληλα. Τὸ ἐν εἶναι ἀρκετὰ εὐρύχωρον, διαστάσεων 3,20 × 4,20, μὲ κεντρικὸν πεσσὸν στηριζόμενον τὴν ὀροφήν, τοῦ ὁποίου ἀνευρέθη ἡ τετραγωνικὴ βάση, τὰ δύο ἄλλα πρὸς δυσμὰς πολὺ μικρά. Καί τὰ τρία ἀνευρέθησαν ὑπερπλήρη πίθων καί μικροτέρων ἀγγείων, τοποθε-

τημένων κατά τούς τοίχους και περί τὸν πεσσὸν κυρίως, ἀλλ' οὐσιαστικῶς πληροῦντων, ὡς πολλὰ τούτων κατέπεσον και διεσπάρησαν, ἅπαντα τὸν χώρον. Ὁ καθαρισμὸς τῶν ὑπῆρξε δύσκολος λόγω τῶν πυκνῶν ριζῶν τῶν πρίνων, οἵτινες ἐφύησαν ἐπὶ τοῦ χώρου. Πανιαχοῦ, ἀλλ' ἰδίᾳ εἰς τὸν κεντρικὸν χώρον, ἦσαν δραστὰ τὰ ἱχνη ἐνατικῆς πυρκαϊᾶς, προφανῶς τροφοδοτηθεῖσης ὑπὸ τοῦ ἐλαίου τοῦ περιεχομένου εἰς πολλοὺς τῶν πίθων. Οὗτοι εἶχον ποικίλα σχήματα, ὡς τοῦ ἀνοικτοῦ κολουροκανικοῦ (jar), τοῦ τριώτου μετὰ χαμηλοῦ λαιμοῦ ἀμφορέως, τοῦ σφαιροειδοῦς πίθου, τοῦ κανονικοῦ μετὰ κυματιστῶν σχοινίων ταινιῶν, ἀλλ' ἐμπιέστων διὰ τοῦ δακτύλου, πίθου, οἱ πλείστοι δὲ τούτων ἔφερον δύο σειρᾶς λαβῶν. Ἡ ὑπαρξὶς τόσων πίθων εἰς τόσον περιορισμένον χώρον—υπολογίζεται ὅτι ἀνήρχοντο ἀρχικῶς εἰς τριάκοντα περίπου, τῶν ὁποίων ὁμως τινὲς κατεστράφησαν τελείως—δὲν ἀποτελεῖ ἀντένδειξιν τῆς ἀρχικῆς υποθέσεως περὶ ἀγροτικοῦ ἱεροῦ. Ὡς εἶναι γνωστὸν και ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων καὶ εἰς ἀγροτικά ἢ ἐπὶ κορυφῶν ὄρεων ἱερὰ ὑπῆρχον πολλαὶ ἀποθήκαι εἰς ἃς ἐφυλάσσοντο τὰ εἰς τὴν θεότητα προσφερόμενα εἶδη. Εἰς τούτους δύο ἀρχικῶς ἀνευρεθέντος βωμίσκους προσετέθη νῦν τμήμα διπλοῦ κέρατος ἐκ λίθου. Ἀπὸ τὰ μικρότερα ἀγγεῖα τὰ πλείστα ἦσαν πρόχοι και ἀμφορεῖς ὀλίγα ὅμως ἔχον μᾶλλον ἐνδιαφέροντα σχήματα, ὡς λ. χ. γεφυροστόμων σκύφων. Αἱ μορφαὶ και διακοσμήσεις τῶν ἀγγείων ἐπικυροῦν τὴν ἀρχικῶς δοθεῖσαν χρονολογίαν τοῦ οἰκῆματος εἰς τὴν ΜΜ III β ἐποχὴν. Φαίνεται ὅτι τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν προσεισμικὴν μᾶλλον περίοδον, καθ' ἣν ἀφθονοῦν τὰ κοιτῆς χρήσεως σκευὴ και εἶναι ἐν χρήσει οἱ πίθοι τύπου jar.

Ἡ ἐξερεύνησις τῆς κύκλῳ περιοχῆς ἀπέδειξε τὴν ὑπαρξιν ἐκτεταμένου συνοικισμοῦ τῆς περιόδου τῆς ἀκμῆς κατὰ τὴν κατέναντι κλιτῶν τῆς Τούρκισσας και Ξυναχλάδας, ἐξικνουμένην μέχρι τοῦ χωρίου Χόνδρος· πολλὰ λείψανα κτηρίων ἰσχυρῶν διακρίνονται, μάλιστα εἰς ἃ σημεῖα διέρχονται οἱ πρὸς τὸ διάσπελλον ἀνερχόμενοι ἀτραποὶ. Ἐκεῖ εἰς τὸ ὕψωμα Μπουμπούλι ἐξηκριβώθη ἡ ὑπαρξὶς κτηρίων προανακτορικῶν μινωικῶν χρόνων. Ὁρθογώνιον ἡμικατεστραμμένον κτήριον εὐρίσκειται εἰς τὸ διάσπελλον Ἀμύγδαλοι. Τέλος εἰς θέσιν Μέλιος, παρὰ τὴν φάραγγα τὴν κατερχομένην πρὸς τὸν Κερατόκαμπον, περιουλεγγὴ μεσου μεγέθους ταφικὴ κάλπη μετ' ἐπιπέδου καλύμματος, ἣτις εἶχεν ἀποτεθῆ εἰς μικρὸν κοίλωμα τοῦ βράχου· φαίνεται ὅτι πρόκειται περὶ ἐγγυτρισμοῦ πρὸς ταφὴν νηπίου κατὰ τούτους παλαιονακτορικοὺς μινωικοὺς χρόνους.

Ὑπὸ τοῦ Ἐπιμελητοῦ Στυλ. Ἀλεξίου συνεχίσθη με ὅλους ἐξαιρετικὰ ἀποτελέσματα ἡ ἔρευνα θολωτῶν τάφων τῆς προανακτορικῆς μινωικῆς περιόδου εἰς Λεβήνα (Λέντα). Εἰς ἀπόστασιν 500 περίπου μέτρων δυτικῶς τοῦ πέρυσιον ἀνασκαφέντος θολωτοῦ τάφου και ἐπὶ χαμηλοῦ ὑψώματος ὄχι πολὺ ἀπέχοντος ἀπὸ τῆς παραλίας ἀνεσκάφη μέγας διπλοῦς πρωτομινωικὸς τάφος, ἀποτελούμενος ἐκ δύο κυκλικῶν θολωτῶν ἐφαπτομένων πρὸς ἀλλήλους θαλάμων και συστήματος ἀσυνήθως μεγάλων ἐξωτερικῶν δωματίων, τὰ ὅποια ἐχρησιμοποίηθησαν κυρίως διὰ τὴν νεκρικὴν λατρείαν, ἐνῶ οἱ κυκλικοὶ θάλαμοι διὰ τὴν ἀπόθεσιν τῶν νεκρῶν. Καὶ τὴν φορὰν ταύτην διηκριβώθη ὅτι ἐπρόκειτο περὶ γνησίων θόλων ἐξ ἡμικατεργασμένων λίθων ἐξ ὀλοκλήρου οἰκοδομηθέντων, και ὅτι ἡ εἰσοδος ἦτο χαμηλὴ και σχετικῶς μικρά. Ἰσως οἱ νεκροὶ ἐθάπτοντο κατὰ γένη ἀποκειμένοι ἐντὸς τῶν θαλάμων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐπὶ αἰῶνας. Οἱ θάλαμοι ἐχρησιμοποιοῦντο παραλλήλως ἵνα μὴ ἀνοίγεται ἐκάστοτε ὁ θάλαμος εἰς ὃν εἶχε γίνεῖ πρόσφατος ἀπόθεσις. Καὶ ἐνταῦθα διεπιστώθη ὅτι ἠνάπτυντο πυραὶ, ἐνθα ἐκαίοντο ἀρωματικαὶ ὕλαι ἵνα ἐλαττώνεται ἡ ἀποδιδό-

μένη δυσωδία. Έκατοντάδες νεκροί είχαν ένταφιασθή εις τούς θόλους τούτους, τῶν ὁποίων τὰ ὀστᾶ ἀπετέλεσαν παχὺ στρώμα. Τὸ πάχος τοῦ στρώματος ἐβόηθησε νὰ γίνουν στρωματογραφικαὶ παρατηρήσεις· τὸ παλαιότερον μάλιστα στρώμα εὐρέθῃ καλυπτόμενον ὑπὸ παχέος στρώματος ἄμμου, ἀφοῦ πρῶτον ἠνάφθη μεγάλη πυρὰ διὰ τὴν ἀποξήρανσιν τῶν ὀστέων. Ἡ ἀκριβὴς παρατήρησις τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἔπεσαν ἐντὸς τῶν θαλάμων τὰ ἐκφορικῶς ὠκοδομημένα τοιχώματα ἀποτελεῖ σημαντικὸν ἀποδεικτικὸν στοιχεῖον τῆς ἐξ ὀλοκλήρου θολωτῆς κατασκευῆς τούτων, καίτοι ἡ ἐσωτερικὴ διάμετρος εἰς τὸν μεγαλύτερον ἐξ αὐτῶν ὑπερβαίνει τὰ πέντε μέτρα. Μονολιθικαὶ εἶναι αἱ παραστάδες τῆς θύρας καὶ τὸ ὑπέρθυρον καὶ ἀνευ ἀμφιβολίας διὰ τῆς θύρας εἰσῆχθησαν ἐντὸς τοῦ τάφου οἱ νεκροί, παρὰ τὴν ἀντίθετον ὑποστηριχθεῖσαν γνώμην. Τοὺς νεκροὺς συνώδευσεν ἀφθονία σκευῶν, σφραγίδες, περιδέρια καὶ ἄλλα κοσμήματα, ὡς καὶ ἄλλα τινὰ ἀντικείμενα προσωπικῆς χρήσεως. Ἡ ἀφθονωτάτη ἀνευ ρεθεῖσα ἐντὸς τῶν θαλάμων κεραμικὴ καὶ ἡ παρατηρουμένη ἐξέλιξις τῶν σχημάτων καὶ διακοσμήσεων αὐτῶν ἐν συνδυασμῷ μὲ τὰς στρωματογραφικὰς παρατηρήσεις, ἐπιβεβαίωσι τὴν ἐπὶ μακρὸν χρόνον χρησιμοποίησιν τῶν ταφικῶν θαλάμων. Αἱ γενόμεναι μετὰ σχολαστικῆς ἀκριβείας παρατηρήσεις αἴρουν ἐκ τοῦ μέσου τὴν πλάνην ὅτι διὰ διαφόρων ρυθμῶν πρωτομινωικὰ ἄγγεα ἀνήκουν εἰς μίαν καὶ μόνην περίοδον μὲ τὰ παλαιοανατορικὰ, ὡς ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τινων ἐρευνητῶν καὶ μελετητῶν. Τὰ ἄγγεα τῆς παλαιότερας φάσεως ἔχουν σαφῶς ὑπονεολιθικὸν χαρακτῆρα καὶ εἶναι κυρίως τῶν ρυθμῶν Πύργου καὶ Ἁγ. Ὀνουφρίου. Μεταξὺ τούτων ἐμφανίζονται καὶ τὰ πρῶτα πλαστικοῦ σχήματος, ὡς ἐν μορφῆς χοιριδίου. Μετ' αὐτῶν ἀνευρέθησαν καὶ κυκλαδικὰ τινὰ εἰδώλια καὶ ψῆφοι περιδεραιῶν πῆλινοι. Εἰς τὸ ἀμέσως ἀνώτερον στρώμα ἐμφανίζεται καὶ τελικῶς ἐπικρατεῖ ὁ ρυθμὸς Βασιλικῆς, μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ κηλιδωτὰ ἄγγεα του, ἀλλὰ παραλλήλως ἐξελίσσεται ὁ ρυθμὸς μὲ τὴν πυκνὴν χαρακτῆρ διακόσμησιν καὶ ὁ ρυθμὸς τῶν μονοχρῶμων. Ἡδὴ ἐμφανίζονται καὶ τὰ πρῶτα μεσομινωικοῦ τύπου ἄγγεα, τὰ ὁποῖα ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον γίνονται πολυπληθέστερα. Τὰ περιδέρια εἰς τὸ στρώμα τοῦτο εἶναι ἐκ πολυτιμότερων ὕλων, ὡς φαγεντιανῆς, χρυσοῦ, καὶ στεατίτου καὶ τὰ λίθινα ἄγγεα εἶναι πολυπληθῆ· τὸ μέταλλον νῦν εἶναι εἰς εὐρεῖαν χρῆσιν ὡς καὶ τὸ ἐλεφαντοστοῦν διὰ τὰς σφραγίδας καὶ τὰ ἐξαρτήματα. Σημαντικὸν εἶναι τὸ γεγονὸς τῆς ἀνευρέσεως εἰς τὸ στρώμα τοῦτο αἰγυπτιακοῦ σκαραβαίου ὄχι παλαιότερου τῆς 12ης δυναστείας. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι δὲν ἐμφανίζονται ἄγγεα ρυθμοῦ τῆς ΠΜ III φάσεως τοῦ Ἐβανς, ρυθμοῦ ὁ ὁποῖος διὰ τοῦτο κατὰ τὸν ἀνασκάψαντα δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς τοπικὸς τῆς ἀνατολικῆς Κρήτης.

Εἰς τὰ ἐξωτερικὰ ὀρθογώνια διαμερίσματα δὲν ἀνευρέθησαν ένταφιασμοί, τὰ δὲ ἐκεῖ ἀποκείμενα ἄγγεα εἶχον χρησιμεύσει προφανῶς εἰς προσφοράς εἰς τοὺς νεκρούς. Συνολικῶς τὰ ἄγγεα τοῦ συγκροτήματος ἀνήλθον εἰς ἄνω τῶν ἑπτακοσίων. Σημαντικὸν ἐπίτευγμα τῆς ἀνασκαφικῆς ἐρεύνης ἦτο ἡ ἀνακάλυψις τοῦ συνοικισμοῦ εἰς τὸν ὁποῖον ἀσφαλῶς ἀνήκον οἱ θολωτοὶ τάφοι. Ἐκτείνεται οὗτος ἐπὶ ὑψώματος συνεχομένου πρὸς τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Λέοντος καὶ ἡ ὑπαρξίς του μαρτυρεῖται ἀπὸ πολυάριθμα ὄστρακα καὶ λείψανα τοίχων. Γενικῶς ἡ ἔρευνα τῶν πρωτομινωικῶν τάφων Λεβήνος συνετέλεσεν εἰς τὴν προαγωγὴν τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων διὰ τὰς παλαιότερας φάσεις ἐξελίξεως τοῦ μινωικοῦ πολιτισμοῦ.

Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Κρήτην ἐγένοντο αἱ ἀκόλουθοι ἀνασκαφαὶ καὶ ἐργασίαι διὰ τοῦ Ἐφόρου Νικολ. Πλάτωνος :

Εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Τουρτούλων Σητείας καὶ κατὰ τὴν ΝΑ κλιτὸν τοῦ ὕψωματος Μαντάλια νοτιανατολικῶς τοῦ χωρίου καὶ εἰς ἀπόστασιν 20' λεπτῶν ἀνεκαλύφθη ἀπὸ ἱκανοῦ χρόνου ὑπὸ τῶν χωρικῶν ταφικῶν περιφραγμα μετὰ πολυαριθμους ταφάς. Ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ χώρου ἐπ' εὐκαιρίᾳ καλλιεργητικῆς ἐργασίας προέβη εἰς τὴν ἐξαγωγὴν ὠρυσμένων ἀγγείων καὶ κωνίων, τὰ ὅποια παρεδόθησαν ἀκολούθως εἰς τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου. Οὕτω ἐδόθη ἡ ἀφορμὴ διὰ μικρὰν ἀνασκαφικὴν ἐργασίαν, δι' ἧς ἀπεκαλύφθη μετὰ τὴν μετατόπισιν τοῦ δέτου (ξηρολιθικοῦ τοίχου ἀντιστηρίξεως) καὶ μεγάλων ὄγκων χωμάτων ὀλόκληρον τὸ ταφικὸν περιφραγμα ἐκ δύο δωμάτων, διαχωρισμένων δι' ἐπιμήκους διαχωριστικοῦ τοίχου, τῶν ὁποίων τὸ ἐξωτερικὸν εἶναι πλατύτερον τμήμα τῶν τοίχων τοῦ τελευταίου εὐρέθῃ κατεστραμμένον. Τὸ ἐσωτερικὸν δωμάτιον διαπλατύνεται εἰς μικρὸν τετράγωνον χώρον κατὰ τὸ δυτικὸν πλευρὸν. Ὁ δυτικὸς τοίχος ἐπεκτείνεται καὶ πέραν τοῦ περιφράγματος. Τὰ ὑπὸ τοῦ χωρικοῦ ἐξαχθέντα προήλθον ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ δωματίου καὶ διεπιστάθη ὅτι αἱ ταφαὶ εἶχον γίνοι παραλλήλως μετὰ τὰς κεφαλὰς πρὸς βορρᾶν. Εἰς τὸ ἐσώτερον δωμάτιον ἀνευρέθησαν σποραδικὰ ἀγγεῖα καὶ ὄστᾶ ὄχι πολλά, ἀλλὰ ἀδιατάρακτοι ταφαὶ ἀνευρέθησαν μόνον κατὰ τὸν μικρὸν τετράγωνον δυτικὸν χώρον. Τὰ ὄστᾶ τῶν λοιπῶν ταφῶν εἶχον προφανῶς μετακινηθῆ, ὡς φαίνεται κατὰ τὰς ἐκάστοτε γινομένας ταφάς. Τὰ παραδοθέντα καὶ τὰ κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ἀνευρεθέντα ἀγγεῖα εἶναι πάντα προανακτορικῶν μινωικῶν χρόνων καὶ δι' τῆς τελευταίας φάσεως. Πολλοὶ ὁμάδες μικρῶν σχετικῶς ἀγγείων, ἀλλὰ χαρακτηριστικῶν σχημάτων, εἶχον τοποθετηθῆ ἔξω τοῦ περιφράγματος κατὰ τὰς ἐσωτερικὰς γωνίας. Προφανῶς εἶχον ἀποτεθῆ περιέχοντα προσφορὰς εἰς τοὺς νεκρούς. Τὰ συνολικῶς ἐκ τοῦ περιφράγματος καὶ τῶν ἔξω χώρων ἀγγεῖα ἀνέρχονται εἰς πενήκοντα, εἶναι δὲ κατὰ τὸ μεγαλύτερον αὐτῶν μέρος πρόχοι καὶ κύπελλα.

Λίαν σημαντικὴ ἀπέβη ἡ ἐξερεύνησις νεκροταφείου ἐκ λαξευτῶν θαλαμοειδῶν τάφων μετανεκτορικῶν μινωικῶν χρόνων καὶ θολωτοῦ τάφου προανακτορικῶν μινωικῶν χρόνων εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Μυρσίνης Σητείας. Τὸ πρῶτον ἀνεκαλύφθη κατὰ τὴν ἰσοπέδωσιν κατὰ ἀνδρὸν τῆς κλιτύος τοῦ γηλοφου Ἀοπροπηλιά εἰς ἀπόστασιν 15' λεπτῶν ἀπὸ τοῦ χωρίου καὶ ὄχι μακρὰν τῆς θαλάσσης, γενομένην δι' ἐκσκαφῶν κατὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην κατεσιράφη τελείως εἰς τάφος (ἀφος Δ) μετὰ λίαν ἐνδιαφέρουσαν σαρκοφάγον κιβωτιόσχημον μετὰ καλύμματος, διακοσμουμένου μετὰ πλαστικὰς προτομὰς λεαινῶν, τῆς ὁποίας μόνον τεμάχια περιουνελέγησαν, ὡς καὶ μέρος ἀπὸ τὰ συνοδευόντα ἀγγεῖα μετὰ τῶν ὁποίων ὄρατος τρίτος ἀμφορεὺς μετὰ πλουσίαν διακόσμησιν, ρυτὰ κωνικὰ, κάλυμμα θυμιατηρίου, σωληνωτὸν σκεῦος μετὰ κοτυλίσκον, λεκάνη μετὰ κοτυλίσκον κατὰ τὸ μέσον, τμήμα τριποδικοῦ ὑποκρατηριδίου, πρόχοι. Δύο ἄλλοι τάφοι (Β καὶ Γ) εἶχον ἀποκαλυφθῆ, ἀλλὰ τὸ περιεχόμενον τῶν δὲν εἶχε θιγῆ, τετάρτου τέλους τάφου (τάφος Α) τὸ περιεχόμενον δὲν ὑπέστη μὲν καταστροφὴν, ἀλλ' εἶχε μετακινηθῆ ἐν μέρει ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου τοῦ χώρου, ἐξαγαγόντος περὶ τὰ τριάνοντα καλῶς διατηρούμενα καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον πλουσίως διακοσμημένα ἀγγεῖα. Μετὰ τούτων ὑπάρχον ἐνδιαφέροντες κρατῆρες, πρόχοι, ψευδόστομοι ἀμφορεῖς, πυξίδες, λεκάναι, κωνικὰ ρυτὰ, κύπελλα καὶ κιάθιοι. Δύο φυσικοὶ τρίτωνες ἀνευρέθησαν μετὰ τῶν ἀγγείων. Μετὰ τὸν πλήρη καθαρισμὸν τοῦ τάφου Α, κατὰ τὸν ὅποιον ἀνευρέθησαν χαλκὰ ὄπλα, μετὰ τῶν ὁποίων ἐν ξίφος τοῦ τύπου Naue, ἀνεσκάφησαν οἱ τάφοι Β καὶ Γ. Ὁ πρῶτος ἀπέδωσε κιβωτιόσχημον λάρνακα περιουλλεγείσαν εἰς τεμάχια, καὶ

περί τὰ τριάκοντα ἀγγεία, λίαν ἐνδιαφέροντα καὶ ποικίλων σχημάτων (πρόχοι, ψευδόστομοι ἄμφορες, κύπελλα, τμήμα κρατήρος, κυλινδρικὸν σκεῦος, κωνικὸν ρυτὸν καὶ ρυτὸν σφαιροειδές) Ἐπί πλέον ἀνευρέθησαν δύο φυσικοὶ τρίτωνες καὶ χαλκᾶ τινὰ ἐργαλεῖα καὶ ὄπλα, καὶ ἀκόνιον, παρουσίᾳ ξίφους τύπου Naue. Ὁ τάφος Γ' εἶχε μικρὸν κοίλωμα καὶ περιεῖχε ταφὴν, πιθανῶς νηπίου, ἐντὸς πίθου μετὰ ἐπιπέδου δισκοειδοῦς καλύμματος συνοδευομένην ὑπὸ δεκάδος κοινῶν ἀγγείων. Ὅχι μακρὰν τῆς ὁμάδος τῶν τάφων τούτων ἀνεκαλύφθη πέμπτος τάφος (Ε), τοῦ ὁποίου ὁ δρόμος ἐφράσσετο ὑπὸ ἰσχυροῦ φράγματος· περιεῖχε κιβωτιόσχημον σαρκοφάγον μετὰ σαμαροειδῆ κάλυμμα καὶ δωδεκάδα ἀγγείων μεταξὺ τῶν ὁποίων δύο θυμιατήρια μετὰ τοῦ καλύμματός των Οἱ τάφοι ΣΤ καὶ Ζ ἦσαν ὑψηλότερον καὶ σχετικῶς ἀπομεμονωμένοι κατὰ τὴν κλιτὴν ἀμφότεροι ἦσαν μικροὶ καὶ ἀνευρέθησαν σεσυλημένοι. Ὀλίγον κατωτέρω ἀνεσκάφη ὁ σχετικῶς μικρὸς τάφος Η περιέχων λουτηροειδῆ λάρνακα, δέκα περιόχων ἀγγείων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐνδιαφέρον διδυμον μετὰ κυλινδρικὰ δοχεῖα σκεῦος, καὶ χαλκοῦν κάτωπυρον. Ὀλίγον ὑψηλότερον εἰς τὴν κλιτὴν ἀνεσκάφη ὁ τάφος Θ, τοῦ ὁποίου ἡ εἴσοδος ἐκλείετο δι' ἰσχυροῦ φράγματος· ἡ λάρναξ ἦτο λουτηροειδοῦς σχήματος καὶ περιεῖχε πιθανῶς ταφὴν παιδίσκης, καὶ δύο ἀγγεία, τῶν ὁποίων τὸ ἐν ἦτο θήλαστρον. Ἐξω τῆς λάρνακος περισυνελέγησαν τέσσαρα ἀγγεία, εἶδος χαμηλοῦ σκίμποδος καὶ ψῆφοι περιδεραιῶν ἐξ ὑλομάξης.

Κατὰ τὴν συνέλειον τῆς ἀνασκαφῆς ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἄλλοι τρεῖς τάφοι (Γ', ΙΑ' καὶ ΙΒ'), πάντες νοτιώτερον τῆς σειρᾶς τῶν προηγουμένως ἀνασκαφέντων. Ὁ τάφος Γ' εἶναι ἀπλοῦν κοίλωμα, ὅπου ἀπετέθησαν δύο ταφαί, συνοδευόμεναι ὑπὸ δύο μόνων ἀγγείων (ψευδοστόμου καὶ τροχαλιοειδοῦς καλάθου μετὰ κοιλίσκην εἰς τὸ χεῖλος). Ὁ θάλαμος τοῦ τάφου ΙΒ' ἐπροστατεύετο ὑπὸ φράγματος λίθων· λείψανα δύο ταφῶν καὶ ἄλλα ὄσα, τὰ ὅποια εἶχον περισυλλεγῆ καὶ ἀποτεθῆ εἰς κατώτερον τμήμα πίθου καλυφθέντα διὰ δισκοειδοῦς ἐπιπέδου καλύμματος συνωδεύοντο ὑπὸ εἰκοσάδος ἀγγείων, τῶν ὁποίων δέκα ἀνευρέθησαν ἐπὶ τοῦ καλύμματος, ἦσαν ἐντὸς τοῦ πίθου μετὰ τῶν ὁσῶν καὶ ἐν μόνον ἐπὶ τοῦ θαπέδου. Πάντα τὰ ἀγγεῖα ἦσαν μικρὰ καὶ ποικίλα τὸ σχῆμα (πρόχοι, ἄμφορες, ψευδόστομα, κύαθοι καὶ κυπελλίδια, σωληνωτὸν σκεῦος, τρίωτα ἀγγεῖα, κυλινδρικὸν σκεῦος, θήλαστρον). Λείψανα δύο ἀλαβαστρίων ἀγγείων ἦσαν μετὰ τῶν ἄλλων ἀγγείων. Ἐξόχως ἐνδιαφέρον εἶναι τριδυμον σκεῦος μετὰ τοξοειδῆ λαβὴν, ἡθμὸν καὶ προχοήν, διακοσμούμενον μετὰ ἐπικαθήμενα ἑκατέρωθεν τῆς τοξοειδοῦς λαβῆς βούκρانا μετὰ περιστεράς, καὶ φέρον ἐνδιαφέρουσαν χηματικὴν, ἐν μέρει μετὰ φυτικὰ θέματα διακόσμησιν. Ὁ τάφος ΙΑ' εἶχε παχὺ καὶ ὑψηλὸν φράγμα καὶ ὁ θάλαμος ἦτο ὀρθογώνιος· αἱ ἐντὸς αὐτοῦ ταφαὶ εἶχον διαταραχθῆ καὶ ἡ σαρκοφάγος εἶχε θραυσθῆ καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξαφανισθῆ ἀνευρέθη τὸ 1/3 σαμαρωτοῦ καλύμματος καὶ εἰκοσὰς ἀγγείων, τῶν πλείστων τεμαχισμένων, ἀλλὰ πολλῶν ἐκ τούτων ἀξιολόγων εἰς τρίτων φυσικὸς καὶ μικρὰ τινὰ ἀντικείμενα περισυνελέγησαν ἐντὸς τοῦ θαλάμου

Κατὰ τὴν νοτιὰν πλευρὰν τοῦ λόφου περισυνελέγησαν δι' ἀνασκαφῆς λείψανα τάφων τῶν γεωμετρικῶν χρόνων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀξιολόγα εἶναι τὰ ὑπολείμματα δύο μεγάλων κρατήρων, χαλκῶν τινων σκευῶν καὶ σιδηρῶν ὄπλων καὶ ἐργαλείων. Ὅχι μακρὰν τῆς περιοχῆς ταύτης διεπιστώθη ἡ ὑπαρξίς μινωικῶν κτηρίων.

Εἰς θέσιν Γαλανὰ Χαράκια Μυρσίνης ἀνεσκάφη ὑπὸ τοῦ αὐ-

του Ἐφόρου βοηθουμένου ὑπὸ τῶν τελειοφοίτων τῆς ἀρχαιολογίας Ἰ. Σακελλαράκη καὶ Ἐ. Σαπουναῖ θολωτὸς τάφος τῆς τελευταίας προανακτορικῆς φάσεως. Μέρος τῆς βορείου πλευρῆς εἶχε καταστραφῆ ἀφαιρεθέντων τῶν λίθων, ἀλλὰ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ θόλου ἐσώζετο εἰς ἱκανὸν ὕψος, ὥστε σαφῶς νὰ διακρίνεται ἡ ἔκφορὰ τῶν λίθων δι' ἧς ἐσχηματίζετο πλήρης θόλος. Ἐξ ἄλλου ἡ ἀκριβὴς παρατήρησις τῶν κατὰ κύκλον ἐντὸς τοῦ τάφου καταπεσόντων λίθων οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν καταλείπει περὶ τῆς θολωτῆς μορφῆς τοῦ κατασκευάσματος. Ἡ μία τῶν παραστάδων τῆς πρὸς τὰ ΒΑ εἰσόδου διεσώθη καὶ ἡ ὑπαρξίς θύρας δικαιολογεῖ τὴν κατὰ τὸ τμήμα τοῦτο διαμόρφωσιν μᾶλλον εὐθέως τοιχώματος. Ὁ τάφος ἀνευρέθη ἐντελῶς πλήρης ἐκ ταφικῶν πίθων καὶ σαρκοφάγων, ἐντὸς τῶν ὁποίων εἶχον ἐνταφιασθῆ οἱ νεκροί, συνοδευομένων τῶν ταφῶν ὑπὸ τινων ἀγγείων, πηλίνων ἢ λιθίνων καὶ ὀλίγων ἄλλων ἀντικειμένων. Ἡ ἐσωτερικὴ διάμετρος τοῦ τάφου εἶναι 4,70 μ., τὰ δὲ τοιχώματα ἔχουν πάχος 1,20 μ. Ὑπολογίζεται ὅτι αἱ ταφαὶ ἐντὸς τῶν πίθων καὶ σαρκοφάγων δὲν ἦσαν ὀλιγώτεροι τῶν εἴκοσι πέντε, πολλοὶ ἄλλοι ὅμως νεκροὶ εἶχον ἐνταφιασθῆ ἀπλῶς ἀποτεθέντες ἐπὶ τοῦ δαπέδου ἢ εἰς ἀβαθεῖς βόθρους. Ἄλλων νεκρῶν τὰ ὁσῆα εἶχον μετατεθῆ, συσσωρευθέντα εἰς σωρούς, ἵνα δημιουργηθῆ χώρος διὰ τὴν ἀπόθεσιν ἄλλων νεκρῶν. Οὕτω ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν ἐνταφιασθέντων φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι μικρότερος τοῦ ἐξήκοντα, δύναται ὅμως νὰ εἶναι σημαντικῶς ὑπέριτος. Οἱ πίθοι εἶναι ποικίλων σχημάτων καὶ πολλοὶ τούτων διακοσμοῦνται μὲ ἐμπέστα σχοινία τῶν σαρκοφάγων, πασῶν βραχειῶν τὸ μήκος, αἱ πλείστα ἦσαν ἐλλειψοειδεῖς. Συνήθης διακόσμησις τῶν πίθων εἶναι ἡ μὲ ἐμπέστα σχοινία καὶ ἡ μὲ καταλειβάδας. Τὰ συνοδύοντα ἀγγεῖα ἦσαν ποικίλα τὸ σχῆμα καὶ τὴν διακόσμησιν, τὰ πλείστα χαρακτηριστικὰ τῆς μεταβατικῆς περιόδου ἀπὸ τῆς πρωτομινωικῆς εἰς τὴν μεσομινωικὴν: πρόχοι καὶ προχοῖδια, πιθίσκοι, λεκανίδια τροπιδωτὰ σκεύη, λυπάδες, κύπελλα, τινὰ τοῦ διωρόφου τύπου, ἰδιόρρυθμα καλύμματα κλπ. Ὀλίγα σχετικῶς εἶναι τὰ λίθινα γνωστῶν πρωτομινωικῶν τύπων. Λεπίδες ὀψιανοῦ, λίθινοι δίσκοι χαλκῆ τινὰ ἐργαλεία, μικρὰ ἐξαρτήματα καὶ σφονδύλια ἦσαν μεσξὺ τῶν λοιπῶν ἀντικειμένων. Αἰσθητὴ εἶναι ἡ ἀπουσία σφραγίδων, συνήθων εἰς θολωτοὺς τάφους τῶν προανακτορικῶν μινωικῶν χρόνων. Ὁ ἀνασκαφεὶς θολωτὸς τάφος εἶναι ὁ πρῶτος ὅστις ἀνευρέθη εἰς τὴν Ἀνατολ. Κρήτην καὶ μόνος αὐτὸς μετὰ τῶν τάφων Βοροῦ Μεσσηνίας ὁ ὁποῖος περιεῖχε σαρκοφάγους καὶ ταφικὸς πίθους.

Δαπάνη τῆς Ἀρχαιολ. Ἐταιρείας καὶ κατ' ἐντολήν αὐτῆς ἀνεσκαφῆ ὑπὸ τοῦ Ἐφόρου Ν. Πλάτωνος ἡ ἐκτεταμένη μινωικὴ οἰκία Ἀχλαδίων Σητείας, ἀνήκουσα εἰς τὴν ΜΜ ΙΙΙ περίοδον, ὡς διεπιστώθη ἀπολύτως διὰ τῆς ἐντὸς αὐτῆς ἀνευρεθείσης κεραμικῆς. Ἡ οἰκία εἶχεν ἀνακαλυφθῆ τὸ 1952, ἀνασκαπτομένου τότε τοῦ γνωστοῦ θολωτοῦ τάφου ΥΜ ΙΙΙ χρόνων, εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ριζας καὶ εἶχεν ἀνασκαφῆ μικρὸν τμήμα ταύτης, κυρίως κατὰ τὴν βορείαν καὶ ἀνατολικὴν πλευράν. Ἡ οἰκία ἀπεδείχθη διὰ τῆς συμπληρώσεως τῆς ἀνασκαφῆς ὡς μία τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερουσῶν διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν μορφήν ἐξ ὧν μέχρι σήμερον ἀνεσκάφησαν τῆς περιόδου ταύτης. Καίτοι, λόγῳ τῆς εἰς πολλὰ σημεῖα μικρᾶς ἐπιχώσεως, ἡ κατάστασις διατηρήσεως τῶν τοίχων δὲν εἶναι πανταχοῦ ἱκανοποιητικὴ, τὸ σχέδιον τοῦ οἰκήματος διεσαφῆθη πλήρως ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν ὀγκωδῶν λίθων, οἱ ὁποῖοι κυρίως κατέπεσαν ἐκ τοῦ νοτίου τοίχου καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐντὸς τοῦ χώρου φερόντων δένδρων, μάλιστα κατὰ τὸ βόρειον πλευρόν, ἐδυσχέρησαν τὴν ἀνασκαφήν. Οἱ ἐξω-

τερικοί τοίχοι της άπετελοῦντο ἐξ ὄγκωδῶν, χονδροειδῶς πελεκητῶν μεγάλων λίθων, οἵτινες ἐδίδον ἐπιβλητικὴν ὄψιν εἰς τὸ οἰκοδόμημα. Πιθανῶς ἡ οἰκία ἀπετέλεσε μέρος εὐρυτέρου συνοικισμού, διότι περίξ παρετηρήθησαν πολλά λείψανα οἰκημάτων, πρὸς νότον δὲ ἀνεσκαφῆσαν καὶ οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι ἄλλης ἐκτεταμένης οἰκίας. Ἡ ἀνεσκαφείσα οἰκία εἶναι ἀδρῶς ὀρθογωνίου σχήματος μὲ τὰς μικρὰς, συνήθεις εἰς τα μινωικὰ οἰκοδομήματα, εἰσοχὰς κατὰ τὰς τρεῖς κυρίας προσόψεις (Β, Α καὶ Ν). Πιρὸ χειροὶ περιβολοὶ ἐσχηματίσθησαν κατὰ τὴν βορείαν καὶ ἀνατολικὴν πλευρὰν ἴσως ὡς βοηθητικοὶ χώροι, μάλιστα διὰ τὸν σταβλισμὸν ζῴων. Ἡ κυρία εἰσοδος ἦτο ἐξ Ἀνατολῶν καὶ ταύτης διεσώθη ἡ μεγάλη μονόλιθος βαθμὶς καὶ τὸ ἐπίσης μονόλιθον κατώφλιον. Ὑπῆρχε καὶ ἄλλη δευτερεύουσα, ὑπηρεσιακὴ θύρα κατὰ τὴν νοτιὰν πλευρὰν πρὸς τὴν ΒΔ γωνίαν, τῆς ὁποίας διεσώθη μόνον ἡ μία πυρραστία. Μὲ ἰδιαίτεραν ἐπιμέλειαν εἶχον κατασκευασθῆ οἱ γωνία καὶ συνεπληρώθη τὸ ἐπίπεδον τῆς οἰκίας, κατασκευασθὲν δι' ἐπιπεδώσεως τοῦ βράχου καὶ ἀνιστηρίξεως ἰσχυροῦ τοίχου κατὰ τὴν βορείαν πλευρὰν, τῆς οἰκίας οὗσης κατασκευασμένης ἐπὶ ἔλαφρῶς κατερχομένης κλιτύος. Ἐκ τῶν ὀστράκων τῶν ἀνευρεθέντων ὑπὸ τὰ θεμέλια τῆς οἰκίας ἐξαγεται ὅτι αὕτη ὑποδομήθη κατὰ τὸ τέλος τῆς ΜΜ ΙΙΙ περιόδου καὶ ἡ ζωὴ τῆς ὑπῆρξε βραχεία, ἴσως καταστραφείσα κατὰ τὴν μεγάλην σεισμικὴν καταστροφὴν τοῦ 1600 π. Χ.

Τὰ ἀποκαλυφθέντα δισμερίσματα εἶναι συνολικῶς δώδεκα εἰσερχομένους τις διὰ τῆς κυρίας ἀνατολικῆς θύρας μῆσφ μικροῦ πλακοστρώτου προθαλάμου, ἔφθανεν ἐπ' ἀριστερὰ εἰς εὐρύχωρον δωμάτιον μὲ τρία στηρίγματα κατὰ τὸν ἄξονά του καὶ ἐπέκεινα μῆσφ πολυθύρου εἰς μικρότερον δωμάτιον μὲ θρανίον κατὰ τὸν νότιον τοῖχον καὶ πεζούλιον κατὰ τὸν δυτικόν. Λύο θύραι ἔφερον εἰς δύο ἀνατολικώτερα δωμάτια, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευσαν ὡς μαγειρεῖον καὶ ἀποθήκη, ἀφοῦ ἦσαν ὑπερπλήρη σκευῶν μαγειρικῶν καὶ ἐργαλείων τριβῆς κλπ. Λίθοι ἐφ' ὧν ἐγίνετο ἡ τριβή, θήκη ἐκ πλακῶν, λείψανα σκευοθήκης μὲ πληθος κυπέλλων καὶ πλᾶξ ἀποθέσεως ἐπιμαρτυροῦν τὴν χρῆσιν ταύτην. Ἐκ τοῦ δωματίου μὲ τὸ θρανίον εἶναι προσιτὴ ὀλόκληρος σειρὰ δωματίων, τὰ ὁποῖα εἰς δύο παραλλήλους σειρὰς καταλαμβάνουν τὸ κεντρικόν καὶ βορειοδυτικόν τμήμα τῆς οἰκίας. Ταῦτα εὐρίσκοντο εἰς σύνδεσιν πρὸς τὸ μέγα ΒΑ γωνιακόν δωμάτιον, ὁπερ ἦτο προσιτὸν ἐπὶ δεξιὰ τοῦ εἰσερχομένου ἐκ τοῦ προθαλάμου· πιθανῶς εὐρὺ βόρειον παρὰθυρον παρεῖχεν ἀναπεπταμένην θέαν πρὸς τὴν παραλίαν περιοχὴν καὶ τὸν κόλπον τῆς Σητείας. Πίθοι καὶ διάφορα οἰκιακὰ σκευὴ ἀνευρέθησαν καὶ εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο δωμάτιον, τὸ ὁποῖον ἔφερε καὶ πεσοδὸν στηρίξεως τῆς στέγης, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὰ ΝΑ δισμερίσματα· ἄλλ' ἐκ τούτου δὲν συνάγεται ὅτι τὰ δωμάτια ταῦτα ἦσαν ἀποθήκαι, ἀφοῦ εἶναι τὰ κυριώτερα τοῦ οἴκου. Ἐνδείξεις δευτέρου ὀρόφου δὲν προέκυψαν.

Τὰ περισσότερα τῶν ἀνακαλυφθέντων ἀνήκουν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν κοινῆς χρήσεως σκευῶν· κατὰ τὸ πλείστον ἐπαναλασμβάνονται τὰ αὐτὰ σχήματα καὶ εἶναι ἀκόσμητα· τοῦτο εἶναι χαρακτηριστικόν, ὡς ἦδη παρετήρησεν ὁ Ἐβανς. φαινόμενον τῆς ληγουσῆς μῆσαιμωικῆς περιόδου. Χαρακτηριστικοὶ εἶναι οἱ σχετικῶς μικροὶ πίθοι μὲ τὰς ἐμπιέστους, σχοινία ἀποδιδούσας, ταινίας, πιθίσκοι τοῦ τύπου jag, χύτραι, λεκάναι, πρόχοι, ἀμφορεῖς μὲ ἑλλειπτικὰ στόμα, κύσθοι καὶ κύπελλα, σκυφοειδῆ ἀγγεῖα καὶ κάδοι. Μεταξὺ τῶν ἰδιομόρφων εἶναι πῆλιος δ' ἄμυξος λύχνος μὲ ἀλλαγώσεις καὶ εἶδος ψευδοστόμου, ὅστις θὰ εἶναι ἐκ τῶν παλαιότερων δειγμάτων τοῦ τύπου τούτου. Πήλινα ὑφαντικὰ βάρη παραλληλεπίπεδου ἢ δισκοειδοῦς σχήματος, λίθινα ἐργαλεῖα κυρίως τρι-

βῆς, ἀκόνια, χαλκᾶ τινα ἐργαλεῖα καὶ μολύβδινον βάρος, φυσικοὶ τρίτωνες καὶ ὠραῖον καλυκόσχημον ὀλμοειδές σκευῆς, ἀνευρεθὲν ἀπερριμένον ἐκτὸς τῆς οἰκίας, εἶναι μεταξὺ τῶν λοιπῶν ἀντικειμένων τῆς σκευῆς τοῦ οἴκου. Ἐν ἐπαφῇ μὲ τὴν νοτίαν πλευρὰν τῆς οἰκίας, ἐξωτερικῶς, διεμορφώθησαν δύο ἀποστέται ἀνευρεθέντες ἐντελῶς πλήρεις συντετριμμένων ἀγγείων, ὁμοίων τῆς οἰκίας.

Εἰς τὴν Δυτικὴν Κρήτην ἐγένοντο αἱ ἀκόλουθοι ἀνασκαφαὶ διὰ τοῦ Ἐφόρου Ν. Πλάτωνος :

Εἰς τὸ ἄνω τῶν Μεγάρων τῶν Δικαστηρίων Ἰσπέδον Μαζαλή τῆς πόλεως Χανίων κατὰ τὴν διάνοξιν θεμελίωσιν διὰ τὴν οἰκοδόμησιν μεγάλου Ναοῦ ἡλθὼν εἰς φῶς λεψανά τινα μυκηναϊκῶν καὶ ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων. Ἀπεφασίσθη ἡ ἐξερεύνησις ὀλοκλήρου τοῦ χώρου τοῦ Ἰσπέδου προτοῦ δοθῆ ἡ ἄδεια τῆς οἰκοδομήσεως, διότι καὶ πρὸ τινων ἐτῶν εἶχον ἀνευρεθῆ κατὰ χώρον μυκηναϊκοὶ λαξευτοὶ τάφοι καὶ παλαιόθεν ἦτο γνωστός ἐκεῖ μέγας τάφος μετὰ δεκατριῶν κογχῶν μετὰ θηκοειδῶν σκαμμάτων, ὅστις ἐθεωρεῖτο ἐπίσης ἀνήκων εἰς τοὺς μυκηναϊκοὺς χρόνους (τάφος Α). Τέσσαρες τάφοι ἀνεκαλύφθησαν κατὰ τὴν δοκιμαστικὴν ἀνασκαφήν, πάντες πλησίον ἀλλήλων καὶ μᾶλλον πρὸς τὸ δυτικὸν τμήμα τοῦ Ἰσπέδου (Β, Γ, Δ καὶ Ε). Καὶ οἱ τέσσαρες ἀνευρέθησαν σεσυλημένοι μὲ τὸ φράγμα τῆς εἰσόδου καθηρημένων· οἱ θάλαμοι τῶν εἶναι σχεδὸν ὀρθογώνιοι, ἀλλ' ὄχι πολὺ κανονικοὶ. Τρεῖς τούτων (οἱ Β, Γ, καὶ Ε) εἰς τὸ δάπεδον τοῦ θαλάμου εἶχον μᾶλλον ἀβαθεῖς βόθρους· ΕΙ; ἢ δύο τῶν τάφων τούτων εἶναι οἱ κατὰ τὸ 1955 ἀνευρεθέντες καὶ οὔτινες περιεῖχον ἀδιαταράκτους ταφὰς συνοδευομένας ὑπὸ πηλίνων ΥΜ III Β ἀγγείων· ὁ Β ὅμως ἐκ τῆς ἐπιχώσεώς του ἐφαίνετο παλαιόθεν συληθεῖς. Περαιτέρω ἐπεσημάνθησαν τέσσαρες ἄλλοι τῶν αὐτῶν χρόνων λαξευτοὶ τάφοι, οὔτινες ὅμως ἐξαντιληθείσης τῆς πιστώσεως δὲν ἀνεσκάφησαν.

Ὅμως τριῶν κιβωτισσῆμων ἐκ πλακῶν πώρου λίθου, συνεχομένων κατ' ὀρθογώνιον σχῆμα, τῶνων ἀνεσκάφη κατὰ τὴν ΝΑ γωνίαν τοῦ αὐτοῦ Ἰσπέδου καὶ οὗτοι ἀνευρέθησαν σεσυλημένοι, εἰς ὑψηλότερον στρώμα ὅμως περιστελέγη εὐμεγέθης ἀμφορεὺς μὲ στολιδωτὴν ὀριζοντιῶς ἐπιφάνειαν ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων· πιθανῶς οἱ τάφοι ἀνήκουν εἰς τοὺς ὑστέρους ἑλληνορωμαϊκοὺς χρόνους.

Συνεχίσθη μὲ σημαντικὰ ἀποτελέσματα ἡ ἀνασκαφή τοῦ Ἀσκληπιείου Λισσοῦ εἰς τὸν ὄρμον τοῦ Ἀΐ Κυρκοῦ Σελίνου (βλ. Κρητ. Χρονικά ΙΑ' 1957 σ 336 κέξ. ΙΒ' 1958, σ 465 κέξ.). Ὁ σκοπὸς τῆς ἀνασκαφῆς μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ κυρίου σηκοῦ τοῦ ναοῦ μετὰ τοῦ ἱεροῦ χώρου, ὅπου τὸ πόδειον τῶν ἀγαλμάτων, καὶ τὸν καθαρισμόν τοῦ μετα μωσαϊκῶν δαπέδου, ἦτο νὰ ἐρευνηθῆ ὁ πρόναος καὶ ὁ πρὸ τοῦ ναοῦ χώρος καὶ νὰ ἀποκαλυφθοῦν τὰ ἐν συναφείᾳ μὲ τὸν ναὸν ὑπάρχοντα οἰκοδομήματα. Ἠλπίζετο ὅτι θὰ εὐρίσκετο τὸ ἄβατον καὶ ὅτι θὰ ἀπεκαλύπτετο ἡ πηγὴ τοῦ ἱεροῦ ὕδατος, τὸ ὅποιον πάλαι ἔρρεεν εἰς τὴν ἀνακαλυφθεῖσαν κρήνην. Τὰ ἀποτελέσματα ἐν συντομίᾳ ἦσαν τὰ ἀκόλουθα: Ἀπεδείχθη ὅτι ὁ ναὸς δὲν εἶχε πρόδομον, ἀλλ' ὅτι εἶχε προαύλιον. Τὸ θύρωμα τῆς εἰσόδου τοῦ ναοῦ ἀνευρέθη σχεδὸν ὀλόκληρον μὲ πλούσιον διάκοσμον, λαξευθὲν ἐκ τεσσάρων μονολίθων ὄγκων παρολίθου (διὰ τὰς παραστάδας, τὸ ὑπέρθυρον καὶ τὸ γείσωμα). Ἐπὶ τῆς μιᾶς παραστάδος ἐξαμάχθη μεγάλη ἐπιγραφὴ μὲ μικρὰ κεφαλαῖα στοιχεῖα καθορίζουσα, ὡς φαίνεται, τιμὰς εἰς τὸν Τιβέριον Κοίσαρα. Ἄλλαι ἐπιγραφαί, προξενικαὶ αὐταί, ἀνεκαλύφθησαν ἐν συνεχείᾳ μὲ τὰς πέρυσιν ἀνευρεθείσας, κεχαραγμέναι ἐπὶ τῶν λίθων τῆς νοτίας προσόψεως τοῦ ναοῦ. Δυστυχῶς μέρος τῶν ἐπιγραφῶν τούτων εἶναι κατε-

στραμμένον. Ἀπλευθερώθη ἡ κρηπίς τοῦ ναοῦ ἔχουσα τρεῖς βαθμίδας καὶ ἐκαθαρίσθη τὸ πλακόστρωτον κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ ναοῦ. Κατὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην ἀνεκαλύφθησαν πολλὰ ἄλλα τεμάχια τοῦ παλαιῦν διαζώματος μετὰ τὰ τρίγλυφα, τῶν μικρῶν ἀετωμάτων μετὰ τὰς κυκλικὰς ἀσπίδας, τῶν γειωμάτων μετὰ τὰς προδόχους καὶ σταγόνας κατέστη οὕτω δυνατόν νὰ ἀνασυντεθῇ δοκιμαστικῶς μέρος τοῦ διαζώματος τούτου, τὸ ὁποῖον, ὡς φαίνεται, περιέβαλε καθ' ὅλας τὰς πλευρὰς τὸν ναόν. Ἀνευρεθῆσαν ἐπίσης τμήματα ἐπιστυλίου μετὰ γειώματος ἴσως μικρᾶς στοᾶς μετὰ ἐπιγραφὴν, ἧς μετὰ δυσκολίας ἀναγινώσκονται ὀλίγαι λέξεις: *Ἱερομνάμονι.....τιμω ἔστασε ἀελίδρομο(ν) Σωσίτιμος*. Ἐπὶ ἄλλου κυβόλιθου ἀνευρεθέντος εἰς τὴν αὐτὴν περιοχὴν ὑπάρχει ἀρχὴ ψηφίσματος εἰς ἣν ἀναφέρονται οἱ κόσμοι καὶ ἡ τυπικὴ φράσις: *ἔδοξε Δισίων τοῖς κόσμοις καὶ (ἡ) πόλει*. Πρὸ τοῦ ναοῦ δύο ὀγκόλιθοι ἴσως καταπεσόντες ἐκ τῆς προσόψεως καὶ συνεχόμενοι μετὰ τμήμα τοιχοδομητῆς φέρουν ἐπιγραφὴν: *Σηρίων Δεξίω Ἐλύριος* εἰς ἣν ἀκολουθεῖ ψηφίσμα τοῦ ὁποῖου σώζεται ἡ ἀρχή.

Κατὰ τὴν πρὸ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ ναοῦ πλατεῖαν ἀνεκαλύφθη ἐλαφρὰ στοὰ μετὰ μικρὸν βάθος, διήκουσα καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ ναοῦ, διὰ μέσου τῆς ὁποίας ἐγένετο ἡ ἄνοδος πρὸς τὸν ναόν ἐκ τοῦ ἄνω τῆς κρήνης ἀνδρήρου μέσῳ ἱκανῶς εὐρείας κλίμακος. Τμήματα τῶν κιόνων, βάσις κίονος μετὰ τροχιλοῦ καὶ σπείρας, καὶ μέρη τοῦ ἐπιστυλίου τῆς στοᾶς ταύτης ἀνευρέθησαν κατὰ χώραν. Ἴσως τὸ ἄνωτέρω μνημονευθέν ἐνεπιγραφον ἐπιστύλιον μετὰ γειώματος ἀνήκεν εἰς τὴν στοάν τῆς εἰσόδου.

Εἰς τὸν βορειῶς τοῦ ναοῦ στενὸν διαμορφούμενον χώρον διεσαφῆθη ἡ ὑρχικὴ διάταξις, ἐπιτρέπουσα τὴν διὰ κλιμακίδος ἄνοδον εἰς τὸ ἄνωτερον ἐπίπεδον τῆς μὴ ἀνασκαφείσης εἰσέτι βραχέως περιοχῆς. Τοῖχος ἐπεκάλυψε τὴν πλευρὰν τοῦ βράχου. Εἰς τὸν χώρον τοῦτον ἀνευρέθη μέγας ἀριθμὸς πελεκητῶν λίθων ἐκ τῶν δόμων τοῦ ναοῦ, μέρος τῶν ὁποίων ἐτοποθετήθη εἰς τὴν θέσιν του.

Ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἐκαθαρίσθη μετὰ ἐπιμέλειαν τὸ δάπεδον καὶ ἐξήχθησαν πρὸς ἐπανατοποθέτησιν τὰ καθιζήσαντα τμήματα τοῦ μωσαϊκοῦ δαπέδου. Τοῦτο ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐξερεύνησιν τῶν κάτω τοῦ δαπέδου κοιλοτήτων, δι' ἧς ἐπηληθεύθη ἡ ἀρχικὴ ὑπόθεσις ὅτι τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς ἔρρεε κάτω τοῦ δαπέδου οὕτω ἀνεκαλύφθη ἡ ἀρχαία πηγὴ ἀφθόνου ὕδατος, τὸ ὁποῖον διὰ μακρᾶς καὶ ἐπιπόνου ἐργασίας ὠδηγήθη εἰς τὴν ἀρχαίαν κρήνην. Πολλοὶ τῶν ἀρχαίων ὕδαταγωγῶν ἐκαθαρίσθησαν καὶ ἐστερεώθησαν. Κατὰ τὰς ἐργασίας ταύτας ἀνευρέθησάν τινα μικρὰ γλυπτὰ καὶ τεμάχια ἐπιγραφῶν, πῆλιννοι κέραμοι στρωτῆρες καὶ καλυπτῆρες καὶ τμήμα ὠκελῦφου σκεύους ἐκ στίλβοντιος λίθου. Μία ἐπιγραφή ἐπὶ ἀετωματώδους στήλης σχετικὴ μετὰ ἀφιερωθεῖσαν εἰς τὸ ἱερὸν δούλην πρὸς παιδοποιίαν, παρεδοθὴ ὑπὸ τοῦ ἀνευρόντος προπέρουσι κατὰ τὴν πρώτην ἀνακάλυψιν τοῦ ναοῦ. Διὰ τῆς στερεώσεως τῶν τμημάτων τοῦ μωσαϊκοῦ τοῦ δαπέδου εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν θέσιν διηυκρινίσθη ὅτι τὰ τέσσαρα διάχωρα ἐντὸς τῶν διακοσμητικῶν ζωνῶν καὶ πλαισίων παριστων πτηνῶν μετὰ πολύχρωμον πτέρωμα, νῆσαν, κάπρον καὶ λέοντα ἢ πάρδαλιν. Τῆς τραπέζης τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐξ ὑπερύψου μαρμάρου μετὰ ἐπιγραφὴν ἀνευρέθησαν καὶ ἄλλα τεμάχια.

Περαιτέρω ἀνεκαλύφθη ὁ βορειοδυτικὸς χώρος στηριζόμενος ὑπὸ ἰσχυροῦ ἀναλημματικοῦ τοίχου καὶ ὅπου ἀνεκαλύφθησαν ἐγκαταστάσεις λουτήρων κτιστών ἐντὸς τοῦ ἐδάφους, εἰς οὓς φαίνεται ὅτι ἐλούοντο οἱ ἀσθενεῖς εἰς καθιστὴν στάσιν· δυστυχῶς τμήμα τῶν ἐγκαταστάσεων τούτων ἀνευρέθη ἰσχυρῶς

κατεστραμμένον. Ἐτι βορειότερον ἱκανῶς ἐκτεταμένον οἰκημα μὲ βαθέα θεμέλια διαμερίσματα ἐκ τριῶν δωματίων, ὧν τὸ μεγαλύτερον ἔφερε κατὰ τὴν ἐπιμήκη νοτίαν πλευρὰν θρανίον, ἀνήκει εἰς τοὺς προκεχωρημένους ἑλληνοορωμαϊκοὺς χρόνους καὶ ἴσως εἶναι ξενῶν ἢ οἰκημα τῶν ἱερῶν. Τοῦτο εἶχεν ὑποστὴ μεταβολὰς εἰς ἐπακολουθήσασαν περίοδον, καὶ ἴσως τότε διεχωρίσθη διὰ τοῖχου διήκοντος ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, ἐνῶ ἀρχικῶς ἡ διαίρεσις ἐγένετο διὰ τοῖχου ἐκ βορρᾶ πρὸς νότον. Μέγα πλήθος κεράμων ἀνευρέθη ἰδίᾳ εἰς τὸ νότιον διαμέρισμα, ὁμοῦ μετὰ κεραμικῆς καὶ τεμαχίων ὑάλων τῶν αὐτοκρατορικῶν ρωμαϊκῶν χρόνων. Ἀμέσως νοτίως τοῦ οἰκοδομήματος διαμορφοῦται στενὴ ἐπικλινῆς ἀνάβασις διὰ μέσου τοῦ τοῖχου τοῦ περιβόλου.

Μικρὰ μαρμάρια τεμάχια ἀγαλατίων, δακτύλων, πτυχῶν, χειρὸς κρατούσης μῆλον, βσσεων, πλακίδια μὲ ἐπιγραφάς, δύο ἢ τρία νομίσματα τῆς Λισσοῦ καὶ ἓν νόμισμα Αὐθλιανοῦ ἀνευρέθησαν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ περιβόλου. Ἄλλα μαρμάρια τεμάχια καὶ ἀγαλμάτιον παιδὸς μὲ ἠκρωτηριασμένα τὰ ἄκρα ἀνευρέθησαν μετοξὺ τοῦ καταπεσόντος ὑλικοῦ τῆς προσόψεως. Παράλληλος πρὸς τὴν πρόσοψιν ταύτην τοῖχος κλείει, φαίνεται, τὸν χώρον τοῦ προσαυλίου, ἀλλὰ δὲν καταρτίσθη νὰ ἀνασκαφῇ οὔτως ἐξ ὀλοκλήρου. Ἐκ τῶν κορμῶν τῶν κίωνων τῶν ἀνευρεθέντων πρὸ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ ναοῦ τινὲς διατηροῦν μέρος τοῦ κονιάματος ἐφ' οὗ ἀπεδόθησαν δωρικαὶ ραβδώσεις· περιουελέγησαν ἐπίσης κιονόκρανα, ὧν ὁ ἐξίνος τείνει πρὸς τὸ κωνικὸν σχῆμα.

Ἡ ἀνασκαφὴ πρόκειται νὰ συνεχισθῇ πρὸς ἀποκάλυψιν καὶ τῶν ἄλλων οἰκοδομημάτων τοῦ περιβόλου τοῦ Ναοῦ καὶ τὴν ἐξερευνήσιν τῆς περιοχῆς τῆς ἀρχαίας κρήνης.

Δαπάνη τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολ. Ἐταιρείας ἀνεσκάφησαν δύο χριστιανικὰ μνημεῖα Ὁ καθηγ. Ἀν. Ὀρλάνδος ἀνέσκαψε περαιτέρω τὴν παλαιοχριστιανικὴν Βασιλικὴν τοῦ Καστριοῦ Χερσονήσου, βοηθούμενος ὑπὸ δύο πτυχιούχων τοῦ ἱστορικοῦ καὶ ἀρχαιολ. τμήματος τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἀνεκαλύφθησαν ὀλοσχερῶς τὸ βόρειον καὶ μέσον κλίτος, τὸ βόρειον πλευρικὸν στενόμενες διαμερίσματα, τὸ νότιον τμήμα τοῦ νόρθηκος καὶ τὸ νότιον παστοφόριον, παρμηειναιος ἀνεξερευνητοῦ μόνον τοῦ νοτίου κλίτους. Νέα διάχωρα τοῦ μωσαϊκοῦ δαπέδου ἤλθον εἰς φῶς μὲ διακοσμητικὰ θέματα πυκνῶν πλοχμῶν καὶ συμβολικῶν ἰχθύων. Ἀνεκαλύφθη τὸ θεμέλιον τοῦ ἄμβωνος εἰς τὸ βόρειον τμήμα τοῦ μέσου κλίτους, μετὰ δύο κλιμάκων καὶ κυκλικοῦ ἐξώστου. Τὸ βόρειον κλίτος δὲν εἶχε μωσαϊκὸν δαπέδον, ἐνῶ τὸ στενόμενες πρόσκτισμα εἶχεν ἄπλουν μωσαϊκὸν μὲ ταινίας κατ' ἀποστάσεις. Μὲ σύνθετα γεωμετρικὰ σχέδια διακοσμοῦνται καὶ τὰ διάχωρα καὶ ἡ πλαισιοῦσα ζώνη τοῦ μωσαϊκοῦ δαπέδου τοῦ νόρθηκος. Μαρμαρῖνη λεκάνη ἐπὶ ἀρχαίας βάσεως περιρραντηρίου εὐρίσκατο πρὸ τοῦ νόρθηκος. Ἐξόχως σημαντικὴ ὑπῆρξεν ἡ ἀποκάλυψις δύο ταφῶν ἐντὸς τοῦ νοτίου παστοφορίου, ἴσως μαρτύρων, ὧν τὸ κάλυμμα ἐκοσμείτο διὰ μαρμυροθετημάτων ἐκ λευκῶν καὶ κυανῶν πλακῶν μὲ ὀμφάλια τοῦ μὲν μεγαλύτερου τάφου ἐκ χρωματιστοῦ μαρμάρου μὲ ἔνθετον στεφάνην μὲ φύλλα ἐκ μαργάρου περιβάλλουσαν τὸ ἐπίσης ἐκ μαργάρου σταυρικὸν μονόγραμμα, τοῦ δὲ μικροτέρου ἐκ πολυχρῶμων μαρμάρων, συνθετότων ἀκτινωτῶν τροχῶν, ἐντὸς τοῦ ὁποῦ τοῦ ἐκ μαργάρου χρίσμα. Ὁ πρῶτος ἔχει τὴν ἐπιγραφὴν ἐπὶ μαρμαρίνου πλακιδίου: Πηγάσιος ὑπὲρ ὕγιας ἑαυτοῦ. Παρὰ τὴν ἀψίδα τοῦ ἱεροῦ τρίτος τάφος ἀνευρέθη περιεχῶν δύο ἀκόσμητα ληκύθια. Οἱ τάφοι ἐπροστατεύθησαν διὰ στεγάστρου ἐπὶ τόπου καὶ ἐστερεώθησαν ἐπίσης τὰ ἀνακαλυφθέντα μωσαϊκά.

Υπό τοῦ ἐφορεύοντος τῆς Δ' Ἐφορείας Βυζαντινῶν καὶ Μεσαιωνικῶν Ἀρχαιοτήτων ὑψηγοῦ Κ. Καλοκώρη ἀνεσκάφη βυζαντινὴ μεγάλη ἐκκλησία εἰς τὸ χωρίον Βεράν Ἐπισκοπῆ Ρεθύμνης. Πρόκειται περὶ τρικλίτου βασιλικῆς μετὰ τριῶν ἀψίδων, τῶν ὁποίων ἡ μεσαία ἐξωτερικῶς εἶναι ἐξαγωνική· τὸ συνολικὸν σωζόμενον μῆκος εἶναι 22 περίπου μέτρων, τὸ δὲ πλάτος 14,60 μ.· εἰς τὸ μῆκος τοῦτο δεῖν νὰ προστεθῇ τὸ πλάτος τοῦ κατὰ τὸ πλείστον καταστραφέντος νάρθηκος. Τὰ κλίτη χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ τριῶν τετραγωνικῶν πεσσῶν· φαίνεται ὅτι ὁ ναὸς ἦτο καμαροσκεπής, ὡς τοῦτο συνηθίζετο ἐν Κρήτῃ κατὰ τὴν β' βυζαντινὴν περίοδον εἰς ἣν ἀνήκει ὁ ναός. Τὸ δάπεδον τοῦ ἱεροῦ ἐκαλύπτετο διὰ μαρμαροθετημάτων πολυχρώμων μὲ θέματα σταυρικά. Ἐκ τοῦ γλυπτοῦ διακόσμου ἐσώθησαν τρία μεγάλα κορινθιακὰ κιονόκρανα, τὰ ὁποῖα ὁμως φαίνονται παλαιοχριστιανικά, τμήματα μικροτέρων καὶ μεγαλυτέρων κίωνων, ὧν εἰς φέρει ἐγγάρατον συντομογραφικῶς ἀποδιδομένην εὐχὴν: *Πέτρον Ζωῆς καὶ τῶν τέκνων αὐτῶν*, τμήματα κοσμήτου μὲ τριπλὴν ζώνην πλοχμοῦ καὶ ἀκανθοφύλλων, τμήματα ἐπιστυλίου ἢ υπερθύρου μὲ κόσμημα τόξων ἐπὶ διδύμων κιονίσκων, τμήματα θωρακίων, ὧν τινα ἐπιπεδόγλυφα μὲ ἐνθέσεις. Ὁ ναὸς εὐρίσκεται ἐπὶ παλαιότερου οἰκοδομήματος, ἴσως ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων, ἐν μέρει καταστραφέντος. Μεταξὺ τοῦ περισυλλεγέντος ὑλικοῦ εἶναι ὁδὸς σημον μὲ ἐπιγραφὴν ἀναφέρουσαν ἀνθύπατον, ὅστις «*ὁδοὺς ἐκ χρημάτων ἱερῶν θεᾶς Δικτύνης γενέσθαι ἐκέλευσε*» καὶ μικρὸς κορμὸς ἐφήβου. Ὁ ἀνσκάψας πιστεύει ὅτι ὁ ναὸς ὑπῆρξε καθεδρικός τῆς Ἐπισκοπῆς Ἀρίου, διαδεχθεὶς κατὰ τὴν Β' βυζαντινὴν περίοδον τὴν καταστραφείσαν Ἐπισκοπὴν Συβρίτου.

Β'. Ἀνασκαφαὶ τῶν ξένων Ἀρχαιολ. Σχολῶν.

Παράλλῃως μὲ τὴν Ἑλληνικὴν Ἀρχαιολ. Ὑπηρεσίαν ἀνέσκαψαν αἱ ἐν Κρήτῃ ἐργαζόμεναι ξένοι ἀρχαιολογικαὶ Σχολαί, ἡ Ἀγγλικὴ καὶ Ἰταλική, μὲ ἐξ ἴσου σημαντικὰ ἀποτελέσματα.

Ἡ Ἀγγλικὴ Σχολὴ διὰ τοῦ Διευθυντοῦ αὐτῆς Sinclair Hood, βοηθουμένου ὑπὸ τοῦ Ν. Goldstream, συνέχισε τὰς ἀνσκαφὰς αὐτῆς εἰς τοὺς αὐτοὺς τομεῖς εἰς οὓς ἀνέσκαψε κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος. Α) Εἰς τὴν Βασιλικὴν Ὀδὸν ΒΔ τοῦ Ἀνακτόρου αἱ στρωματογραφικαὶ ἔρευναι τοῦ νοτίως τῆς ὁδοῦ τομέως διελεύκαναν οὐσιαστικῶς τὴν διαδοχὴν τῶν παλαιοανακτορικῶν περιόδων ΜΜ I β καὶ ΜΜ II α' ἡ διαδοχὴ εἶναι ἐντελῶς σαφής. Ἀνευρέθη ὁμως καὶ παλαιότερον στρώμα πληροῦν χάσμα τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς ἀνσκαφείσης περιοχῆς χαρακτηριστικῶς ΜΜ I α καὶ πιθανῶς προανακτορικόν. Εἰς τὰ παλαιότερα ταῦτα στρώματα ἀνευρέθησαν ἀγγεῖα μὲ ὠραίαν διακόσμησιν πολύχρωμον χαρακτηριστικοῦ τύπου, μέρος κυκλαδικοῦ ἀγγείου, μεγάλη πηλίνη σφραγὶς καὶ χαλκᾶ βέλη τοῦ κοίλου τύπου, τὰ παλαιότερα γνωστὰ δείγματα εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Αἰγαίου. Δοκιμαὶ ὑπὸ τὸ πλακόστρωτον τῆς Βασιλικῆς Ὀδοῦ φαίνεται νὰ βεβαιούν χρονολογίαν τοῦ β' ἡμίσεος τῆς 15ης ἐκ. π. Χ., ἀλλὰ κάτω τοῦ πλακοστρώτου τούτου ἵπάρχουν λείψανα παλαιότερων ὁδῶν.

Β) Εἰς τὴν Βορείαν πλευρὰν τῆς Βασιλικῆς Ὀδοῦ, περιοχὴν τοῦ Ὀλοστασίου ἢ ἀνσκαφῆ ἐπεξετάθη ἐπὶ 180 τ. μ., ἐξεκαθαρίσθησαν τὰ μεταγενέστερα οἰκήματα τῆς πρωίμου αὐτοκρατορικῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς μὲ δύο παλαιότερας φάσεις τοῦ Α' μ. Χ. καὶ Γ' π. Χ. αἰῶνος. Ἀπὸ τὸ τελευταῖον στρώμα προέρχεται χρυσοῦς δακτύλιος μὲ χαρακτὴν σφίγγα ἐπὶ τῆς σφενδόνης. Ὑπὸ τοῦτο ἔκειτο στρώμα βόθρων ἐντός ἐπιχώσεως γεωμετρικῶν χρόνων. Ἀκόμη κατωτέρω ἀνεκαλύφθησαν κτήρια χρονολογούμενα εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ τελευ-

ταίου 'Ανακτόρου, 15ος αἰών π. Χ., ὄχι ὁμῶς καλῶς διασωζόμενα· δὲν ὑπῆρχον ἱχνη μεταγενεστέρων μινωικῶν κτηρίων, ἢ πρωτογεωμετρικῶν. Τέσσαρα τεμάχια πινακίδων εὐρέθησαν ὄχι ἐπὶ τῶν δαπέδων, ἀλλὰ κατολισθήσαντα ἀπὸ τὸ πρὸς ἀνατολὰς κτήριον τοῦ 'Ὀπλοστασίου. 'Επὶ τοῦ δαπέδου περιουνελέγησαν τὰ λείψανα κιβωτίου ἐξ ἔλεφαντοστοῦ, τὸ ὁποῖον περιεῖχε σφραγίδας ἐξαιρετικῶς λεπτῆς ἐργασίας· κύλινδρος ἐκ κυάνου φέρει σκηνὴν γυρῶν διωκόντων ἀλλὰ ζῦα· φακοειδῆς ἐκ μέλανος αίματίτου φέρει παρῶστας ἀγριοχοίρου. Φαίνεται ὅτι τὸ μέρος εἰς τὸ ὁποῖον ἀνευρέθη τὸ κυτίον ἦτο ἐργαστήριον ἔλεφαντοουργίας, ἂν κρίνῃ τις ἐκ τῶν λειψάνων. Ρινίσματα ἔλεφαντοστοῦ καὶ ἡμιτελῆ ἢ ἀποτυχημένα τεμάχια ἀνευρέθησαν ἱκανά μεταξὺ τῶν τεμαχίων εἶναι πύς εἰδωλίου καὶ κτένιον.

Γ) Εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ ἱεροῦ τοῦ λόφου Ἰ'υψάδων ἐξηκολούθησεν ἡ ἀνεύρεσις ἀποθετῶν πλήρων ἀπὸ πῆλινα εἰδώλια διαφόρων τύπων, προερχομένων ἐκ προσφορῶν εἰς τὸν βωμὸν τοῦ 'Ιεροῦ. 'Η γενικὴ ἐντύπωσις εἶναι ὅτι οἱ ἀποθέται ἦσαν ἐν χρῆσει ἀπὸ τὸ μέσον τοῦ Ε' π. Χ. μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ Β' π. Χ. αἰ. Γλυπτὰ μορμάρια τεμάχια ἀνεκαλύφθησαν ἐντὸς λάκκου ρωμαϊκοῦ τύφου τοῦ 4ου μ. Χ. αἰῶνος· μεταξὺ τούτων ἦτο ἀγαλμα ἐκ λευκοῦ μαρμάρου γυναικὸς περιεκαλυμμένης μὲ τὸ ἱμάτιον καὶ ποριστώσης ἱέρειας ἢ θεοῦτητα. Προέρχεται ἀσφαλῶς ἐκ τοῦ 'Ιεροῦ. Λείψανα αὐτοῦ τοῦ βωμοῦ εἰς σχῆμα ὀρθογωνίου κτηρίου 10 × 5 μ ἀνεκαλύφθησαν ΒΔ τοῦ συμπλέγματος τῶν ἀποθετῶν. Πλήθος εἰδωλίων ἀνευρέθη ἀπερομιμένον εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Βωμοῦ, τὰ περισσότερα κλασσικῶν τύπων, ὡς ἐπίσης διεσπαρμένα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τεμάχια δωρικῶν κιονοκράνων τοῦ Ε' π. Χ. αἰ., μεγέθους προσαρμοζομένου εἰς τὰ ἀνευρεθέντα λείψανα τοῦ ναοῦ. ΒΔ τοῦ τελευταίου εὐρέθησαν στρώματα μὲ πῆλινα ἀφιερῶματα καὶ ἀπληθρακωμένα λείψανα. Πρὸς βορρᾶν παρόμοιον στρώμα περιεῖχε τεμάχια λύχνων τοῦ Α' καὶ Β' μ. Χ. αἰ. Λείψανα περιβόλου καὶ ἐνὸς ἄλλου οἰκοδομήματος, ἴσως στοῦς, ἀνεκαλύφθησαν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ 'Ιεροῦ. Πλὴν τῶν παμπληθῶν εἰδωλίων, ἀνεκαλύφθησαν ἀργυρᾶ κοσμήματα ἐσθῆτων, ἐπίχρυσα πῆλινα κοσμήματα (ἐν μορφῆς στεφάνου περιβάλλοντος ἀνθρωπίνην κεφαλὴν), ἀργυρᾶ ἐνώτια καὶ δακτύλιοι, νομίσματα, ἰδίως τοῦ "Αργου τοῦ Γ' π. Χ. αἰ. 'Ιδιότυπα εἶναι ὄρειχάλκινον ἀγαλμάτιον γυναικὸς καὶ ἀθλητῆς ἐξ αἰγυπτιακῆς φαγεντιανῆς. Εἰς τὴν περιοχὴν περιουνελέγησαν καὶ μινωικοὶ σφραγιδόλιθοι.

Δ) Κατὰ τὴν ἀνατολ. κλιτὸν τῆς 'Ακροπόλεως, δυτικῶς τοῦ 'Ανακτόρου, κατὰ τὴν διαπλάτυνσιν τῆς ὀδικῆς ἀρτηρίας, ἀνεκαλύφθησαν μινωικὰ καὶ ρωμαϊκὰ κτήρια, ἐπίσης ἀλλὰ ΥΜ χρόνων κατὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς κλιτύος ὑψηλότερον. Μικρὰ διερεύνσεις ἐγένετο κατὰ τὴν περιοχὴν ταύτην.

Ε) Συνεχίσθη ἡ ἐξερεύνησις τοῦ πρωτομινωικοῦ φρέατος εἰς τὴν ΒΑ περιοχὴν τοῦ 'Ανακτόρου καὶ ἐξήχθη ἱκανὴ ποσότης ἀγγείων καὶ ὀστράκων χαρακτηριστικῶν τῆς πρώτης προανακτορικῆς μινωικῆς φάσεως. 'Η ἔρευνα εἶναι λίαν σημαντικὴ διὰ τὴν γνῶσιν τῆς ἀρχαιότερας μινωικῆς περιόδου ἐν Κνωσῶ.

Σ) Νοτίως τοῦ 'Αγ. 'Ιωάννου κατὰ τὴν τοποθέτησιν ἀγωγοῦ ὑδρεύσεως ἀνεκαλύφθη τάφος, ὅστις ἐχρησιμοποίηθη εἰς δύο διαφορετικὰς περιόδους, τὴν ΥΜΙΙ, εἰς ἣν ἀνήκουν λείψανα κύλικος καὶ ἀλαβάστρου, καὶ εἰς τὴν πρώιμον ὑπομινωικὴν, εἰς ἣν ἀνήκουν δύο ἐνταφιασμοὶ μὲ δύο ψευδοστόμους καὶ ἕνα ἀμφορέα. Δύο ὄρειχάλκιννοι καρφίδες, ἡ μία μὲ κεφαλὴν ἐξ ἔλεφαντοστοῦ, ἀνήκουσαι εἰς τὴν ἐνταφιασθεῖσαν γυναικᾶ ἀποδεικνύουν τὴν πρώιμον χρῆσιν τοῦ δωρικοῦ ἱματίου

Ζ) Δυτικῶς τῶν Ἀμπελοκήπων (Τενὲ) ἐπὶ κλιτύος ἀνεσκάφη λαξευτὸς τάφος τῶν ὑστέρων πρωτογεωμετρικῶν χρόνων· παρὰ τὴν μερικὴν καταστροφὴν του κατὰ τὴν ἀνόρουξιν ἀσβεστολάκκου ἀνεκαλύφθησαν περὶ τὰ 17 ἄγγεια καὶ ὑπολείμματα σιδηροῦ ξίφους, ὡς καὶ χάλκινος δακτύλιος.

Η) Παρὰ τὸ ρωμαϊκὸν φρεαρ δυτικῶς τοῦ μετοχίου Κνωσοῦ ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ ἐπιστάτου τῆς Σχολῆς μικρογραφικὰ τινὰ ἄγγεια καὶ κωδωνόμορφος κρατὴρ τῶν ὑστέρων πρωτογεωμετρικῶν χρόνων, προερχόμενα ἴσως ἐκ ταφῆς παιδίου διαταραχθεῖσης.

Θ) Τὸ ἀνακαλυφθὲν τὸ 1958 φρεαρ Β τῆς Ἐπαύλεως Ἀριάδνης ἐκαθαρίσθη· εἶχε κατὰ τὰ πλευρικά του τοιχώματα δύο σῦλακας καὶ ὁ πυθμὴν του ἦτο πλήρης ἀκεραίων ὕδριων μὲ γεωμετρικὸν διάκοσμον. Τὸ φρεαρ ἐκλείσθη κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ζ' αἰ. π. Χ., ἂν κρίνῃ τις ἀπὸ τὰ πρωτοκορινθιακὰ ὄστρακα τῆς ἐπιχώσεώς του.

Σημαντικὰ ἀποτελέσματα ἀπέδωσε καὶ ἡ συνέχισις τῆς ἐξερευνήσεως τῶν νεολιθικῶν στρωμάτων εἰς τὴν Κεντρικὴν Αὐλὴν τοῦ Ἀνακτόρου Κνωσοῦ, διεξαχθεῖσα ὑπὸ τοῦ καθηγ. J. Evans. Ἡ ἔρευνα ἀπέβλεψεν εἰς τὴν ἐκκαθάρισιν τοῦ μεγάλου δωματίου τῆς ΒΑ τάφρου D καὶ εἰς τὴν ἔρευναν μέχρι τοῦ βράχου εἰς ἓν τῶν ἄλλων τετραγώνων. Εἰς τὴν τάφρον Β ἀνεκαλύφθη ἄλλη οἰκία μὲ λιθίνην βάσιν τοίχων ἐκ πηλοχώματος, τὸ ὅποιον διελύθη, δημιουργήσαν συμπαγῆ σωρὸν. Ἡ οἰκία συνεχίζεται καὶ πέραν τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου· τὰ ὄστρακα τὴν χρονολογοῦν μεταξὺ τῆς Μέσης καὶ Νεωτέρας Νεολιθικῆς περιόδου. Ὑπ' αὐτὴν ἀνεφάνη ἡ συνέχεια τοῦ μεσονεολιθικοῦ οἰκήματος τῆς τάφρου D· τοῦτο διηρευνήθη εὐρύτερον καὶ ἀπεκάλυψε δωμάτιον ἀπομεμονωμένον ἀκριβῶς τετράγωνον μὲ εἴσοδον κατὰ τὴν ΒΔ αὐτοῦ γωνίαν. Ἐντὸς τοῦ δωματίου ἀνεκαλύφθησαν ἀντιτοίχισμα καὶ δύο μικρὰ περιφράγματα, τὸ ἓν μὲ ἓν ἄγγειον. Δεῖψανα λύχνων χονδροειδῶν εὐρέθησαν κατὰ τὴν ΒΔ γωνίαν. Εἰς τὴν τάφρον C ἐλεύθερος μεταξὺ τῶν οἰκιῶν χώρος ἐπέτρεψε τὴν ἀνασκαφὴν μέχρι τοῦ φυσικοῦ βράχου· ὑπὸ τὸ μεσονεολιθικὸν στρώμα ἀνευρέθησαν λείψανα πρῶμου νεολιθικοῦ· τὰ ἴχνη τῶν οἰκημάτων ἦσαν μᾶλλον εὐτελεῆ καὶ ἀσφαλῶς τὸ πλεῖστον ἦτο ἐλεύθερος χώρος. Ἀγγεῖα τοῦ πρῶμου νεολιθικοῦ τύπου ἀνευρέθησαν εἰς βάθος 4 1/2 μ. ὑπὸ τὸ ἐπίπεδον τῆς αὐλῆς, ὡς καὶ βόθροι πυρῶν ἐκ δύο ὁμοκέντρων κοιλωμάτων. Τμήμα οἰκήματος σῶζοντος ἐν δωματίον, συνεχόμενον πρὸς ἄλλα μὴ ἀνασκαφέντα, εἶχε ἔξοδον πρὸς τὰ ΒΔ πρὸς λιθόστρωτον αὐλὴν· ἴχνη πυρᾶς ἐστίας δεκρύνοντο εἰς τὸν ἐκ πηλοῦ τοῖχον ἄνω τοῦ λιθίνου κρηπιδώματος. Βόθροι πυρῶν διττοχικῶν ἐσημειώθησαν καὶ περὶ τὸ κέντρον τοῦ δωματίου.

Εἰς ἓν ἐλεύθερον σημεῖον καταρωθῶθη νὰ εἰσχωρήσῃ ἡ ἔρευνα μέχρι βάθους 7 μ. Δύο μικροὶ βόθροι εἰς τὸν τομέα τοῦτον ἔδωσαν τὰ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα εὐρήματα. Στιλπὸν κύπελλον καὶ λοιπὰ ἀνευρέθησαν ὁμοῦ μὲ θαυμαστὸν εἰδῶλιον ἐκ λευκοῦ μαρμαροειδοῦς λίθου μὲ αἰδοιοθύλακον καὶ τὰς χειρὸς σταυρωμένας ἐπὶ τοῦ στήθους, ἐξόχως φυσιοκρατικῆς ἀποδόσεως, ἐλλιπὲς ὅμως τὴν μίαν κνήμην καὶ τὴν κεφαλὴν. Ἐν λιθίνον ἐξάρτημα εἰς σχῆμα ὀκλαζούσης ἀνθρωπίνης μορφῆς ἀνευρέθη ὁμοῦ. Ταῦτα ἀποδεικνύονται προϊόντα μακρᾶς παραδόσεως τεχνικῆς λιθίνων γλυπτῶν, τῆς ὁποίας ὅμως δὲν σῶζονται ἄλλα παραδείγματα εἰς τὴν Κρήτην. Εἰς τὸ αὐτὸ πρῶμιον νεολιθικὸν στρώμα ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἄλλα δύο εἰδῶλια, πῆλινα αὐτά, ἐν φυσιοκρατικὸν καὶ ἐν σχηματικόν. Εἰς τὴν τάφρον Α πολὺ ὀλίγα λείψανα οἰκοδομῶν εὐρέθησαν· ἄλλα περιουελέγησαν ἄφθονα εἰδῶλια θηλειῶν μορφῶν, ἀναλόγων τῶν

ὑπὸ τοῦ Ἄρθουρου Ἐβανς ἀνακαλυφθεῖσων. Ἐνῶ ἀφθονοῦν τὰ λείψανα τῆς πρωίμου νεολιθικῆς περιόδου, ἑλλείπουν τὰ τῆς μέσης καὶ ὑστερας, προφανῶς ἀποκοπέντα. Διὰ μιᾶς τάφρου ἠνώθη ἡ ἀνασκαφείσα περιοχή μὲ τὴν πάλαι ὑπὸ τοῦ Ἐβανς ἀνασκαφείσαν ἀπεδείχθη οὕτω ὅτι αἱ νεολιθικαὶ οἰκίαι αἱ τότε ἀνευρεθεῖσαι ἦσαν πᾶσαι νεώτεραι τῶν διὰ τῶν νέων ἀνασκαφῶν ἀποκαλυφθεῖσων πλὴν μιᾶς οἰκοδομῆς κατὰ τὴν ΒΔ γωνίαν τῆς τάφρου D, διασωθεῖσαν λόγῳ τῆς ἀποτόμου κλίσεως τῆς κλιτύος. Τὸ κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς γενομῶς περιουλλεγὲν ὕλικόν εἶναι ἀφθονον καὶ περιλαμβάνει ποικίλην χαρακτηριστικὴν κεραμεικὴν, λίθινα ἐργαλεῖα, κυρίως πελέκεις καὶ ρόπαλα, ἐργαλεῖα ἐξ ὄστου, ἰτράκτους καὶ κερκίδας. Τεμάχια ὀψιανοῦ καὶ ὄρειας χρυστάλλου ἀνευρέθησαν σχετικῶς ὀλίγα καὶ ἡ τεχνικὴ τῶν πελεκητῶν λίθων φαίνεται μᾶλλον πτωχῆ. Περισσότερα παραδείγματα εὑρέθησαν εἰς τὰ χαμηλότερα στρώματα. Μετὰ τὴν ἀνασκαφὴν αἱ τάφροι Β καὶ D ἐκαλύφθησαν, ἐνῶ εἰς τὰς Α καὶ C ἡ ἔρευνα θὰ συνεχισθῆ μέχρι συναντήσεως τοῦ φυσικοῦ βράχου.

Ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν ἐσημείωσαν καὶ αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Ἰταλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς εἰς τὴν Φαιστόν καὶ τὴν περιοχὴν τῆς Ἀγ. Τριάδος. Τὰ ἀποτελέσματα συνοπτικῶς θηρήσαν τὰ ἀκόλουθα :

Εἰς τὴν Φαιστόν ἡ ἀνασκαφὴ διήρκεσεν ἐπὶ ἓνα μῆνα μὲ προπαρασκευαστικὸν στάδιον δοκιμῶν εἰς τὸν περὶ τὴν Ἀγ. Φωτεινὴν τομέα τῆς πόλεως. Ὀλίγον περαιτέρω ΒΔ τοῦ πέρυσιν ἀνασκαφέντος τμήματος εἰς τὸν τομέα τοῦτον ἀνεκαλύφθησαν οἰκήματα γεωμετρικῆς ἐποχῆς, διασωζόμενα μόνον εἰς τὰ θεμέλιά των. Διακρίνονται μέρος κεραμικοῦ κλιβάνου καὶ φρέαρ τὰ οἰκήματα ταῦτα ὑπέρκεινται ἄλλων παλαιότερων.

Εἰς τὸ Ἀνάκτορον ἡ ἀνασκαφὴ κάτω τοῦ διαδρόμου τῆς κυρίας εισόδου ἀπέβλεψεν εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ὑποκειμένων στρωμάτων, προτοῦ γίνῃ ἡ ἀποκατάστασις τοῦ ἐκ γυψολιθικῶν πλακῶν διαπέδου. Ἀπεκαλύφθησαν οὕτω τὰ λείψανα τοῦ πλακοστρώτου τοῦ διαδρόμου εισόδου τοῦ πρώτου ἀνακτόρου (τρίτης φάσεως) ὃ διάδρομος οὗτος δὲν ἔχει τὸ αὐτὸ πλάτος οὔτε εὐρίσκεται ἐξ ὀλοκλήρου κάτω τοῦ νεωτέρου, ἔχων ἐπ' ἀριστερὰ ὀλόκληρον σειρὰν διαμερισμάτων, ἐν συνεχείᾳ τῶν ὑπὸ τοῦ Pernier ἀποκαλυφθεῖσων παλαιοανακτορικῶν ἀποθηκῶν. Πιθανῶς θὰ ἀπατηθῆ νῦ παραμείνῃ τὸ σημαντικὸν τοῦτο τμήμα τοῦ παλαιότερου ἀνακτόρου θεατὸν, κατασκευαζομένης εἰδικῆς διαβάσεως διὰ τοὺς ἐπισκέπτας τοῦ ἀρχαιολ. χώρου.

Εἰς τὴν νοτιαν ζώνην πέραν τῶν λειψάνων τῆς πρώτης φάσεως παλαιοανακτορικῆς ἡρευνήθησαν περαιτέρω λείψανα οἰκιῶν τῆς τρίτης παλαιοανακτορικῆς φάσεως, αἵτινες ἠκοδομήθησαν ὅτε κατὰ τὴν φάσιν ταύτην ὀπισθοχώρησεν ἡ πρόσοψις τοῦ Ἀνακτόρου κατὰ τὴν πλευρὰν ταύτην ἄνω τούτων ἡρευνήθησαν κακῶς διατηρούμενα λείψανα νεοανακτορικῶν κτηριῶν καὶ οἰκιῶν γεωμετρικῶν χρόνων. Φρέαρ ἀνακαλυφθὲν εἰς τὸ ὄριον τοῦ πρώτου ἀνακτόρου ἀπέδωσε σημαντικὴν κεραμεικὴν παλαιοανακτορικὴν ἢ ἀνωτέρα ἐπίχωσις περιεῖχεν ἓν ὠραῖον πήλινον εἰδῶλιον γυναικὸς μὲ μακρὰν ἐσθῆτα, κλινοῦσης ἐπιχαρίτως τὴν κεφαλὴν, καὶ λείψανα δύο ἄλλων διασωζόντων πολύχρωμον διακόσμησιν, ἴσως ἀνήκοντα εἰς τὴν ἀρχομένην νεοανακτορικὴν ἐποχὴν.

Εἰς τὴν περιοχὴν δυτικῶς τῆς δυτικῆς πλακοστρώτου αὐλῆς τοῦ παλαιότερου ἀνακτόρου συνεχίσθη ἡ ἐξερεύνησις οἰκιῶν τῆς γεωμετρικῆς ἐποχῆς, καλῶς διασωζουσῶν πολλὰ δωμάτια μὲ κεραμεικὴν κατὰ χώραν καὶ μεγάλους χαρακτηριστικούς πίθους. Ἐπὶ τόπου περιουνελέγησαν μικρὰ καὶ μεγάλα πήλινα εἰδῶλια καὶ τινα μικρὰ καὶ χονδροειδῆ χαλκᾶ. Τινὰ δείγματα κεραμεικῆς προ-

έρχονται ἐξ εισαγωγῆς (Ἀττικῆς καὶ Κορινθίου). Τὸ πλακόστρωτον τῆς δυτικῆς παλαιοανακτορικῆς ἀλλῆς συνεχίζεται ὑπὸ τὰς οἰκίας μὲ κλίσιν πρὸς δυσμὰς.

Ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον παρουσίασεν ἡ ἀνασκαφὴ ἰδίου θολωτῶν τάφων, ἀνακαλυφθέντων μεταξὺ τῆς Ἐπαύλειος Ἀγ. Τριάδος καὶ τοῦ χωρίου Καμηλάρης, εἰς θέσιν Γληγόρη Κορφῆ καὶ τοῦ Μυλωνᾶ ὁ Λόγκκος. Εἰς τὴν πρώτην περιοχὴν εἶχεν ἀνασκαφῆ ὑπὸ τοῦ Ἐπιμελητοῦ Στ. Ἀλεξίου τὸ ἔτος 1958 ἀποθέτης κλασσικῶν ἑλληνικῶν χρόνων ἱεροῦ τῆς Δήμητρος, ἐγκατεστημένος ἐντὸς τῶν λειψάνων ἄλλου μινωικοῦ θολωτοῦ τάφου (βλ. Κρητικά Χρονικά ΙΑ' σ. 335). Σχεδὸν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὑψώματος ἀνευρέθη ὁ μεγαλύτερος θολωτὸν τάφος, ἔξωτερικῆς διαμέτρου 10,80 μ καὶ ἐσωτερικῆς περιου 7 μ. Τὸ πελώριον ὑπέρθυρον καὶ τὸ κατώφλιον μὲ δύο βαθμίδας ἀνεκαλύφθησαν εἰς τὴν θέσιν των καὶ τὰ τοιχώματα διετηροῦντο εἰς ἱκανὸν ὕψος, ἐνῶ τὸ ὄλικόν τοῦ ἀνωτέρω μέρους κατέπεσε συγκεντρικῶς πρὸς τὰ ἔσω καὶ ἀνευρέθη ἐπικαλύπτον τὸ περιεχόμενον τοῦ τάφου. Ἐν τούτοις οὗτος ἀνευρέθη σεσηλημένος πρὸ τῆς πτώσεως τοῦ θόλου ὑπὸ σιλητῶν οἴτινες μετεκίνησαν τὴν κλειδα καὶ τὴν ἀπέτριψαν πρὸς βορρᾶν. Τὰ λείψανα τῶν ταφῶν ἀνευρέθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον σαρωμένα πρὸς τὴν περιφέρειαν καὶ διεκρίνοντο τὰ ἴχνη τῶν δοκῶν διῶν ὑπεστίριζεν οἱ σιλήσαντες προχείρως τὸν θόλον. Μία μικρὰ παιδικὴ σαροκοφάγος ἣτις εἶχεν ἀποτεθῆ πρὸς τὴν θύραν κατὰ δευτέραν χεῖρσιν τοῦ θόλου ἀνευρέθη καὶ αὕτη μὲ μετακινημένον τὸ κάλυμμα καὶ τεταραγμένον τὸ ἐσωτερικόν της. Εἰς προθάλαμος ἦτο προσιτὸς διὰ διαδρόμου ἐκ δύο διαδοχικῶν δωματίων, τῶν ὁποίων τὸ ἐν προσετέθῃ ἀσφαλῶς ἐκ τῶν ὑστέρων. Ὁ προθάλαμος συνειχετο πρὸς νότον μὲ ἓνα μικροσκοπικὸν θόλον ἔχοντα ἐπίσης πλευρικὸν δωματίον καὶ ἰδίαν θύραν, τῆς ὁποίας τὸ ὑπέρθυρον καὶ τὸ κατώφλιον ὑψώθησαν εἰς μίαν δευτέραν περιόδον. Τὰ δύο πρὸ τοῦ προθαλάμου δωμάτια εἶχον χρησιμοποιοθῆ διὰ τὴν λατρείαν τοῦ νεκροῦ παρὰ ταῦτα πλῆθος σκελετῶν ἐν ἀτοξίᾳ ἀνευρέθη καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῶν μικρῶν δωματίων, ἀποτεθέντων μεταγενεστέρως. Σημαντικὰ ἀντικείμενα σχετιζόμενα μὲ τὴν λατρεῖαν ἀνευρέθησαν εἰς τὸν προθάλαμον καὶ τὸ πρῶτον δωμάτιον. Πηλοπλαστικὰ σύνολα ἀπέδιδον σκηνὰς τελετουργίας πρὸς τιμὴν τῶν νεκρῶν εἰς μικρὰν στοᾶν κέθηνται τέσσαρες μορφαὶ πρὸς τὸ βάθος πρὸς τὰς ὁποίας προσφέρονται ὑπὸ ἰσαριθμῶν μορφῶν ἐπὶ βωμίσκων ἴσως πόπανα καὶ σπονδαί εἰς τὸ δεύτερον δύο γυναῖκες καθήμεναι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἑκατέρωθεν χαμηλῆς τραπέζης προτοιμάζουσαν πόπανα, ἐνῶ τρίτη μορφή εἰσέρχεται εἰς τὸν χώρον διὰ μέσου θύρας εἰς τρίτον τέλος πλαστικὸν σύνολον τρεῖς χορευταὶ κρατούμενοι μὲ ἑκτεταμένας συμπλεκόμενας χεῖρας χορεύουσαν κύκλιον χορὸν ἐντὸς κυκλικοῦ χώρου μὲ περίβολον πάντα τὰ σύνολα ταῦτα δηλοῦνται ὡς ἱεροὶ χώροι δι' ἱερῶν κερμάτων καὶ μικρῶν πτηνῶν. Εἰς ἔξωτερικὸν βόρειον περίβολον πλῆθος ἄλλο ἀγγείων ἐχρησίμωσεν διὰ τὰς πρὸς τοὺς νεκροὺς προσφοράς. Κατὰ τὸν ἀνασκαφῆ ὁ θολωτὸς τάφος κατεσκευάσθη κατὰ τὴν παλαιοανακτορικὴν περίοδον, μετὰ δὲ ἀπὸ μίαν περίοδον ἐγκαταλείψως ἐπανεχρησιμοποιοθῆ περὶ τὸ τέλος τῶν νεοανακτορικῶν ἢ τὴν ἀρχὴν τῶν μετανακτορικῶν χρόνων. Βεβαίως δὲ ὅμως ὅτι ἡ πλειονότης τῶν ἐντὸς τοῦ τάφου ἀνευρεθέντων ἀντικειμένων χρονολογεῖται εἰς τὴν ΜΜ III περίοδον, δηλ. εἰς τὴν πρώτην νεοανακτορικὴν φάσιν. Ἡ κεραμεικὴ εἶναι λιαν χαρακτηριστικὴ τῆς φάσεως ταύτης, ἐνδιαφέρον δὲ εἶναι ἀγγεῖον μὲ πλαστικὴν μορφήν αἰγάρου δωδεκάς σφραγίδων παλαιότερου ἢ νεωτέρου τύπου περιουλέγη μετ' ἄλλων μικρῶν εὐρημάτων, ὡς χρυσοῦ ἐνωτίου μὲ σχηματικὴν κεφαλὴν ταύρου, ψῆφοι χρυσοῦ περιουδαίου μὲ κογχύ-

λια και ἄλλου ἐξ ὑαλομάξης κλπ. Εἰς τὴν δευτέραν περίοδον (ΥΜ ΙΙΑ2) μεταξὺ τῶν ἀγγείων εἶναι δύο σχήματος ἀλαβάστρου μὲ διακόσμησιν πτηνῶν και δικτυωτοῦ φολιδωτοῦ μὲ φυλλίδια.

Ὁ μικρότερος θόλος εἰς τὴν κλιτὸν τοῦ κατέναντι θηψώματος εἶχε κατὰ τὸ ἡμῖς καταστρωφῆ δι' ἐξαγωγῆς τῶν λίθων του' ἡ ἐσωτερικὴ του διάμετρος ἀνέρχεται εἰς 5 μ. και ἀπὸ τὴν σύλησίν του διεσώθησαν μόνον ὀλίγα ἀγγεῖα τῆς τελευταίας παλαιοανακτορικῆς φάσεως.

Δαπάνη τοῦ Corning Museum of Glass ἐγένετο διὰ τῆς εἰδικῆς εἰς τὰ προβλήματα τῆς ἀρχαίας ὑάλου ἐπιστήμονος Gladys Weinberg δοκιμαστικὴ ἀνασκαφὴ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἀρχαίας Τάφρας (Ἀγ. Ρουμέλης Σφακιῶν) κατὰ τὴν νοτιὰν ἀκτὴν τῆς Δυτ. Κρήτης, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ἀναξήτησιν ἐργαστηρίων και λειψάνων ἀρχαίας ὑελουργίας, διὰ τὰ ὁποῖα εἶχον ἤδη προκύψει ἐνδείξεις. Ἡ θέσις τῆς ἀρχαίας πόλεως εἶναι ἐπὶ λόφου κατὰ τὴν ἀνατολ. ὄχθην τοῦ ἐκ τῆς φάραγγος τῆς Σαμαριάς κατερχομένου πρὸς τὴν θάλασσαν ρυάκος. Ἡ πρώτη δοκιμαστικὴ τάφρος ἀπέδωσε ἄφθονα λειψάνα τεμαχίων ὑαλίνων ἀγγείων, πολλὰ κεκαυμένα και συνεστραμμένα, ἀλλ' ἡ κατάστασις εἰς ἣν ταῦτα εὐρέθησαν φαίνεται ὄχι ἐργαστηριακὴ, ἀλλὰ προεληθῶσα ἐκ πυρκαϊᾶς. Ἡ ποσότης των ὄμως ἐνισχυεὶ τὴν ἐκδοχὴν ὑπάρξεως ἐργαστηρίων ὑάλου ἐκεῖ πλησίον. Ἐπὶ τόπου ἀνευρεθησαν ταφαὶ εἰς τρία στρώματα: ὕστερорωμαϊκόν, προϊῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων, Δ' π. Χ. αἰῶνος· οἱ τάφοι τοῦ τελευταίου ἦσαν σεσηλημένοι πλην ἑνός, ὅστις περιεῖχεν ἀδιατάρακτον ταφὴν νεάνιδος μὲ τὰ ἀργυρᾶ κοσμήματά της (δύο δακτυλίους, δύο καρφίδας ἐσθῆτος, δύο σφηκωτῆρας κόμης και ἀργυροῦν νόμισμα ἴσως Ἰτάνου) ἐπὶ τοῦ τάφρου ἀνευρέθη πυρὰ μὲ λείψανα ἀγγείων και ἀστραγάλων. Ἄλλαι δοκιμαστικαὶ τάφροι ἀπεκάλυψαν τὴν συνέχειαν τοῦ νεκροταφείου εἰς ρωμαϊκὸν τάφον εἶχε χρησιμοποιηθῆ ὡς κάλυμμα ἐπιτυμβία πλάξ μὲ τὴν ἐπιγραφήν *PANΘΥΟΟ ΘΑΡΧΗΤΟΥ*: τάφος τοῦ Δ' π. Χ. αἰ. περιεῖχε λύχνον, σιδηρᾶν σιλεγγίδα και σιδηροῦν δακτύλιον. Ἐτερος τάφος τῆς Ε' π. Χ. ἐκ. περιεῖχε σκελετὸν γυναικός, φεροῦσης τὰ ἀργυρᾶ κοσμήματά της (δύο καρφίδας ἐσθῆτος, θηλυκωτῆρα και εἶδος ὀκτωσχήμου πόρπης) και συνοδευόμενον ὑπὸ δύο ἐρυθρομόρφων ἀγγείων. Ἐγγὺς εὐρίσκοντο αἱ ταφαὶ παιδὸς ἐντὸς πίθου και γέροντος μὲ τοπικὰ ἀγγεῖα. Δι' ἄλλων τάφρων ἀνιχνεύθησαν τοῖχοι περιβόλων και κτηρίων ἑλληνορρωμαϊκῶν χρόνων και εἰς βαθύτερα στρώματα μέχρι τριῶν μέτρων ἑλληνικῶν. Ἀνεκαλύφθη ἐπίσης μέρος τοῦ ὄχυρωματικοῦ περιβόλου τῆς ἑλληνορρωμαϊκῆς περιόδου ἐκ διπλοῦ τείχους μὲ τετραγώνους και στρογγύλους πύργους.

Εἰς κτήριον καλῶς διασωζόμενον μέχρι και τῆς ὀροφῆς δοκιμαστικαὶ τάφροι ἀπέδειξαν χρονολογίαν του εἰς τοὺς ὑστέρους ρωμαϊκοὺς χρόνους. Οὐδὲν ὄμως μεταγενέστερον τοῦ 5' μ. Χ. αἰῶνος ἀνευρέθη και ἡ πόλις φαίνεται τότε ἐγκαταλειφθεῖσα. Δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ διερευνηθῆ ἡ φύσις τοῦ ἐκ μεγάλων πελεκητῶν λίθων οἰκοδομήματος, ἐφ' οὗ σήμερον, κατὰ τὴν δυτικὴν ὄχθην τοῦ ρυάκος, εὐρίσκεται ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας· δὲν ἀποκλείεται νὰ πρόκειται περὶ τῆς κρηπίδος τοῦ γνωστοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος Ταρραίου.

Γ) Τυχαῖα εὐρήματα.

Πλην τῶν ἀνωτέρω ἀνασκαφικῶν ἐργασιῶν και τῆς συστηματικωτέρας περιουλλογῆς εὐρημάτων διενεργηθειῶν ὑπὸ τῆς Ἑλλην. Ἀρχαιολ. Ὑπηρεσίας και τῶν ἀνασκαπτουσῶν ξένων Σχολῶν ἢ Μουσείων, πλῆθος ἄλλων ἀρχαιοτή-

των ἤλθον τυχαιώς εἰς φῶς κατὰ τὰς καλλιεργητικὰς ἐργασίας, οἰκοδομήσεις, διανοίξεις ὁδῶν κλπ. αἱ ὁποῖαι, ὡς γίνονται νῦν διὰ μηχανικῶν κατὰ τὸ πλεῖστον μέσων, ἐπιφέρουν οὐχὶ σπανίως καὶ καταστροφὰς εἰς τὰ ἀνευρισκόμενα, συχνὰ ὅμως φέρουν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν εὐρημάτων, τὰ ὁποῖα ἄλλως θὰ ἔμμενον διὰ παντὸς ἢ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀπροσπέλαστα. Δέον νὰ σημειωθῇ ἐν ταῦθα ὅτι εἰς τὰς πλείεστας τῶν περιπτώσεων οὐδὲ εἰδοποιεῖται κἀν περὶ τῆς ἀνευρέσεως ἡ Ἀρχαιολ. Υπηρεσία ἢ εἰδοποιεῖται ὅταν πλέον εἶναι πολὺ ἀργὰ διὰ νὰ περιοσῶσιν τὰ ἀνακαλυφθέντα.

Κατὰ τὰς ἐν Κνωσῶ στερεωτικὰς ἐργασίας ἀπεκαλύφθησαν καὶ περισυνελέγησαν ἱκανὰ εὐρήματα, τὰ ὁποῖα συνεπλήρωσαν τὰς συλλογὰς τοῦ Στρωματογραφικοῦ Μουσείου Κνωσοῦ· τὰ ἀξιολογώτερα τούτων ἀπεστέθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου. Οὕτω εἰς τὴν Οἰκίαν τῶν Τοιχογραφιῶν καὶ τὰς πέριξ οἰκίας περισυνελέγη πληθὸς ἀγγείων καὶ ἐνδιαφερόντων δοτράκων καὶ ἄλλων μικρῶν ἀντικειμένων. Ὑπὸ δίδυμον θύραν τοῦ νοτίου τμήματος τῆς Οἰκίας Τοιχογραφιῶν ἀνεκαλύφθη ἀποθέτης πλήρης παλαιοανακτορικῶν δοτράκων. Κατὰ τὴν ΒΑ γωνίαν τῶν δωματίων τῆς εἰσόδου περισυνελέγησαν τοιχογραφικὰ κονιάματα, ἀποτελοῦντα μικροὺς σωρούς, ἀνάλογα πρὸς τὰ πάλα ὑπὸ τοῦ Ἐβανς ἀνακαλυφθέντα. Κατὰ τὴν διαπλάτυνσιν τῆς Βασιλικῆς ὁδοῦ ἐκ ρωμαϊκῶν στρωμάτων περισυνελέγησαν ἐνδιαφέροντες λύχνοι — εἰς μὲ Ἐρωτιδέα ἐνώπιον βωμοῦ, ἕτερος μὲ κισσόφυλλα — ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων καὶ ἄλλα σύγχρονα ἀγγεῖα· εἰς κιβωτιόσχημος τάφος, πιθανῶς τῶν ὑστέρων ἑλληνιστικῶν χρόνων, περιεῖχε πολλοὺς σκελετούς, τοῦλάχιστον πέντε, ἀλλὰ μὲ ὅσις διατεταραγμένα· οὐδὲν κτερίσμα ἀνευρέθη, ἀλλ' ἡ χρονολόγησις ἐδόθη ὑπὸ τεμαχίου στυλπνοῦ μελανοῦ ἀγγείου μὲ ἐλισσομένους βλαστούς. Κατὰ τὴν στερεῶσιν τῶν τοίχων τῶν παλαιοανακτορικῶν χρόνων οἰκημάτων τῶν τελευταίως ἀνασκαφέντων ὑπὸ τῆς Ἀγγλ. Σχολῆς, κάτωθεν τοῦ τοίχου τοῦ κατωτέρω στρώματος ἀνευρέθησαν ἄφθονα λείψανα πολυχρώμου κεραμικῆς τῆς ΜΜ I β φάσεως, τῶν ὁποίων τινὰ συμπληροῦν τὰ πρότερον ἀνευρεθέντα. Σημαντικὴ ὑπῆρξεν ἡ ἀνεύρεσις δύο τριποδικῶν κινήτων βωμῶν κατὰ χώραν ὑπὸ τὸ δάπεδον οἰκίας τῶν προανακτορικῶν μινωικῶν χρόνων εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Δυτ. αὐλῆς.

Εἰς τὴν περιοχὴν Πόρου Ἡρακλείου, κατὰ τὴν αἰγιαλιτιδα ζώνην ἐναντι οἰκίας Ν. Σακλαμπάνη, ἀνεφάνη κατὰ οἰκοδομικὰς ἐργασίας μινωικὸν κτήριο, ἐκτεταμένον, ὡς φαίνεται, μὲ δάπεδα σχιστολίθου ἢ κεραμικῆ φαίνεται παλαιοανακτορικῆ. Περισυνελέγη ἡμισυ κυκλικοῦ πώματος πιλίνου κιβωτίου μὲ λαβὰς τοξοειδεῖς· ἐπὶ τόπου διεκρίνετο λίθος κοῖλος, ἴσως χρησιμοποιοηθεὶς ὡς λίθος τριβῆς ἢ ὡς βᾶσις πίθου. Εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ κινηματογράφου «Κρόνος» κατὰ τὴν ἰσοπέδωσιν ἀνεκαλύφθη τάφος θαλαμοειδῆς τελείως στυλημένος, ὅσις καθαρῶς τῆ ἐπιβλέψει τοῦ τελειοφοῦτου τῆς ἀρχαιολογίας κ. Σακελλαράκη ἀπέδωσε τεμάχια ἐνδιαφερόντων ἀλαστροῦ ἀγγείων καὶ ἐν ὀλόκληρον ἐκ τεφροῦ λίθου, ὀλμοειδῆς μὲ καθέτους ραβδώσεις. Ἐν ἀγγείων μικρῶν ἐκ διορίτου καὶ πῶμα χύτρας περισυνελέγησαν καὶ ἐκομίσθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον, ἀνευρεθέντα ὑπὸ καλλιεργητοῦ ἀμπέλου παρὰ τὸ νεκροταφεῖον Κατσαμπᾶ, θέσις Καστρινά.

Ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς ἐκκλησίας Ἀγ. Ἰωάννου καὶ Ἀγ. Νικολάου τῶν Μαρτζέρων τῆς πόλεως Ἡρακλείου περισυνελέγη ὀρθογώνιος λίθος εἰς δύο προσαρμοζόμενα τεμάχια περικλείοντα ἐντὺς κοιλότητος ὑάλινον ἀγγεῖον καὶ φέρων τὴν ἐπιγραφὴν κάτωθι σταυροῦ συντομογραφικῶς: Ἀ γ. Ἰ ὶ ἄ ν η ς ὁ Θεολόγος. Εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Δαφνῶν, θέσις Λιθίνες, περισυνε-

λέγη δίσκος με ἐγγάρακτον, λίαν δυσξύμβλητον ἐπιγραφὴν βυζαντινῶν χρόνων.

Κατὰ τὴν τοποθέτησιν ὑδραγωγῶν σωλήνων εἰς τὴν περιοχὴν Λιμένους Χερσονήσου παρετηρήθησαν ἀρχαῖα ἑλληνικὰ κτήρια εἰς θέσιν Ἀτρίβουλος, εἰς ἐγγὺς ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς διακλαδώσεως πρὸς τὸ χ. Πισκοπιανῶ καὶ εἰς βάθος 0,50 μ., ὀλίγον δὲ νοτιώτερον ἀνεκαλύφθη μικρὸς ἀποθέτης με δ. στροκα ἀγγείων. Μία πηλίνη λάραξ με δύο ἀγγεῖα, κατὰ παρασχεθεῖσαν πληροφορίαν, ἀνευρέθη πέραν τῆς Χερσονήσου, πρὸς τὴν Σταλίδα, κατὰ τὰς αὐτὰς ἐργασίας ὑδρεύσεως τῆς Ἀμερικ. Βάσεως Γουρνῶν. Ἡ λάραξ παραμένει εἰσέτι κατὰ χώραν.

Εἰς θέσιν Κουτσουρελιά περιοχῆς Ἀγ. Σίλα Τεμένους περιουελέγησαν ὀλίγα ἀγγεῖα καὶ πήλινον ἑξάρτημα ἀγγείου ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων. Χαλκοῦς διπλοῦς πέλεκυς πρακτικῆς χρήσεως ἀνευρέθη εἰς τὴν περιοχὴν Λούματα τῶν Ἄνω Ἀρχανῶν καὶ παρεδόθη εἰς τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου. Εἰς θέσιν Κεφάλα τῆς περιοχῆς Κουνάβων, ἀρχαῖας Ἐλύτης, ἀνευρέθησαν ἀγγεῖα τῆς ἑλληνικῆς ἐποχῆς κατὰ τὸ πλεῖστον ἀκόσμητα.

Μινωικὴ σφραγὶς κοινὴ καὶ ἀκόσμητος ἀνευρέθη ὁμοῦ μετὰ τινων κτερισματικῶν ἀγγείων εἰς θέσιν Στόν Πίθο τῆς περιοχῆς Σμάρι Πεδιάδος κατὰ ἐργασίαν ἐξαγωγῆς λίθων διὰ κατασκευὴν δεξαμενῆς· ταῦτα παρεδόθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου μερίμνη τοῦ Προέδρου τῆς Κοινότητος. Εἰς τὸ Καστέλλι Πεδιάδος ἐντὸς κτήματος ἀνατολικῶς τοῦ Γυμναστηρίου ἀνευρέθησαν δύο πίθοι καὶ πλαστικά τινὰ τεμάχια ἰδιότυπα ἑλληνικῆς ἐποχῆς, μέρος τῶν ὁποίων παρεδόθη εἰς τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου ἐπὶ τόπου διακρίνονται τοῖχοι κτηρίων. Κατὰ τὴν κατασκευὴν τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Ἀσκῶν εἰς Συδᾶ ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἄλλοι τάφοι τοῦ νεκροταφείου τῆς ἀρχαίας Λύττου, οἱ πλεῖστοι τούτων χαμηλῶν ἑλληνικῶν ἢ καὶ ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων. Τὸ περιεχόμενον τῶν ἀτυχῶς διεσκορπίσθη. Παράδοξα πλαστικά τεμάχια, ἴσως ἐξ ἀρχαϊκῶν πηλίνων σχηματικῶς παρασταθέντων ἀγαλμάτων ἀνευρεν εἰς θέσιν Μεσάρμι Κασταμονίτσας ὁ ἱερεὺς τοῦ χωρίου.

Εἰς θέσιν Νταβερὸνα Καβροχωρίου ἀνευρέθησαν τεμάχια ἐκ τοῦ λιμοῦ μετὰ ἰσχυρῶν καθέτων λαβῶν καὶ διακοσμήσεως ἐντύπων ροδάκων πίθου ἀνατολιζούσης γεωμετρικῆς ἐποχῆς, αἵτινα περιουελέγησαν ὑπὸ τοῦ φύλακος ἀρχαιοτήτων Τυλίσου μετ' ἄλλων χαρακτηριστικῶν ὀστράκων. Ὁ αὐτὸς περιουελέξε εἰς θέσιν Λαγκούφι Τυλίσου μαρμαρινὴν βᾶσιν περιρρατηρίου ἢ τραπέζης με πρὸς τὰ κάτω διανοιγομένας ραβδώσεις.

Νομίσματα αὐτοκρατορικῶν ρωμαϊκῶν χρόνων καὶ κωνικὴ στάθμη ἐκ σιτικοῦ λίθου παρεδόθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον, προερχόμενα ἐκ θέσεως Βούλισμα ἢ Ἀσφεντάμοι περιοχῆς τοῦ χωρίου Μιλιεράδω Πεδιάδος.

Χαλκοῦς μονόστομος πέλεκυς καὶ αἰχμὴ δόρατος τεθραυσμένη παρεδόθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου, ἀνευρεθέντα εἰς θέσιν Γερακίνα Νιβρίτου Καϊνουρίου. Παρὰ τὸ χωρίον Γεράκι Πεδιάδος κατὰ τὴν διάνοξιν ὁδοῦ εἰς ὑψόμετρον 1000 μ ἀνευρέθησαν ἐντὸς κτηρίου δύο ξίφη, τὰ ὁποῖα μεχρι νῦν δὲν παρεδόθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον. Ληκύθιον με στολιδώσεις ὑστέρων ρωμαϊκῶν χρόνων ἀνευρέθη ἐντὸς τάφου κατὰ τὴν διάνοξιν ὁδοῦ μετὰξὺ Ἀστουρακίου καὶ Καλαμακίου καὶ παρεδόθη ὑπὸ τοῦ μηχανικοῦ κ. Οὐρανοῦ.

Εἰς θέσιν Ἀμαξῆς κατὰ τὴν διάνοξιν ὁδοῦ ἀπὸ Κράσι Πεδιάδος εἰς Κεράν ἀνεκαλύφθη πρωτομινωικὸς τάφος κατοστραφεις κατὰ τὸ ἤμισυ. Τὰ μόνα δισσωθέντα καὶ παραδοθέντα ὑπὸ τῶν κατεχόντων, μερίμνη τοῦ Ἐπι-

μελητού Στ. Ἀλεξίου, εἶναι χαλκοῦν γλωσσοειδές ἐγχειρίδιον ἐξ ἐλάσματος καὶ ἄλλο τριγωνικόν. Εἰς θέσιν Μετόχι ἢ Ξυλόπορτα τῆς περιοχῆς Κράσι ἀνευρέθη τάφος, ὅσους κατεστράφη δι' ἐξαγωγῆς τῶν λίθων του· πολλά τεμάχια λίθων διακρίνονται εἰς μικρὰν ἀπόστασιν. Εἰς θέσιν Καταλείμματα εἰς τὸ ὑπερκειμένον καὶ μίαν καὶ ἡμισίαν ὥραν ἀπέχον δάσος διακρίνεται πρωτομινωικός θολωτὸς τάφος, ἐξ οὗ προέρχεται ἐξάρτημα εἰς σχῆμα εἰδωλίου γυναικός. Εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ χωρίου Κράσι καὶ ἀνωθεν τῆς μεγάλης κρήνης ἀνευρέθησαν τάφοι κατὰ τὴν τοποθέτησιν ὑδραγωγῶν σωλήνων ἐκ τούτων προερχόμενα παρεδόθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου δύο μινωικὰ χαλκὰ ἀνικείμενα, λόγχη καὶ ξίφος. Πρωτογεωμετρικὰ ἀγγεῖα προῆλθον ἀπὸ περιοχὴν ὑπερκειμένην τῆς Ἰ. Μονῆς Κερᾶς.

Εἰς θέσιν Ρίζικας Καγκαλῶν Καινουρίου ἐξηκριβώθη ἡ ὑπαρξίς μεγάλου οἰκοδομήματος κυκλοτεροῦς, ὡς καὶ ἄλλου μικροτέρου εἰς θέσιν Περβολάκια τῆς αὐτῆς περιφερείας· ἀμφότερα κινδυνεύουν ἐκ τῆς μηχανικῆς καλλιτεργείας.

Ἐπὶ τοῦ ὑψώματος Ἄϊ Λιᾶς Ροροῦ περιοχῆς Μεγ. Βρύσης ἐσημειώθη ἡ ὑπαρξίς κυκλικῶν μεγάλων κατασκευασμάτων, πιθανῶς θολωτῶν τάφων ἐπὶ τόπου διακρίνονται καὶ ἄλλα ἐρείπια κτηρίων, εἰς ἃ παρετηρήθη ἔναρξίς παρανόμων ἀνυποκαφῶν. Ὑπάρχουν ἐπὶ τοῦ ὑψώματος καὶ κτήρια μὲ ἀσβεστοκονίαμα χαμηλῶν ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων. Λέγεται ὅτι ἐκεῖ εὐρέθη ὁ σημαντικὸς, παρδοθεὶς εἰς τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου, διπλοῦς χαλκοῦς πέλεκυς μὲ χαρακτὰς παραστάσεις ἱερῶν κόμβων ἐπὶ βουκράνου.

Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Πόμπιας καὶ εἰς θέσιν Ἀγ. Κοσμάς ΒΑ τοῦ χωρίου παρετηρήθησαν λείψανα κτηρίων ἀρχαϊκῶν ἑλληνικῶν χρόνων ἐκ τοῦ χώρου περιουλεῖται ὑπὸ τοῦ ἐκτ. Ἐπιμελητοῦ Πόμπιας καθῆγ. Μύρωνος Χατζηζαχαράκη τεμάχιον ἀναγλύφου πίθου μὲ πόδας θηρίου καὶ βάσιν ἴσως βωμοῦ. Εἰς ἀγρὸν παρὰ τὸ χ. Ροτάσι (ἀρχ. Ρύτιον) κατὰ τὴν θέσιν Ξερόκαμπος ἀνευρέθη κίων μετὰ ἄβρακος κιονοκράνου (ἢ βάσεως;) μήκους δύο μέτρων, ὄχι μακρὰν τοῦ χώρου ἐνθα ἀνευρέθη πρὸ ἔτους ὁ γεωμετρικὸς θολωτὸς τάφος. Παρὰ τὸ χωρίον Ἀντισκάρει περιουλεῖται πρωτομινωικὸν κύπελλον λέγεται ὅτι ὑπάρχουν κατὰ τὴν περιφέρειαν θολωτοὶ τάφοι. Εἰς Λέντα (ἀρχ. Λεβήνα) ἐσημειώθη ἡ ὑπαρξίς καὶ ἄλλου θολωτοῦ τάφου προανακτορικῶν μινωικῶν χρόνων. Εἰς τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν ἀπὸ Καλῶν Λιμένων εἰς Λασαίαν, ὁ ἐκτ. Ἐπιμελητῆς ἀρχαιοτήτων καθῆγ. Ν. Παδουβᾶς παρετήρησεν ἱχνὴ λαθραίας ἀνυποκαφῆς ἐπὶ τόπου ἐκείνῳ μίᾳ παραστάς καταλήγουσα εἰς ροβδωτὸν ἀμφικίονα μήκους 1,50 μ. καὶ πλάτους 0,50 μ., ἐτέρα ὁμοία θρυμματισθεῖσα καὶ ὑπέρθυρον, ἴσως ἀνήκον εἰς τὸ αὐτὸ θύρωμα.

Εἰς θέσιν Ἀγουτσασκιά τοῦ χ. Ἰνι Μονοφασίου ἀνεκαλύφθη τάφος ἐκ πελεκητῶν λίθων ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων, περιέχων ὀξυπύθμενον ἀμφορέα καὶ δακρυδόχα τινα ἀγγεῖα. Εἰς θέσιν Γούρνα ἢ Πετροκεφάλια τῆς περιφερείας τοῦ αὐτοῦ χωρίου ἀνευρέθη κατὰ τὴν καλλιέργειαν λίθος ἑλαιοτριβείου καὶ ἕτερος μεγάλος λίθος μορφῆς κίονος. Εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ χ. Καπετανιανὰ Μονοφασίου ἐπὶ ὑψηλοῦ ὑψώματος τῆς περιοχῆς Κόφιντας τῶν Ἀστερουσίων ἐξηκριβώθη ἡ ὑπαρξίς μινωικοῦ ἱεροῦ κορυφῆς τῶν παλαιοανακτορικῶν χρόνων. Ὁρισμένα εἰδώλια καὶ ζώδια πηλίνα, τὰ πλεῖστα χονδροειδῆ, προσεκομίσθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον καὶ ἠγοράσθησαν.

Εἰς θέσιν Δώματα ἀμέσως ἔξω τοῦ χ. Καμάρες Πυργιωτίσης ἀνευρέθησαν καὶ παρεδόθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου δύο χαλκᾶ μινωικὰ καὶ σμίλαι.

Ἐκ τοῦ θησαυροῦ τῶν ἀργυρῶν νομισμάτων τῶν ἀνευρεθέντων παρὰ τὸ χωρίον Σίβρα Πυργιωτίσσης καὶ ὁ ὅποιος φαίνεται ὅτι ἦτο λίαν σημαντικὸς (βλ. Κρητ. Χρονικά ΙΒ' 1958, σ 480), περιήλθεν εἰς τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου δι' ἀγορᾶς ἔν ἀξιόλογον τμήμα ἐκ 36 τετραδράχμων, τῶν πλείστων Ἀττικῶν, Γορτυνίων καὶ Φαιστίων, καλῶς διατηρουμένων. Κατὰ τὰς συγκεντρωθείσας πληροφορίας ὁ θησαυρὸς περιελάμβανεν ἄνω τῶν 300 ἀργυρῶν νομισμάτων.

Ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς Κρήτης προήλθον ἐπίσης πολλὰ ἀξιόλογα τυχαῖα εὐρήματα. Παρὰ τὸ χ. Φουρνὴ Μεραμβέλλου, κατασκευαστομένης πελοποννησιακῆς δεξαμενῆς εἰς μέγα βάθος ἐντὸς τῶν βραχωδῶν πετρωμάτων διανοιγείσης, ἀνεκαλύφθη πανάρχαιον φρέαρ, ἀνορυχθέν, ὡς φαίνεται, κατὰ τὴν ὑπογεωλογικὴν ἐποχὴν εἰς βάθος ἀπὸ τὴν σημερινὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους ἄνω τῶν 17 μέτρων ἢ διάμετρος τοῦ φρέατος ἦτο μικρά, ὄχι μεγαλυτέρα τῶν 2·2 1/2 μέτρων, εἰς δὲ τὸ κατώτερον μέρος αὐτοῦ ἀνευρέθη μεγάλη ποσότης ἀγγείων, ἄλλων εἰς τεμάχια, τῶν πλείστων ὅμως ἀκραίων, χαρακτηριστικῶς ὑπογεωλογικῶν καὶ ὡς πρὸς τὴν τεχνικὴν καὶ ὡς πρὸς τὸ σχῆμα. Προφανῶς πρόκειται περὶ τῶν ἀγγείων δι' ὧν ἠντλεῖτο τὸ ὕδωρ ἐκ τοῦ φρέατος, ἀφοῦ τὰ πλείστα ἔχουν σχήματα ἀντιληπτικῶν σκευῶν μὲ μίαν ἢ δύο λαβὰς καὶ σχετικῶς εὐρὴν λαίμυον· τινὲς τῶν λαβῶν ἀναδιπλοῦνται εἰς ὄξειαν γωνίαν, ὑπερρυθμίζονται τοῦ χείλους· ἢ τεχνικῆ εἶναι ἢ γνωστὴ στιλβωτὴ, ἐνιαχοῦ κηλιδωτὴ, ὄχι ὅμως χαρακτῆρ. Τὸ σύνολον τῶν ἀγγείων, ἄνω τῶν εἴκοσι, ἀποτελεῖ μίαν τῶν μᾶλλον ἀξιολόγων ὁμάδων τῆς ὑπογεωλογικῆς περιόδου. Ἄτυχῶς ἠλλεῖψαι τεχνικῶν μέσων καὶ ἐπειδὴ τὸ τεχνικὸν ἔργον τῆς δεξαμενῆς εἶχε προχωρήσει δὲν κατέστη δυνατόν νὰ προχωρήσῃ ἡ ἔρευνα εἰς μεγαλύτερον βάθος.

Παρὰ τὸ Καλὸ Χωριὸ Μεραμβέλλου (ἀρχ. Ἴστρωνα) καὶ εἰς θέσιν Κατεβατῆ ἐκ κοιλώματος τοῦ πλευροῦ παλαιότερον ἀνορυχθέντος φρέατος καὶ εἰς βάθος δύο περίπου μέτρων περιουλεῖσθαι εἰς ὄχι καλὴν κατάστασιν τρία ἀγγεῖα μὲ διακόσμησιν, ἑλληνιστικῶν, ὡς φαίνεται, χρόνων. Ταῦτα παρεδόθησαν εἰς τὴν Συλλογὴν Ἱεραπέτρας.

Εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ χωρίου Μυρσίνης Σητείας εἰς τὴν χαράδραν πρὸς ΝΔ τοῦ γνωστοῦ ὑψώματος Ἑλληνικά, ὅπου ὑπῆρχεν ἄγνωστος ἑλληνικὴ πόλις, ἀνεκαλύφθη πρὸ πολλοῦ χρόνου καὶ παρεδόθη νῦν χαλκοῦς πέλανος ἀμφύκυτος βάρους περίπου 14 χιλιογρ., ἧτοι ἡμίσεος περίπου μινωικοῦ ταλάντου· φαίνεται ὅτι ἀποτελεῖ νομισματικὴν μονάδα τῆς μινωικῆς ἐποχῆς, διότι παρόμοιοι πέλανοι ἀνευρέθησαν εἰς τὸ σπήλαιον Ἀρκαλοχωρίου καὶ ἄλλαχοῦ. Εἰς θέσιν Χαλινομοῦρι μεταξὺ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἑλληνικῶν καὶ τῶν Γαλανῶν Χαρακιῶν ἐσημειώθη ἡ θέσις μινωικοῦ κτηρίου, ἐκ τοῦ ὁποῦ προέρχεται τμήμα κυλινδρικοῦ σκεύους μὲ ἡμικυκλικὴν ἀπόφυσιν ὡς λαβὴν. Τὰ περιουλεγεῖντα ὄστρακα ἀγγείων καὶ πύθων μὲ ἐμπίστα σχοινία φαίνονται ΜΜΙ. Ἐκεῖ πλησίον, θέσιν Παλιὰ Βάρδια, ὑπάρχει ἄλλο οἰκοδόμησις μινωικῶν χρόνων διαστάσεων 9 × 14 μ. Εἰς τὸ νοτίως τῆς Μυρσίνης ὕψωμα Ἀντράς, ὑπερκείμενον τῆς πηγῆς τοῦ ὕδατος, ἐξ ἧς ὑδρεύεται τὸ χ. Τουρλωτῆ, παρατηρήθησαν λείψανα ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων οἰκοδομημάτων ὀρθογώνια κατὰ μέγα μέρος ἐκ σχιστολιθικῶν πλακῶν ἀναγνωρίζονται ἐπὶ τόπου τεμάχια καλυπτῆρων ἀετωματώδους μορφῆς κεράμων. Εἰς τὰ κάτω τοῦ χ. Τουρλωτῆ ὑψώματα διακρίνεται ὀλόκληρος σειρὰ λαξευτῶν ΥΜ ΙΙΙ τάφων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ εἰς πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἀνασκαφείς, ὅστις ἀπέδωσε πλῆθος περιδραϊνῶν, σφραγιδολίθων καὶ ἄλλων κοσμημάτων. Οἱ τάφοι πρόκειται νὰ ἀνα-

σκαφούν προσεχώς. Είς τὴν περιοχὴν τῆς Σφάκας Σητείας περιουσιολέγησαν ὀλίγα ἀγγεῖα καὶ ἡ λάρναξ τοῦ πρὸ πολλῶν ἐτῶν εἰς τὸ ὕψωμα Κερατίδι ἀνακαλυφθέντος ΥΜ ΙΙΙ λαξευτοῦ τάφου· ἡ λάρναξ εἶναι κιβωτιόσχημος μὲ σχηματικὴν κοσμητικὴν χαρακτῆρος διακόσμησιν προχοῖσκη, ψευδόστομον ἀγγεῖον καὶ ἐνδιαφέρον σκεῦος μὲ δύο λεκανοειδῆ ἀγγεῖα συνεζευγμένα μὲ τοξοειδῆ ἄνω λαβὴν, προερχόμενα, φαίνεται, ἐκ τοῦ τάφου παρελήφθησαν παρ' ἡμῶν. Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Σφάκας ἀνευρέθη καὶ περιουσιολέγη ἐπιγραφὴ ἐπιτυμβία τοῦ Γ' ἢ Δ' μ. Χ. αἰῶνος μὲ ἀτέχνως χαρακτὸν τὸ ὄνομα τοῦ νεκροῦ.

Εἰς τὸ χωριὸν Λάστρος Σητείας παρελήφθη τὸ κατὰ τὴν ἰσοπέδωσιν τοῦ προαυλοῦ τοῦ Σχολείου ἀνευρεθὲν πηλοπλαστικὸν ἀντικείμενον, παριστῶν λουτήρα μικρογραφικὸν ἐντὸς τοῦ ὁποῦ λούονται δύο παῖδες. Τοῦτο ἀσφαλῶς χρονολογεῖται εἰς τὴν ΥΜ ΙΙΙ β' ἐποχὴν. Τὸ ἀντικείμενον εὐρίσκατο μετ' ἄλλων ἀγγείων τεθραυσμένων καὶ μὴ περιουσιολεγμένων εἰς μικρὸν θάλαμον λαξευθέντα ἐντὸς τοῦ σχιστολιθικῆς βράχου· ὁ σκελετός, κατὰ τὰς παρασκευάσεις ὑπὸ τοῦ διδασκάλου πληροφορίας, ἦτο μικροῦ παιδίου. Λίθινος τριπτήρ ἐκ τοῦ αὐτοῦ χώρου παρεδόθη ἐπίσης. Τὸ κύριον ΥΜ ΙΙΙ νεκροταφείον ἦτο ΝΔ τοῦ χωρίου καὶ εἰς ἀντικρυνὸν ὕψωμα ὁ συνοικισμός· ἐκ τάφου τοῦ τελευταίου τούτου νεκροταφείου παρεδόθη εἰς τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου πρὸ ἐτῶν χαλκοῦν μακρὸν ξίφος καὶ δύο διακόσματα ΥΜ ΙΙΙ β' ἀγγεῖα. Παρεδόθη, ἐπίσης παρὰ τὴν Λάστρον ἀνευρεθὲν, πῆλινον ἀρχαῖκόν εἰδῶλιον γυναικὸς μὲ τὰς χεῖρας παρὰ τοὺς μηρούς.

Ἀνατολικῶς τοῦ χωρίου Μέσσα Μουλιανὰ καὶ εἰς θέσιν τοῦ Κακούρη ὁ Πρίνος, ἐπὶ δεσπόζοντος ὑψώματος, ἐξήχθησαν ἐκ σπηλαιωδῶν κοιλοτήτων ὑπὸ τῶν ἀρκάλων ὄστρακα ἀγγείων χαρακτηριστικῶς μινωικά. Εἰς θέσιν Σελλιά τῶν Ἐξω Μουλιανῶν, ὅπου οἱ γνωστοὶ ὑπὸ τοῦ Ξανθοῦδιδου ἀνακαφέντες θολωτοὶ τάφοι, διακρίνονται πιθανὰ ἴχνη ἄλλων θολωτῶν τάφων· ἐπὶ τοῦ δεξιᾶ παρὰ τὴν ἀτραπὸν ὑψώματος λείψανα μινωικῶν οἰκημάτων, ἴσως τοῦ συνοικισμοῦ εἰς ὃν ἠνῆκον οἱ τάφοι.

Εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν κλιτὸν τοῦ αὐτοῦ ὑψώματος ὅπου ἀνεσκάφη τὸ ΠΜ ταφικὸν περίφραγμα εἰς θέσιν Μανδάλια Τουρτοῦλων Σητείας ἀνευρέθησαν μεμονωμένοι τάφοι ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων ἐκ κεραμίδων ἐπιπέδων μὲ πλευρικὴν ἀναθύρωσιν. Ἐκ παλαιότερου τάφου ἑλληνιστικῶν χρόνων εὐρεθέντος εἰς τὴν αὐτὴν περιοχὴν τὸ μέσον τμῆμα ὀμφαλωτῆς φιάλης μὲ ἀνάγλυφον κεφαλὴν Μεδούσης. Κατὰ τὸν ρύακα Παντέλη γειτονικῆς περιοχῆς, εἰς θέσιν Καταλείματα παρετηρήθησαν λείψανα συνοικισμοῦ μινωικοῦ, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ὄστράκων ἐπιφανείας. Εἰς τὸ ὕψωμα Προφήτης Ἡλίας περιοχῆς Τουρτοῦλων, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἀμαξιτὴν πρὸς Πραισὸν ὁδόν, ὑπεδείχθη ὑπὸ τοῦ ἐκ Σητείας Ἐμ. Φυγετάκη ἐκτεταμένον μινωικὸν οἰκοδόμημα, ἀκριβῶς προσαρμολοζόμενον εἰς τὴν ἰσοπέδον κορυφῆν τοῦ λόφου. Τοῦτο ὑπέστη ἰσχυρὰν καταστροφὴν δι' ἐξαγωγῆς λίθων πρὸς χρησιμοποίησιν εἰς γειτονικὰ τεχνικὰ ἔργα. Πολλοὶ τῶν λίθων εἶναι ἐκ μεγάλων πελεκητῶν λίθων, ἰδίως κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ χεῖλους τοῦ ἰσοπέδου οἰκοδομικὴν γραμμὴν. Ἐπίσης τμῆμα τοῖχου μὲ ἰσοδομικὴν κατασκευὴν παρετηρήθη κατὰ τὴν νοτιᾶν παρυφῆν. Διακρίνονται πολλοὶ τῶν διαχωριστικῶν τοίχων τοῦ οἰκοδόμημα πρόκειται νὰ ἀνασκαφῆ προσεχώς.

Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἀρχαίας Πραισοῦ, ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ αὐτοῦ Ἐμ. Φυγετάκη, ἀνιχνεύθησαν πολλοὶ ἀρχαιολογικοὶ χώροι. Μικρὸν σπηλαιῶδες κοίλωμα εἰς θέσιν Χαυγᾶς ΝΑ τοῦ χωρίου Βαβέλοι (Ν. Πραισός)

κλείεται διὰ περιβόλου. Ἐκείθεν προέρχονται δύο ἀγγεῖα παλαιότερον προσκομισθέντα εἰς τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου. Μικρὰ δοκιμὴ ἐγένετο εἰς τάφον ἀναφανέντα ἐντὸς τῆς ἀμισιτιγῆς ὁδοῦ καὶ ὅπου, ὡς λέγουν, ἀνευρέθησαν δύο ἀγγεῖα. Ἀπεκαλύφθη ὁ εἰς τοῖχος τοῦ κτιστοῦ τάφου, ἀλλ' οὐδὲν περαιτέρω εὔρημα ἀπεδόθη. Ἐκ τῆς θέσεως Κουτσουνάρια, ὅπου μικρὰ δοκιμὴ πάλαι εἶχεν ἀποκαλύψει τὴν θέσιν ἀρχαίου ἱεροῦ καὶ ὁπόθεν πολυάριθμα προῆλθον εἰδώλια, παρεδόθη μικρὰ πηλίνη περιστερὰ. Κύσθος μὲ στενὴν βάσιν καὶ περιχειλῶμα ἐξήχθη ὑπὸ ἀρκάλου ἐκ κοιλώματος τοῦ βράχου εἰς θέσιν Σκουλήκα. Ἐκ θέσεως Λούτρα προέρχεται δακρυδόχον ἀνευρεθὲν ἐντὸς τάφου. Εἰς θέσιν Πασοκάληδες ἀετωματώδης μαρμαρίνη στήλη ἐπιτυμβία μὲ ἐπιμελῶς χαραχθέντα γράμματα τῆς ἀρχῆς τοῦ Β' π. χ. αἰῶνος φέρει τὸ ὄνομα ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΣ. ΝΑ τοῦ χωρίου εἰς τὸ ὕψωμα Μπουτουράκια ὑπάρχουν πολλοὶ τάφοι ἑλληνικῶν καὶ ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων, τῶν ὁποίων τινες ἐσυλήθησαν προσφάτως. Εἰς ἓνα τούτων κιβωτιόσημον μὲ ἐπικάλυψιν πλακῶν ἀνευρέθη ὑάλινον δοχεῖον. Ὡραῖος χαλκοῦς ταῦρος καλῆς μινωικῆς ἐποχῆς ἡγοράσθη παρὰ τοῦ ἀνευρόντος τοῦτον εἰς τὴν κλιτὴν ὑψώματος παρὰ τὸν χεῖμαρον Ριχτάρια, ἔναντι τῆς ἀκροπόλεως μὲ τοὺς τάφους τῆς Πραισοῦ. Εἰς τὴν κορυφὴν ἐπιγράψανται ἐν μέσῳ πυκνοτάτης βλαστήσεως οἰκοδόμημα, πιθανῶς μινωικόν, ἰσως ἱερὸν κορυφῆς, ἂν ἐκ τούτου παρεσύρθη ὁ χαλκοῦς ταῦρος. Πλυμοχόη μικρὰ ἄνευ πώματος προερχομένη ἐκ τάφου τῆς ἀκροπόλεως ἡγοράσθη, ὡς ἐπίσης πρᾶσις καὶ ρωμαϊκὰ νομίσματα. Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἀκροπόλεως, ὅχι μακρὰν τῶν ἄλλοτε ἀνασκαφέντων ἀνατολιζόντων γεωμετρικῶν τάφων, ἀνεσκαφθησαν τὰ λείψανα ἄλλου μεγάλου συληθέντος τάφου, ἐξ οὗ προῆλθεν ὠραῖον πλαστικὸν ἀγγεῖον μορφῆς νήσσης· πολλὰ ἀνατολιζόντα καὶ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ὄστρακα καὶ τμήματα ἀγγείων περιουλεγήσαν καὶ ὅχι ὀλίγα τεμάχια σιδηρῶν ἐργαλείων καὶ ὀπλων. Ἀνιχνεύθησαν ἀλλὰ δὲν ἀνεσκάφησαν καὶ ἄλλοι τάφοι κατὰ τὴν αὐτὴν περιοχὴν. Πήλινος κύβος μὲ ἀρνητικὰς παραστάσεις πρὸς τύπωσιν (σκορπιῶν, ἀνθους, ἐντόμου, ἄλλας δυσδιακρίτους) ἡγοράσθη προερχόμενος ἐκ Πραισοῦ. Λέγεται ὅτι ἀνευρέθη εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ἱεροῦ κορυφῆς, ἐξ οὗ ὁ χαλκοῦς ταῦρος. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι βέβαιον.

Εἰς τὴν στενὴν κοιλάδα τὴν συνορεύουσαν μὲ τὴν Ρίζαν Ἀχλαδίων, ὅπου ἀνεσκάφη ἡ ἐκτεταμένη ΜΜ III οἰκία καὶ ΒΔ τοῦ χωρίου ἐξερευνήθη ἐν μέρει δοκιμαστικῶς τμήμα μινωικοῦ κτηρίου, σῶζοντος ἰσχυρόν, ἀλλ' ἀκανόνιστον πως εἰς μέγα ὕψος διατηρούμενον τοῖχον, σύγχρονον τῆς οἰκίας τῆς Ρίζας. Ἐκείθεν προῆλθε σειρὰ παραλληλεπίπεδων ὑφαντικῶν βαρῶν. Εἰς τὴν γειτονικὴν θέσιν Σταυρὸς τὰ λείψανα μεταλλευτικοῦ κλιβάνου καὶ κτηρίων ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων. Πλησίον τοῦ μετοχίου Πετροῦ Σητείας ἀνεφάνησαν κατὰ τὴν μηχανικὴν καλλιέργειαν λσξευτοὶ ΥΜ III τάφοι, οἵτινες ὁμως κατεστράφησαν. Ἐξ ἐνός τούτων παρεδόθησαν δύο ἀγγεῖα, εἰς μέγας κάλαθος μὲ προχοήν, τύπου θηλάστρου, διακοσμούμενος μὲ σείρις καὶ ἐν ἀμφοροειδῆς πεπλατυσμένον ἀγγεῖον ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ.

Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἀγ. Φωθιάς ἐπὶ λόφου παρὰ τὴν θάλασσαν παρατηρήθησαν λείψανα κυκλοτερῶν οἰκοδομημάτων ἢ θόλων, ὡς καὶ ἰχνη εὐρέως περιβόλου περικλείοντος τὴν περιοχὴν. Τὰ κατὰ χώραν ὄστρακα φαίνονται μεσομινωικά. Ὅχι μακρὰν ἐπεσκέφθημεν τὸν χώρον ἐνθα ἐντὸς τάφου ἀνευρέθη πρωτομινωικὸς τριπλοῦς κέρνος· λείψανα ἄλλων τάφων διακρίνονται. Ὅχι μακρὰν ἰχνη ἄλλων τάφων ἑλληνικῶν, ὡς φαίνεται, χρόνων, καὶ ὑψηλὸν ἰγδίον. Εἰς τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν πλευρὰν τοῦ ὑψώματος αἱ εἰσοδοὶ δύο σπη-

λαίων, τῶν ὁποίων ἔν εἶναι ἐκτεταμένον μὲ πολλοὺς θαλάμους, τὸ ἄλλο μικρόν. Εἰς ἀμφοτέρα παρατηρήθησαν λείψανα οἰκήσεων καὶ τιφῶν, ἀλλ' εἰς τὴν εἰσοδὸν τοῦ μικροτέρου περιουελέγησαν ἄφθονα μεσομινωικά ὄστρακα καὶ τμήματα ἀγγείων· τινὰ χαρακτηριστικά. Ταῦτα ἦσαν συνανάμικτα μετ' ὀπιῶν εἰς σχεδὸν ἐπιφανειακὸν στρώμα. Εἰς τὴν θέσιν Κομποφιλιᾶ δυτικῶς τοῦ χ. Ἄγ. Φωθιά ἀνευρέθη ἀξιόλογος προτομὴ εἰδωλίου δαιδαλικοῦ τύπου γυναικὸς μὲ λίαν χαρακτηριστικὴν κόμωσιν. Τοῦτο βραδύτερον ἠγοράσθη καὶ κατετέθη εἰς τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου Χαλκοῦν εἰδῶλιον ταύρου ἠγοράσθη ἐπίσης παρὰ τοῦ ἀνευρόντος εἰς τὴν περιοχὴν τῶν λατομείων τῆς Σητείας.

Παρὰ τὸ Σταυροχωρὶ τῆς Σητείας ἐγένετο αὐτοψία τοῦ χώρου ὅπου παλαιότερον ἀνευρέθησαν ΥΜ III τάφοι εἰς τὴν θέσιν Στοῦ Κηπουροῦ μὲ λάρνακας καὶ διακόσμιστα ἀγγεῖα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπῆρχον κωνικά ρυτὰ· ταῦτα ἀτυχῶς, πλὴν ἑνὸς κομποῦ ψευδοστόμου ἀμφορίσκου, ὅστις ἐπεδειχθῆ ἡμῖν, ἐξηφνίσθησαν.

Παρὰ τὸν Μακρὸν Γεῖαλὸν τῆς νοτίας παρὰ τὸ Σταυροχωρὶ παραλίαις πολλὰ λείψανα ρωμαϊκῶν κτηρίων ἐγένετο λόγος περὶ κλιμακίδος, ἡ ὁποία παλαιότερον εἶχεν ἀνακαλυφθῆ, ὁδηγούσης πρὸς κρύπτην. Κατὰ τὸν αἰγιαλόν, δυτικώτερον, λείψανα τιφῶν τῆς μεσομινωικῆς καὶ ἀνατολιζούσης γεωμετρικῆς ἐποχῆς ἐντὸς πίθων, τῶν ὁποίων οἱ τῆς πρώτης περιόδου φέρουν καταλιβάδας καὶ ἐμπιεστα σχοίνια κοσμήματα, οἱ τῆς δευτέρας τυπωμένα κοσμήματα ροδάκων καὶ τετρασπειρῶν.

Ἐπὶ ὑψώματος γειτονικοῦ τῆς Ἰτιᾶς Σητείας ἀνεκαλύφθη νέον μινωικὸν ἱερὸν κορυφῆς. Ὁ ἀρχιτεχνίτης Ζαχ. Κανάκης περιουελέξε λείψανα πηλίνων εἰδωλίων καὶ ζωδίων, χρονολογουμένων εἰς τὴν παλαιοανακτορικὴν μινωικὴν ἐποχὴν.

Τὰ τυχαῖα εὐρήματα τῆς Δυτικῆς Κρήτης, καίτοι ὄχι τόσον ἄφθονα, παρουσιάζουν ἀνάλογον ἐνδιαφέρον. Παρὰ τὸ Γενί Κυβέ Μυλοποτάμου ἐπὶ ὑψώματος βορείως τοῦ χωρίου εἰς θέσιν Στέρνες-Μουρὶ ἀνευρέθη ἀποθνήσκου ἑλληνικῶν χρόνων μὲ πλῆθος εἰδωλίων σχεδὸν κατὰ κανόνα γυναικείων, σταθερῶς ἐπαναλαμβανομένων τύπων, τῶν ὁποίων τὰ πλεῖστα φαίνονται ὅτι εἶναι τοῦ Ἐ. π. Χ. αἰῶνος. Ἐκεῖ πλησίον παρηκολουθήθησαν τὰ λείψανα ἐκτεταμένου συνοικισμοῦ.

Εἰς τὴν περιοχὴν Μελάμπων Ἄγ. Βασιλεῖου, εἰς θέσιν Βούλγαρη Ἀρμοκάστελλα, ἀνεκαλύφθησαν λείψανα κτηρίων καὶ δύο ἐπιγραφαί, τῶν ὁποίων ἡ μία ὀμιλεῖ περὶ ἀρχόντων ἐπιμεληθέντων τοῦ ναοῦ· ἀπὸ τὴν φράσιν «ἀ πεντηκοστὸς ἀ πόλιος Κωρίων» μανθάνομεν τὸ ὄνομα τῆς ἀγνώστου τέως πόλεως· ἡ δευτέρα ἐπιγραφή ἐπὶ μικροῦ τεμαχίου μαρμαροῦ μᾶς πληροφοροεῖ τὸ ὄνομα τῆς θεοτέρας εἰς ἣν ἦτο πιθανῶς ἀφιερωμένος ὁ ναός: *COAPX / A-ΘAN(AIAI)*.

Παρὰ τὴν Μεγ. Ἐπισκοπὴν Ρεθύμνης, κατὰ τὰ ἀναντι τῆς πηγῆς Φουτιάνας, ἀνεκαλύφθησαν λείψανα παλαιοχριστιανικοῦ ναοῦ μετὰ μωσαϊκοῦ δαπέδου μὲ σχήματα σταυροῦ ὃ χᾶρος εὐρίσκεται κατὰ τὸ ὄριον τῶν δύο νομῶν Ρεθύμνης καὶ Χανίων παρὰ τὸν ρύσκα Μουσέλλα. Ἡ Βασιλική, λόγῳ τῆς μεγάλης, περὶ τὰ δύο μέτρα, ἐπιχώσεως ἀσφαλῶς θὰ διασώζεται καλῶς. Εἰς τὴν Ἀργυροπόλιν (ἀρχ. Λάππαν) κατὰ τὴν διαπλάτυνσιν τῆς πρὸ τὸ νεκροταφεῖον ἀγούσης ὁδοῦ ἀνεκαλύφθη ὑπόγειος λαξευτὸς θάλαμος μὲ δύο παραλλήλως τοποθετημένας θήκας ἐκ πλακῶν πωρολίθου ὃ τάφος ἐσυλήθη, προφανῶς ὅμως εἶναι ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ σχήματος

τοῦ τάφου καὶ τῶν λειψάνων διακρυδόχων καὶ ὑαλίνων ἀγγείων. Ἡ εἴσοδος ἐφράσαστο ἐκ μεγάλου μονολίθου ἐκ πάρου, μετακινήθέντος ὁμοῦ τῆς θέσεώς του.

Ἐντὸς τῆς πόλεως τῶν Χανίων, ἀνεγειρομένης οἰκοδομῆς εἰς ἰὸν χώρον εἰς τὸν ὅποιον ἄλλοτε εἶχεν ἀνακαλυφθῆ τὸ μωσαϊκὸν μὲ τὴν παράστασιν τοῦ Ποσειδῶνος ἀπάγοντος τὴν Ἀμυμώνην, ἀνευρέθη καὶ ἄλλο τμήμα μωσαϊκοῦ διαπέδου, τετραγωνικοῦ σχεδὸν ὁματίου, ἴσως συνεχομένου μὲ τὸ τοῦ Ποσειδῶνος. Τοῦτο ἐξήχθη ὑπὸ τῆς τεχνικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου (ἀρχιτεχνίτου Ζαχαρία Κανάκη) καὶ μετεφέρθη εἰς τὸ Μουσεῖον. Τὰ θέματα εἶναι ἀπλᾶ διακοσμητικὰ μονόχρωμα μὲ μεγάλης ψηφιδας εἰργασμένα. Ἐπὶ τόπου ὑπάρχει μέγας κυκλικὸς βωμὸς καὶ βάσις περιφρακτηρίου μὲ διανοιγόμενας ραβδόσεις. Εἰς τὸν χώρον ἔνθα πέρυσι περιουλεῖται ἡ ἐπιγραφὴ Σώσου τοῦ Νεοκίδου (βλ. Κρητ. Χρονικά ΙΒ' 1958, σ 482) ἐγένετο αὐτοψία τοῦ ἐκτεταμένου ὑπογείου μετὰ κογχῶν καὶ ἀρκοσολίων τάφου, ἑλληνορωμαϊκῶν ὡς φαίνεται χρόνων. Ἀνάλογος εἶναι ὁ ὑπόγειος, μορφῆς κατακόμβης, τάφος ἐντὸς τοῦ χωρίου Στέφανος Ἀκρωτηρίου, τοῦ ὁποῖου ἀπεκαλύφθη ὁ ὑάλαμος διὰ διατρήσεως τῆς ὀροφῆς. Ὁ τάφος ἦτο γνωστὸς εἰς τὸν ἰδιοκίτην τοῦ χώρου, ὅστις μέρος τούτου ἐχρησιμοποιοῦ ὡς ἀποθήκη.

Παρὰ τὸ χ. Βρύσας Ἀποκορώνου καὶ πρὸς βορρᾶν τούτου ἀνεκαλύφθη ἐντὸς πίθου τοποθετημένου εἰς κοίλωμα ὁμᾶς χαλκῶν ἀντικειμένων ἑλληνικῆς, ὡς φαίνεται, ἐποχῆς βελόνη μακρά, τεμάχια κοσμημάτων, τεμάχια μορφῆς ἐλίσσομένης πόρπης, δύο διπλοὶ πελέκει, στεφάνη μὲ σταυρὸν εἰς τὸ μέσον, τέσσαρες κεφαλαὶ μικρῶν ὄφρων, ἴσως ἐκ ψελίων, ψῆφοι περιλαιμίου ἐξ ὀστρέων, ἦσαν μετὰξὺ τῶν εὐρημάτων, τὰ ὅποια παρὰ τὰς προσπαθείας τῆς Ἑλλην. Ἀρχαιολ. Ὑπηρεσίας δὲν παρεδόθησαν εἰσέτι εἰς τὸ Μουσεῖον Χανίων. Εἰς θέσιν Ἁγ. Γεωργίου Βατολάκου Χανίων ἀνευρέθησαν πλίνθοι ἢ κέραμοι διαφόρων μεγεθῶν καὶ σχημάτων καὶ λείψανα οἰκοδομῆς δὲν ἐγένετο εἰσέτι αὐτοψία τοῦ χώρου.

Εἰς θέσιν Φοῖνιξ τῆς Ἀνωπόλεως Σφακίων ἀνευρέθη μισρομαρῖνη λάρναξ καλῶς διατηρουμένη διαστάσεων 0,70 × 0,70 αὕτη παρὰ μὲν εἰσέτι λόγῳ τοῦ βάρους τῆς κατὰ χώραν.

Εἰς θέσιν Μαζερὸ τῆς συν. Λυχνιανῶν Κακοδικίου Σελίνου ἀνεκαλύφθησαν πῆλινα ζῶδια εἰκονίζοντα ταύρους καὶ μῦσους, συνολικῶς ἑξ.

Εἰς Κουνένι Κισάμου (Βάθη) ἀνεκαλύφθησαν δύο τάφοι ἑλληνικῶν χρόνων μὲ διακόσμητα ἀγγεῖα καὶ ἄλλα μικρὰ κτερίσματα, τὰ ὅποια παρεδόθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον Χανίων. Εἰς τὸ Καστέλλι Κισάμου ἀνεκαλύφθη μετὰξὺ τοῦ Νοσοκομείου καὶ τοῦ Δημοτ. Σχολείου ἀγαλμάτων Ἐρωτιδέως κοιμημένου, καλῆς τέχνης καὶ ἐποχῆς ἑλληνορωμαϊκῆς. Τοῦτο κατετέθη εἰς τὴν Συλλογὴν Κισάμου, ὡς ἐπίσης τὸ κατὰ τὸ ἔτος 1957 ἀνευρεθὲν ἀγαλμάτιον ἱματιοφόρου ἀνδρὸς μὲ γυμνὸν τὸ στήθος, ἠκρωτηριασμένον τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς πόδας ἀπὸ τὸ μέσον τῶν κνημῶν. Κατετέθησαν ἐπίσης τέσσαρες ἐνεπιγραφαὶ πλάκες μὲ τὰς ἐπιγραφάς: *ΕΡΜΕΙΑΝ - ΣΟΦΙΑ ΦΟΥΡΥΝΙΑ ΠΡΑΣΒΥΤΕΡΑ ΚΕ ΑΡΧΙΣΥΝΑΓΩΓΙΣΣΑ ΚΙΣΑΜΟΥ ΕΝΘΑ ΜΝΗΜΗΣ ΔΙΒΕΑΣ ΙΣ ΕΩΝΑ ΑΜΗΝ*. Ἐπὶ πεταλοειδοῦς λίθου μὲ γείσον κύκλῳ πεντάστιχος ἐπιγραφὴ: *ΤΟΝΔΙ ΕΛΕΗΜΟCΥΝΗC ΒΙΟΝ — — — ΕΝΘΑΔΕ ΚΑΤΑΚΙΤΕ ΚΑΤΑΛΙΠΩΝ ΤΟΝ ΜΑΤΕΟΝ ΒΙΟΝ | ΠΡΟC CΕ ΤΟΝ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΟΝ ΚΡΙΤΗΝ ΚΑΙ — — ΔΕΔΡΑΜΗΚΑΙΝ ΕΠΙΖΗΤΩΝ ΕΛΕΟC ΠΑΡΑ ΤΗC CΗC ΕΥ(σπλαγγίας) ΕΤΕΛΙΩΘΗ ΔΕ ΜΗΝΙ ΑΠΡΙΛΙΩ ΘΝΑ Α (ινδ*

α;). Ἡ πλάξ αὕτη ἐκάλυπτεν τάφον ἀνευρεθέντα κατὰ τὴν ἑκκαφὴν θεμελίω
ἐντὸς τοῦ Καστελλίου. Ἡ τετάρτη πλάξ φέρει ἐγχάρακτα γεωμετρικὰ σχέδια
καὶ φυλλώματα.

Πολλῶν ἄλλων τυχαίων εὐρημάτων καθ' ὅλην τὴν νῆσον γενομένων δὲν
κατώφθωσεν ἡ Ἀρχαιολ. Ὑπηρεσία νὰ παρακολουθήσῃ τὰ ἴχνη καὶ ἐπιτύχῃ
τὴν διάσωσιν. Ἡ ἀνεπάρκεια τῶν μέσων, ἡ ἔλλειψις ἀρκετοῦ ἐπιστημονικοῦ
προσωπικοῦ καὶ ἡ ἀτυχῶς εἰς μεγάλον βαθμὸν ὑπάρχουσα τάσις ἀποκρύψεως
καὶ καταστροφῆς τῶν ἀνιυρισκομένων ἀρχαιοτήτων, ὅχι δὲ ὀλιγωτερον ἡ γρα-
φειοκρατικὴ διαδικασία καταβολῆς ἀμοιβῆς εἰς τοὺς παραδιδόντας ἢ ὑποδει-
κνύοντας ἀρχαία συντελοῦν εἰς τὴν μεγάλην κλίμακα ἐξαφάνισιν σημαντικῶν
ἀρχαιοτήτων. Ὅμως καὶ τὰ περισωθέντα, ὡς καταδείκνυται ἐκ τῶν ὡς ἄνω
ἐκτεθέντων, δὲν εἶναι ὀλίγα.

N. ΠΛΑΤΩΝ